

woman power

Comite Organizador de los
Deportivos Centro Americanos y del Caribe
FUERZA 85 ARRANQUE ENVION

NOMBRES	PESO	PAIS	PRES			SNATCH			SUB TOTAL	CLEAN & JERK	
			1.	2.	3.	1.	2.	3.		1.	2.
OSCAR DOMINGUEZ	51.7	CUBA	70			70					
P.C. FALL	51.7	CUBA	75			75					
WILFRED CHEN	51.7	PANAMA	85								
L. J. HERRERA	51.7	PANAMA	75			75					
E. GONZALEZ	51.7	PANAMA	75			75					
EDUARDO LOPEZ	51.7	PANAMA	75			75					
J.C. MARTINEZ	51.7	PANAMA	75			75					
H. MORALES	50.2	PANAMA	85			85					
REYNOLDO	51.9	PANAMA	85			85					
E. ROSALES	51.8	SALVADOR	85			85					
JAN-JANSEN	51.4	VENEZUELA	90			90					
J.P. PAEZ	51.7	COLOMBIA							75		

4 gouden medailles in Panama

UKU

No 2+3

Prijs f.2.00

MAN

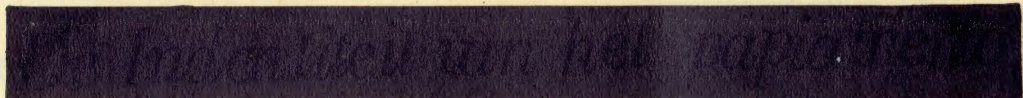
**P
O
W
E
R**

E tröbel ku Fox

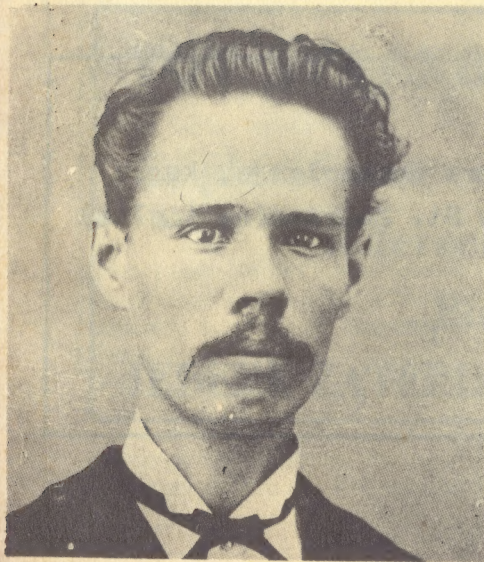
**P
O
W
E
R**

Poetisch afscheid van CoLa Debrot
De identiteit van het Papiamento

Bovenwindse Stemmen

Pro en contra Römer

Josef Seckman Corson: practica heneral

Ruku paspoort

Ruku 2 en 3 1970

Redakteur: Frank Martinus

Sekretariaat: Postbus 783;

Migdonia Maria, Karpatenweg 2.

Medewerker: R. Bailey. Tel. 54008.

Prijs per nummer: f.1.50.

Dit nummer(2 en 3):f.2.00.

Abonnement: Antillen/Suriname: f.8,-

Nederland:f.15 AntOrt.(Luchtpost).

Alle prijzen per half jaar en bij
vooruitbetaling. Rekeningen:

Giro: 375586

Algemene Bank Nederland : 232825

Maduro & Curiel's bank : 648780

Talen: Papiamentu, Nederlands,
Engels, Spaans.

Signatuur: Ongesignde bijdragen:

Frank Martinus Arion.

Alle rechten voorbehouden.

Emigrate

Notice to American Negroes :

Het pleit over het papiamentu dat noodzakelijkerwijs gevoerd moet worden heeft ons genoopt, dit keer een dubbelnummer van Ruku uit te geven.

Toch konden we de Bovenwindse Stemmen niet in hun geheel geven. Ze komen dus in gedeelten.

Ruku 4 1970

In ons volgend nummer nemen we veel literair werk op van Surinaamse dichters en schrijvers.

Ruku 5 1970

Venezuela. (Wie weet op de ferry-boat!)

Sra. D. Veeris, e atraktiva deklamadora Kurasolenja, kende pronto lo kumisa un programa na Radio St. Maarten(na ingles)

ta rekomendabu

PUT **RUKU** ON YOUR BUDGET !

RIJSTAFELN JA HEERLIJK

Maar dan in rijstafelrestaurant

„INDONESIA“

Voor reserveringen 12915

Na 6 uur jas+das s.v.p.

Open van 12 tot 2 en van 6 tot 11 maandag gesloten

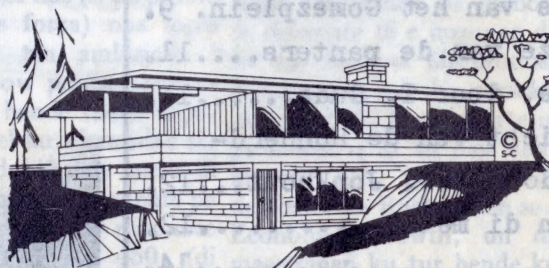
Ook voor
Uw party's
zaal
beschik-
baar

Bouwmaterialen

Heeft U plannen
om te bouwen of te verbouwen
en staan
financiële problemen U nog
in de weg, kom dan
praten bij KOOYMAN N.V.

De grootste sortering bouw-
materialen en de
beste service alleen bij

KOOYMAN N.V.

DOMINGUITO - SANTA MARIA - SANTA ROSA

TOT STRAKS IN..... „BIANCA“

Curacao Airport Hotel

De plaats waar

iedereen.....iedereen ontmoet

„Bianca“ voor gezellige mensen

IEDERE ZATERDAG DANSEN MET „DE THUNDERCLOUDS“

FILOMENA FLOWERSHOP

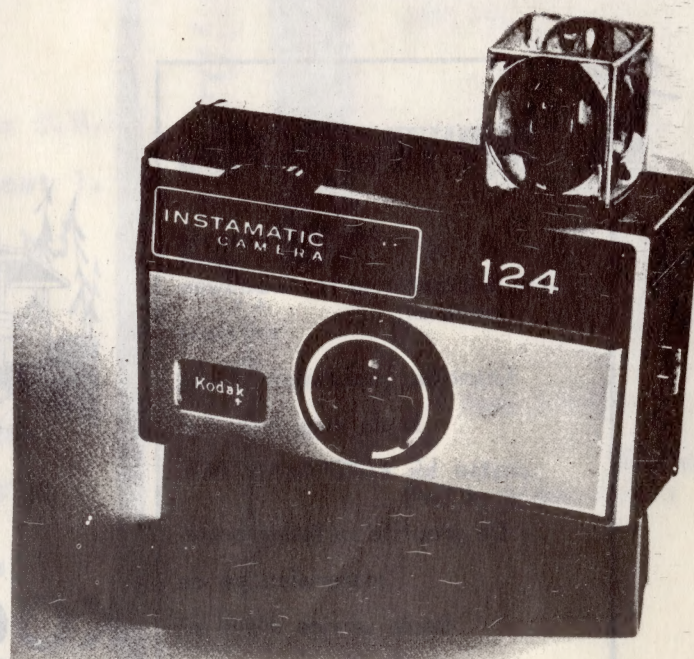
Tel. 37400
37405

For all Occasions.

Caracasbaaiweg 43.

De Ruku - baggage

	Blz.
Ruku paspoort	0.
R u k u perspectief.....	3.
De politiek van Ruku.....	4.
Ruku pitten.....	5.
2x Claudette.....	6.
Bewoners van het Gomezplein.	9.
Leefwijze van de panters....	11.
Afobakka, door T. Guda.....	11.
Het gezicht van de Honderd- jarige, door J.G. Jonkhout...	12.
Heroenan di metal.....	12.
Toneel	14.
E rais ku no ke muri.....	16.
Poetisch afscheid van Cola Debrot.....	17.
Child's play, door C.E.Baly.	18.
Jiu Korsow.....	20.
Gedichten.....	23.
Twee letters onder de mikro- scoop, door E.de Jongh.....	25.
Salve Bonaire.....	25.
De identiteit van het papia- mentu, door F.M. Arion.....	29.
Medicijnen, Provo.....	35.
De toestand v.d. Christenen.	36.
E proseso di Benjamin Fox...	38.
Manpower.....	46.
Signonan....., ...A. Maduro.	49.
Bovenwindse stemmen.....	51.

DISTRIBIDOR:

EL LOUVRE S.A.

Fokkerweg 76

Tel . 54004

Perspectief

(AGRI)- KULTURA

Por fin Gobierno di Antiyas a ser asina bon di publika e raport riba agricultura di e kantor Franses Sogreah i Grontmij n.v. Es ku lesa reportahe di e raport aki so numa, lo keda konvensi ku aki ta trata di un dokumentu serio. Aki no ta trata di hendenan ku ta bira bira dal man na kabes puntra si por, kon por, o podise, pero di hombernan machu ku simplemente a sali for di e konvikshon ku riba Antiyas agrikultura ta posibil, meskos ku tur kaminda di mundu ku tin tera i un tiki awa. I puesto ku nos antepasadonan a traha kunuku komo katibu pa siglonan hasi nan shonnan riku, di kon ku awe ku e desendientenan di e katibunan aki mester traha kunuku pa nan mes, agrikultura lo no ta posibel?! Pa nos e manera optimista, positivo ku e kantornan ta trese nan rapor ya ta un hecho di suma balor.

Loke tin ku pasa awor ta ku tur medionan ser usa, pa e finnan ultimo ku den e rapor ta ser denota, esta un entrada konstante di kuater miyon i mei florin i mil hende na trabou den binti anja, wordu alkansa den un tempu mas korto posibel.

Ta bien posibel ku esaki por wordu hasi, si buska moda di spar tempu riba diferente phasen di e plan i si ta posibel riba e examen nan ku tin ku wordu hasi di fase pa fase manera e plan ta exigui. E plan Sogreah aki mester i por bira un di e manifestashonnan di un alma i bolun-

tat nasional Antiyano mas eksplisito ku nunka. I ku rason, pasobra un gran rekompensa ta warda nos (si pa prome biaha ku nos mes forza) nos logra alkanza un meta tan ambisioso i bunita asina. Trabow permanente pa por lo menos mil hende (pero segun nos no ta imposibel ku e kantidad aki por wordu hasta dobla den kurso di tempu.) I kiko trabow permanente pa mil hende ta nifika nos lo rekonose ora nos korda riba e 450 (di Mijnmaatschappij) ku aki 3 anja ja lo ta sin trabow.

Riba plan ekonomiko e aporte di agrikultura pa nos ekonomia por ta un rebahe di importashon. I ku e rebahe di importashon aki, i kisas hasta exportashon, kisas mantenementu di preis abow pa tur loke ta produktonan di agrikultura ku nos mes ta produciendo. Esaki lo juda mantene na su bert preis di labor abow, i en todo kaso relativamente stabil.

Esaki na su turno por hasi Antiyas un loga berdaderamente atractivo pa pone industria, ya ku e labor abow, no ta un labor bow falsu manera nos a mira den pasado ku su konsekwenshanan danjoso, sino un labor bow sano. (Ku labor bow falsu nos kier men mantenementu di salarionan abow na un manera politico-artificial, mientras kosto di bida ta bira haltu. Pues un labor bow sano ta nifika, ku e labor por ta bow, pasobra, (ku nos produkshon agrikultural pro-

pio) e kosto di bida en berdad ta keda mas abow. Loke e raport Sogreah no ta papia di dje, ta e industria lokal ku den un ke otro forma sin duda e projekto grandi aki por trese huntu kun'e i ku pa nos parti por ta nada mas ku sombre (di kabana i alpargata pa e trahadornan di kunuku o kosnan por el estilo) pero ku tambe por trese pan pa algun shen hende huntu ku algun fabriknan pa emboteyamentu di diferente di e hugonan di frutanen ku nos mes por bin produzi, manera, di tamarein, guyaba, sorsaka, apelsina etc. Ku esaki ta un aporte interesante pa industria di un pais den desaroyo manera nos, ta keda bunitamente demostra pa Rostow den su: Stages of Economic Growth, un di e obra maestranan ku tur hende ku ta papia di desaroyo mester konose.

Ta parse nos ku promer ku tur deskushonnan sin fin kumisa mester instalá e prome rekomendashon di e rapor, esta: kriamentu di „Un fundashon pa mehoramentu di desaroyo di agrikultura den Antiyas” ku entre otro tin di koordina aktividatnan riba tereno di agrikultura, krio di bestia, remondisimentu i evitamentu di eroshon. Huntu ku e tareanan aki i otronan no mensioná ku e fundashon aki tin, nos kier a agrega un ku e no a ser duná, pero ku ta parse nos di suma importansha, esta ku nan tuma na kuenta tambe e cambio kultural ku lo mester bini pa ku mentalidat di nos pueblo, ku kisas for di dia Shell a subi nos isla a perde interes den agrikultura, ku tur konsekwenshanan danjoso pa nos. Anke nos no ta lubida tampoko ku Shell su chikamentu di e relativamente poko awa di tera ku nos tabatatin durante años hustamente tabata un rason di e retraso den nos agrikultura.

Pero ku tin ku bin un kambio den nos mentalidat ta sigur! Si nos kier eksisti komo pais un poko independiente, anto agrikultura i hortikultura no por keda den mannan di estranheronan manera Portugues ku Chines so, no pasobra nan ta estranhero — ja ku esei no ta importa nos, ja ku e hendenan aki tin ku traha duru pa loke nan ta saka for di nos tera — sino komo ku nan kantidad ta chikitu.

I e Fundashon mester kumisa prepara un edukashon agrikultural profundo. No ta nada superfluo segun nos di for di awor kumisa pensa riba un instituto di ensenjanza di agrikultura. Un instituto ku por ser agregá pa nos parti na un instituto di komersio, ja ku un di e aspektonan importante di e desaroyo agrikultural ta un bon aparato i organisashon di e benta. Pa esaki nos mester probecha di e konosomentu agrikultural grandi di Hulandesnan (kendenan ku hopi seguridad ta mandando un di nan expertonan bai ensenja agrikultura na Unversidad di Habana...). Nos a spar nan e pena di tin di examina pa nos, despues di a tete durante siglos, ku agrikultura ta posibel o no na Antiyas. Awor ku a resulta ku ta posibel, nan, konosi komo pais di agrikultura, si nan no kier perde nan kara por kompleto, mester por juda nos, maske ta ku e ensenjanza agrikultural nesario. I for di e anja aki mester kumisa duna regularmente algun bekanan pa agrikultura.

Tan pronto posibel mester ser eksaminá tambe ki aporte nos fosfaat ku su kalidat especial lo por trese den fertelishon di nos terenonan agrikultural. Si esei ta posibel, anto kisas seramentu di Mijnmaatschappij aki tres anja no ta un kalamidat sino al reve. I e ora ei si lo ta bala pena pa e terenonan aki bira terenonan nacional.

Pero por lo resto, ban pone nos mes mannan na obra pa realisa e obhetonan bunitanan aki, ku tin tantu posibilidat pa nos komundat prosperá. Laga tur fundashonnan i tin di mas, stop ku tur otro kos, i diriginan mes maske ta riba e promé fase: Kambiamentu di mentalidat di nos pueblo pa ku agrikultura.

F.M.

Almacén "La Ganga", Su
LA GANGA Almacén preferido
 Prinsenstraat 86 Donde Ud. hace sus compras
 Gigantes a precios Enanos.
 Ventas por miles y beneficios en centavos

La Bonanza :
voor alles waar muziek pa un
muziek in zit y tur

RUKU'S POLITIEK

— Aan degenen die vragen of Ruku 'politiek' is —

Neen, zeggen we in eerste instantie. Ruku is zoals op pagina 1 staat een algemeen cultureel blad. En daarmee zouden we kunnen volstaan. Neen. De vraag is immers impertinent, en geeft juist blijk van dat escapisme waar Ruku zo tegen is. En we hebben het al eerder gezegd: Indien de wijze waarop wij op dit eilandje leven en alles wat daarmee samenhangt zgn door de politiek wordt uitgemaakt, hoe kunnen wij ons dan van de politiek afzijdig houden? Het betekent precies hetzelfde als zich niet bekommeren om het feit, dat er in Vietnam oorlog is, dat Portugal een dictatuur heeft en dat er mensen in deze tijd tussen de aarde en de maan reizen. Het is kortweg een weinig opbouwende, negatieve houding. Het is bovendien een barbarisme: Van het soort dat de Nederlanders toonden in de zeventiende eeuw: Een gedeelte van hun vocht zgn de tachtigjarige oorlog en een ander gedeelte dreef handel met de spanjaarden, voorzag hun van wapens en munitie om hun eigen landgenoten mee kapot te maken. Zij waren toch handelslieden en deden toch niet aan politiek? Het is in het algemeen het barbarisme van de wapenleverancier: Hij is toch niet degene die de wapens afschiet. Hij doet toch niet aan oorlog?

Go to hell zeggen we. Want we leven met open ogen. De Antillen hebben we in deze

bladen geschreven, hebben veel te veel van dit barbarisme geerfd en daarom staan we op dit moment zoals we ervoor staan. (Een barbarisme is een gebrek aan medemenselijk gevoel, dat zo groot is, dat men op eer gegeven moment niet meer tot het ras van mensen kan gerekend worden. Dat moment waarop men zo egoïstisch is geworden, dat men een tikje vreemd aan het menselijke ras wordt.

Dit alles is een principiële stellingname. Wij beschouwen de vraag of wij aan politiek doen of niet, terwijl wij onszelf een algemeen cultuurblad noemen, een opzettelijke poging tot intimidatie, een poging tot beperking van onze vrij meningsuiting. En ook als domheid. Men heeft ons immers niets te vragen, maar te lezen wat wij schrijven en te oordelen. Of niet natuurlijk.

De vraag is dus ook een uiting van die typisch geestelijke luiheid, die op de Antillen zo normaal is, dat het oorspronkelijk denken op de Antillen in de weg staat en daardoor de creativiteit. Men wil apriori bevooroordeeld zijn, omdat dat minder moeite kost. Men wil alleen maar verblijven in de buurt van de dingen en gedachten die men kent, omdat dat minder moeite kost. Als men zich

niet inlaat met de dingen en mensen, en gedachten die men niet kent van huis uit, dan hoeft men zich ook niet te verroeren. En daarom raakt men automatisch in alle staten, als er onverwachts in de vaste patronen van (schijf)welvaart barsten komen. Men is dan verbaasd en verwonderd. Terecht omdat wie niet denkt, inderdaad nooit de dingen ziet aankomen.

Wij zijn een open blad in een land dat naar alle kanten open is en dat nog een samenleving moet worden. Een land zonder agri-cultuur, economie, politiek, ja zonder politiek en in ieder geval zonder economische politiek, zonder literatuur, zonder gemeenschapszin, met wat handel, maar zonder cultuur in die handel, zonder vrijheidszin, zonder oorspronkelijkheid. Een land met alleen maar folklore. Ja de zogenaamde politiek is alleen maar folklore al doemt er in de verte misschien een kentering. In wezen zijn degenen, die ons vragen of wij aan politiek doen, alleen maar snobisten, die denken dat we, omdat we partijen hebben en kiezers en een minister-president en een statenvoorzitter en ook nog een statenzaal, wij ook een politiek hebben. Ze weten beter. Ze trachten ons alleen maar hun schijn te verkopen, de naapende papegaaien die ze zijn, om ons de gelegenheid te ontnemen ze aan te tonen, dat er geen politiek is op deze eilanden. (Politiek zou zijn een poging om van de Antillen van papier werkelijk gestalte te geven, door een grotere hechtheid onder de eilanden; door de gezamenlijke inspanning het leefniveau van deze mensen door onderwijs hoger te brengen. Politiek is, wat de dommen ook denken, nooit een partij-zaak maar altijd een nationale zaak, en heeft tot voorwaarde een nationale wil. Een beslissing waarover men het eerst eens moet zijn, om over de 'wijze-van' van mening te kunnen verschillen. Uit het van mening verschillen over de wijze van ontstaat politiek, maar zolang er geen gemeenschappelijk inzet is, is er geen politiek. Is er niets. Al betalen wij belasting.

Wij houden niet van mensen met kleppen op en zullen deze blijven wegslaan, waar we ze tegenkomen. **HOE KUNNEN WIJ EEN POLITIEK BLAD ZIJN ALS ER GEEN POLITIEK IS!** Wij blijven dus een algemeen cultureel blad in de hoop dat er op de Antillen ooit politiek komt. Goede. Tegen die tijd doen we mee, want wij houden op z'n tijd ook van een spelletje. Als het leuk is. Niet als het triest is.

Of denkt ge, dat we het leuk vinden meneer A beter te moeten vinden dan meneer B, als meneer A en B samen even slecht zijn?

RUKU pitten

De Antilliaanse studentenvereniging in Nijmegen, CANOA (organiseerde o.a. in Nijmegen een van de eerste reünies voor Antillianen) heeft het plan opgevat, een Informatie-Centrum op te richten. „Omdat, schrijven de initiatiefnemers in een onlangs door ons ontvangen rondschrĳven, reeds lange tijd er onder de Antillianen in Nijmegen de behoefte bestaat zich zo uitgebreid mogelijk te informeren over de ontwikkelingen op de Antillen.” De Informatie Centrum commissie bestaat uit: Mej. G. M. Dougle en Mej. M. T. A. Sjak Shie, verder de heren H. Habibe, R. E. Pereira en R. F. Pietersz. Zij vragen financiële steun voor hun plan, die gegeven kan worden op de volgende wijzen: Per postwissel aan R. E. Pereira, Lorkenstraat 30 (secretariaat) te Nijmegen. Per bank op AMRO-renteboekje nummer 46890 t.n.v. de Penningmeester van de V.A.S.N. „Canoa”, onder vermelding „INFORMATIE CENTRUM (Amsterdam-Rotterdam Bank N.V., Burchtstraat 69 te Nijmegen.

Onze jongens zijn blijkbaar door het Antillenhuis danig in de steek gelaten. (Een studerende vroeg op het Antillenhuis eens om een krant in het Papiamentu: Men stuurde hem de La Prensa en toen hij ook om een Nederlandse krant vroeg, stuurde men hem de Beurs en Nieuwberichten.) Ze hongeren blijkbaar naar objectief nieuws over hun land, dat de vanuit het Antillenhuis rondgestuurde wekelijkse Nieuwbrieven, hun niet geeft. Iedereen weet zelf wel hoe verschrikkelijk het is in een vreemd land te zitten zonder nieuws van je land. Laat men CANOA dus helpen.

Lo parse superfluo si den un pais manera Antillas kaminda majoria di hende ta di koló i kaminda semper a wordu papiá di ku no tin diskriminashon, kumisa papia di un lei kontra diskriminashon. Pero e no ta nada superfluo. I hustamente pasobra majoria di e pueblo aki ta di koló. I e hendenan ku kier bula bisa ku na Korsow no tin diskriminashon i ku un lei asina no ta nesario, nos tin ku bisa, ku nan no ta sinsero si nan opone un lei kontra diskriminashon, pasobra e lei ei por juda soru pa loke no tin ainda no bini tampoko. I ku e bini ta bon, pasobra pa kumisa nos tin den nos Antiyas mes un grupo di nos komunidad, esta Arubianonan, ku no ta skonde nan sintimentu rasista.

Pa esaki no trese trobbelnan rasista ni na Ruba ni na Korsow, ta bon pa gobierno Antiyano rekonose e tendensianan aki i pasa un lei ku ningun persona riba e islanan aki no por ser diskriminá pa nan raza, koló o kredu. Na skol, den nan trabow, ni kaminda nan mester hanja sirbishi. Hustamente pa minorianan di nos pueblo esaki lo ta fuente di seguridad.

E lei ta nesario pasobra poko poko Antiyas ta kuminsa trafika ku Merikanonan, kende sin ningun duda a inventa diskriminashon. Si nos kier kohe den lei loke nos ta kere. I e hendenan ku ta kere ku un lei ta nifika berguenza no sa kiko lei ta. I tin mas, e lei aki, anke te ainda ta mas biaha e majoria a ser diskriminá dor di e minoria blanku na nos pais, mester bira un di nos leinan konstitushonal ora Antillas bira Independiente. I korda ku gobierna ta nifika mira dilanti.

Filosofonan grandi ingles, ku a bringa pa adelanto di derechonan humano lo ora te snik den nan graf awor ku inglaterra a jega fondo di su descultura, prohibiendo hendenan di koló di nan antiguo kolonianan di drengta Inglaterra bin buska trabow. Korda bon, hendenan blankunan si por drengta Inglaterra buska trabow, di manera ku e diskriminashon no ta un discriminishon nacional, ni laboril, loke ja ta dudoso, sino simplemente un discriminishon rasista. I si Inglaterra ku ta un pais mas kulturá ku Hulanda por hasi tal kos, ki garantia nos tin ku Hulanda un dia no ta hasi tal kos. Ki garantia? Ken a tende n'un hende protesta na Hulanda, kontra e procidimiento Ingles aki?

De buitenlandse politiek van de Antillen, wat ook hun status, moet erop gericht zijn, zowel lid van de E.E.G. te blijven, als lid te worden van de hem omleggende organisaties, de Carifta.

Wij stellen voor, dat de Antilliaanse regering overweegt het benoemen van een Antilliaanse gouverneur in Nederland. Indien tussen de leden van het koninkrijk zoals het Statuut zegt gelijkwaardigheid heerst dan zien we niet in waarom het Nederlandse volk het voorrecht moet hebben gouverneurs te benoemen en wij niet. Zo. En wij dragen voor degene, die ons dit ontwerp van de hand heeft gedaan. Drs Henk van Kwartel, apotheker te Curaçao. Hij heeft lang genoeg in kikkerland geleefd om het Antilliaanse volk op behoudelijke wijze te kunnen representeren. Uiteraard zal hij de volledige beschikking houden over de Antilliaanse troepenmacht, voor de zo nu en dan zeer roerige situaties in Nederland. Provo's, Maagdenhuis bezetters, Dolle Mina's en wat dies meer zij.

Op een onlangs in Guyana georganiseerd schrijverscongres is de resolutie aangenomen het volgend jaar in dit land voor het Caribisch gebied een Toneel Festival te organiseren. (Toen wij, al weer jaren geleden, dit voorstel aan de minister van onderwijs en diens helpers deden zeiden ze dat wij stapelgek waren. Het gewone recept.) We hopen dat de Antillen en ook Suriname al over zo'n goede groep beschikken, dat zij zich kunnen laten vertegenwoordigen.

2x CLAUDETTE

Een van de meisjes, die de Hollandse Womanpower groep: De Dolle Mina's zijn begonnen, is een vierde jaars studente Claudette van Trikt, geboren op Aruba. Ze zegt in H.P. van 11-17 Maart: "Toen ik wiskunde ging studeren zeiden de mannelijke studenten tegen mij, waarom ga jij niet wat leukers doen dan wiskunde? Het kwam bij niemand op dat een vrouw het leuk kan vinden om wiskunde te studeren." Ze is bovendien van mening Claudette van Trikt, dat op Aruba de tweede sekse een uiterst ondergeschikte positie inneemt. En omdat ze dat geloofd, gaat ze zich inspannen voor de hollandse vrouwen, tiens, tiens. Bij de Dolle Mina's van wie Simon Vinkenoog laatst nog zei: Die meiden, ze komen nooit klaar he.

De zeventienjarige Claudette Hugoosgift gaat merkwaardig genoeg nog veel en veel verder dan het studeren van wiskunde, wat tenslotte toch nog niet werken met de hand betekent. Ze is leerlinge van de St. Jozefschool, richting automontage. En het gekke is, dat iedereen, en zeker de

jongens, met wie ze samen studeert het gewoon vindt, dat zij doet wat zij doet: behalve de volwassenen, want die vinden het vreemd.

Het is merkwaardig dus, dat Claudette Hugoosgift geen beweging nodig heeft gehad, om zich in deze kleine Curacaoose gemeenschap volledig te emanciperen. Met behoudt van alle vrouwelijke charme overigens, zoals op de foto te zien is, waar ze zich met een leraar over de motor van een ford buigt. Dochter van een Antilliaanse moeder en een Surinaamse vader, kwam zij in aanraking met auto's en automonteren toen ze als klein meisje haar vader die een reparatieinrichting had hielp. Ze houdt van hard autorijden (al heeft ze nog geen rijbewijs) hetgeen dus ook een teken van haar geemancipeerdheid is. En voor de rest is ze een Black Power advocate, met natural hair, dashiki en vooral vrijheidszin. In ieder geval zijn zowel Curaçao en Aruba in de zaak van de vrouw vertegenwoordigd. Curaçao misschien helaas alweer iets verder....

EAT WITH

rukú

ANGULA SOUP

Pigeon peas
Salted pig-tail (karni sá)
1 onion
butter
2 sweet potatoes
2 tancias
some thymys
some domplins

Wash pig-tail good or soak it for a night. If the pigeon peas are green put everything together and let boil for half an hour.

If the peas are dry, let the peas boil a quarter of an hour before putting the other things.

It is something delicious.

Of course you can add Ruku.

Un Sonjo dedika:

na SONIA GARMERS

Ma sonja ku mi a
mira Bo
manera un palma
den desierto

Den bo sombra
ma bebe morto cansá
e awa kla ku ta koriendo
na bo pia

Ma pronuncia Bo number
den mi agonía
ma abri wowo
pensa ku tur kos tabata
realidad
ku mi ta biba den bo sombra
ku bo ta di mi enberdad.

I si durmiendo ma pronuncia Bo
number

awor lantá, mi ta adoré.

pa
P. A. JESURUN 9-1-1970.

All America Cables and Radio

OFFICES IN CURACAO
AND ARUBA

World
Communications
Via **ITT**

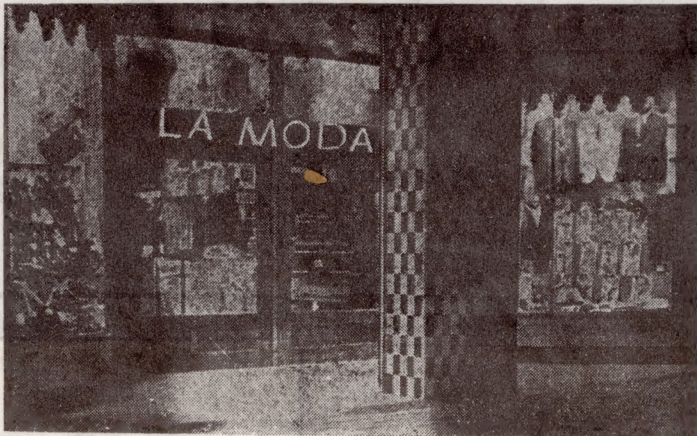
TELEGRAPH SERVICE
TO ALL PARTS
OF THE WORLD

Connection with Western Union for all points in the United States beyond our own offices

TELEPHONE 11424

TELEPHONE YOUR MESSAGE OR
CALL FOR MESSENGER

ITT World Communications Inc.

* **LA
MODA** *

LA MODA

HEERENSTRAAT No. 9

de ZAAK voor
betere

HERENKLEDING
& SCHOENEN

tevens
SAMSONITE
Koffers

FORTIS en GIRARD PERREGAUX

BRITANIA INC.

TELEFOON 12378 — 12678

Uw vrienden en kennissen uit het buitenland kunnen tegen redelijke prijzen, goede accommodatie krijgen bij:

hotel PARIS

Roodeweg 56

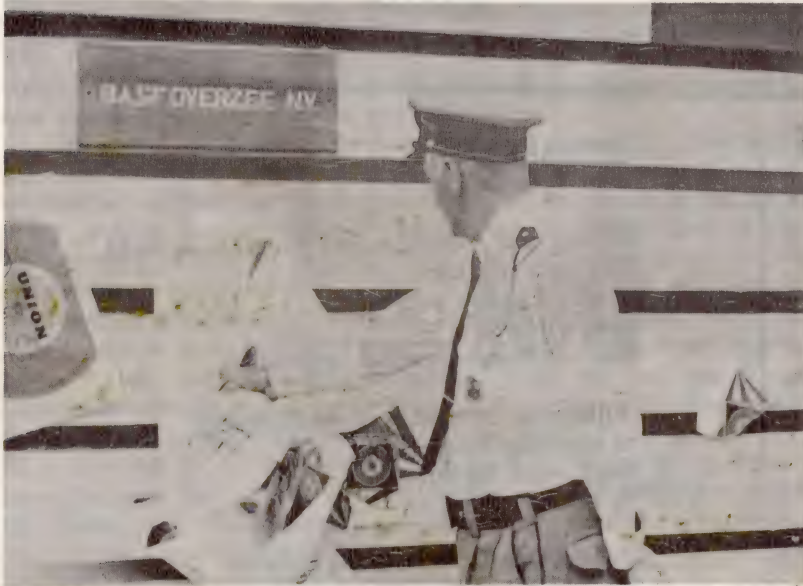
Tel. 24259

CABLES "PARISTEL" CURACAO

Ook onze Restaurant en Bar worden voor een gezellig samenzijn zeer aanbevolen.

Een tijd geleden liep op het Gomezplein, met een wijze blik in zijn ogen, de jonge schrijver: Neil Baticha Singh, via Trinidad van India afkomstig. Neil die, de naam Singh zegt het, tot de hoogste kaste der Hindoestanen zou moeten behoren, heeft het indiaanse systeem allang vaarwel gezegd om progressief te gaan denken, d.w.z. links. Hij toonde zich enthousiast over Curaçao en gelooft verder in een Caribische federatie. Dit maakte dat we met hem, gedurende de dagen dat hij er was, zo op gelijke golflengte konden spreken. Singh heeft een boek geschreven dat in Londen is uitgegeven: Look down in anger. (Niet te verwarren met Osborn's toneelstuk: Look back in anger. De foto werd gemaakt door Pacheco Domacasse, waar Singh met zijn vrouw logeerde).

BEWONERS van het GOMEZPLEIN

Agent Gieling waar er in het verleden zoveel over geschreven is. Men kan hem terecht een trouwe bewoner van het Gomezplein noemen, gebrand om zo te zeggen op het „handhaven van de openbare orde”. Hier schijnt dit te bestaan in het verdedigen van de Affiches van Fundashon renobashon: Union ta kumisa na kas. Of misschien richt hij zich wel tegen deze affiches; wie weet. ■

THE NEW AMSTERDAM STORE

(ARON ABADY)

MR. DR. M.F. DA COSTA GOMEZPLEIN 14 TEL: 12437 BREDESTRAAT(P) 29 TEL: 13023

Wij zijn tot uw dienst met bekende merken en ontwerpen voor Dames japonnen en Mantelpakjes zoals

GINO PAOLI Voor Lingerie: Voor juwelen:

EVEN

LEJABY

MIKIMOTO -gecultiveerde

MONTAGU

IOU

parelen; 14 en 18 karaats

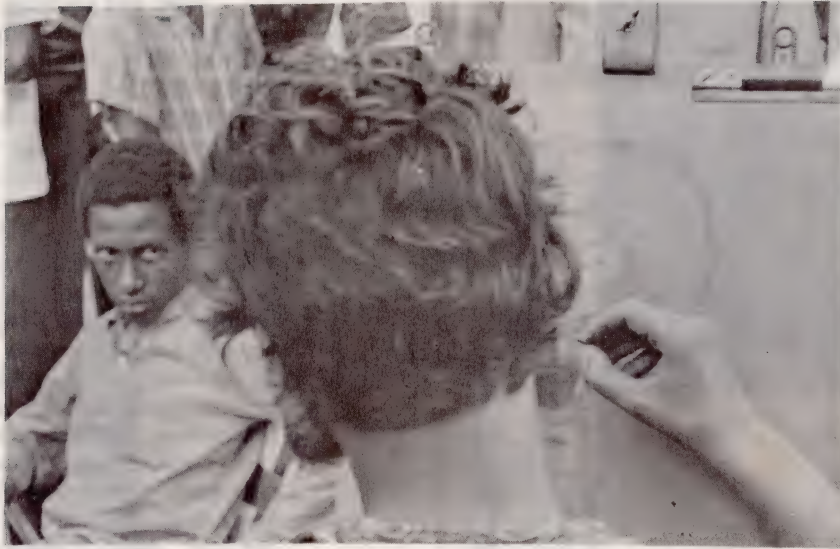
TRICOSA

VALISERE

gouden juwelen en horloges

FORTIS en GIRARD PERREGAUX

....kostwinnend.....

Leefwijze van de panters

In een recent interview, dat een Nederlandse journaliste met vertegenwoordigers van de Black Panther Party in hun hoofdkwartier in Watts heeft gehad (op onbebouwde stukken tussen de huizen zitten veel werklozen te kaarten en cola te drinken) publiceert ze enkele leefregels van deze groep, die onmiddellijk de ongunstige clichés over deze groep — die alleen maar uit geweldminnende drugsconsumerende, vrouwen verkrachters zou bestaan, te niet doen. Ze schrijft (V.N. 3 januari 1970): Naast het partijprogramma zijn er 26 regels over het dagelijkse gedrag en de discipline opgesteld, waarin onder andere staat, dat leden die narcotica gebruiken, uit de partij worden gezet, geen partijlid een wapen van welke soort dan ook mag gebruiken, richten of afvuren zonder reden of per ongeluk; bij arrestatie alleen naam en adres mogen worden opgegeven, niets ondertekend hoeft te worden, noodzakelijke rechtskennis moet door de leden begrepen worden (letterlijk; legal first aid must be understood). Daarnaast zijn er nog 8 punten, die iedereen uit zijn hoofd moet kennen; spreek beleefd, betaal voor wat je koopt, geef alles terug wat je leent, betaal voor dingen die je kapot hebt gemaakt, sla niemand, vloek niet, vernietig geen bezit van de arme onderdrukte massa, veroorloof je geen vrijheden met vrouwen en als we ooit krijgsgevangenen zullen moeten nemen, mishandel ze niet.

Indien de Panthers, ook maar de helft van dit alles in praktijk brengen, zullen ze voor zeer vele groeperingen het juiste voorbeeld kunnen zijn, blank en zwart.

AFOBAKKA

door T. Guda.

De weg naar Afobakka slaat een gat in de lucht.
Gul geeft mijn hand zich bloot,
zonder schaduw zelfs
gaan wij terug
naar een hoogtepunt van herkenning.

Mijn gevoel voor dit brede land erodeert
in oneindige lijnen
hout, lucht, lianen.
Ik lach.

Zag ik soms uit de verte, de vreemde
dit land, dit hart
een wazige vlakte,

Ik beken:

Wij hebben elkaar nu bemind, mijn land en ik
op het heetst van de aarde,
de lucht pijlblauw, een arowaakse wapenstilstand
midden op de dag
hart in hart.

Het kan niet meer anders:

Deze rode aarde verzand
tot een hartstreek, dit land
tot in de aderen omschreven
Bezitten wij.

1965

Op het Gomezplein komt men ook tegen: William E. Le Clerce, door de Stichting Renobashon naar Curaçao gehaald om aan onze community leiders vooral, de principes te leren van het zgn motivation, dat overal opgang maakt tegenwoordig, niet in het minst in de ontwikkelingslanden. Le Clerce is o.m. Vice President van het Behavioral Science Center, Sterling-Institute, Cambridge, U.S.A. Hij heeft o.a. gewerkt in Canada, Prince Edwards Islands, in Eagle Paso-Texas bij de aanpassing van Mexikaans-Amerikaanse boerenfamilies en in heel de Verenigde Staten met negers.

ANDRÉ

Het laatst was hij op Barbados geweest en hij vertrok na drie weken dagelijks zijn tekenezel op het Gomezplein te hebben uitgevouwen, naar Aruba: André Mikolaj, Canadees van Hongaarse oorsprong, getrouwd met een charmante blondine – enige en eerste vertegenwoordigster (voor ons) van die drie niet meer bestaande landen, waarvan we op school de namen opdreunden: Estland, Letland, Lithauen –. Grote verbazing bezorgde zij ons dan ook met te vertellen, dat er in Canada nog groepen zijn waar de Lithause cultuur levendig gehouden wordt.

Zei André van Curaçao, dat hij Barbados mooier had gevonden; dat hij het landschap eentonig vond en droog en dor; dat hij een hekel had aan de zo geroemde bouwstijl in de binnenstad (de Hollandse gevels) maar dat Curacaoënaars de meest vriendelijke mensen waren, die hij op zijn (zwerfers)tocht of zelfs in zijn leven nog was tegengekomen. Hij wees daarbij

vooral op hun gastvrijheid; het gemak, waarmee ze voor hem poseerden, hem naar hun huizen meenamen, met hen optrokken enz.

Hij had een bloeiend bestaan met zijn tijdschrift „Satureday”, een zeer bekende, satirische, popart- en hippe tijdschrift, dat de hippe beweging in Canada en daarbuiten flink heeft beïnvloed. Vier jaar lang heeft hij dat samen met zijn vrouw gedaan, daarna vermoeid alles aan een compagnon gelaten, om met krijt, tekenezel en papier, op puur-artistieke wijze de wereld in te trekken. Naar de Antillen en in het bijzonder Curaçao, is hij waarschijnlijk gekomen op een tocht waarmee hij „iets” hoopt te bewijzen, omdat hij jaren geleden van Stanley Brown, Vitó-redacteur toen, een brief kreeg... Hij schreef terug, maar hoorde later niets meer... Ook nu ontstond er tussen hem en het nu Fronte-statenlid -vanouds-Gomezplein-bewoner, geen contact, merkwaardig genoeg hoewel André er drie weken lang zat. Sic Transit....

Het iets dat André hoopt te bewijzen, is dat het de moderne kunstenaar mogelijk moet zijn, als de werkman, eenvoudig van de dagelijkse opbrengsten van zijn kunst (op de Antillen f. 10 per portret) te leven. Een paradijs in dit opzicht vertelde hij – hoewel afschuwelijk in menig ander opzicht – is New Orleans. Maar ook op Curaçao was de belangstelling niet slecht.

In ieder geval kan André's optreden op het plein, wellicht voor een lokale kunstenaar een bron van moed zijn om in de toekomst er ook eens een middagje te gaan zitten, niet ongelijk overigens aan wat Hipolito Ocalio, de Antilliaanse primitieve schilder op het gouvernementsplein doet, al pleegt die meer zijn schilderstukken ter plaatse te venten, dan er nieuwe stukken te maken.

Misschien zijn de twee gitaristen, die we tegenwoordig zo nu en dan voor de toeristen op het plein zien zingen, André's werkelijke navolgers?

- hip -

Winkelcentrum Colon Tel. 23303/25244

Voor Uw grammofoonplaten en tapes

Voor Uw kantoorbehoeften en

Voor Uw geschenken

HET GEZICHT VAN DE HONDERDJARIGE OF HOE RIMPELS NIET GLAD TE STRIJKEN

Wij hebben een B.W. (U begrijpt, de naam Burgerlijk Wetboek – het ding is echt burgerlijk – moet afgekort worden) die, als U van gerimpelde appels met een lange reis achter de rug houdt Uw liefde zeker zal opwekken: korte en lange, dunne en dikke, duidelijke en onduidelijke artikelen staan er in, ruim 2000 stuks. Het B.W. past bij ons als een berenmuts bij een pigmee, maar dat geeft niet want wij lopen er mee in de zon.

Wij gaan die muts toch maar wat verknippen, want het wordt soms te bont. Verknippen is zwaar en moeilijk werk, vraag maar aan iedere naaister. De Staten der Nederlandse Antillen vreten zich door de rijstebrijberg heen en stellen een enorm aantal wijzigingen vast (P.B. 1966, no. 26), die in werking zullen treden wanneer en zoals een andere landsverordening dat nader zal regelen. Een man een man, een woord een woord: het wordt nader geregeld. Aangezien het hier een ingewikkelde materie betreft, mag de inwerkingtreding niet op een eenvoudige manier stand grijpen, zoals het B.W. dat zelf uitdrukt; P.B. 1968, no. 132 zegt in artikel 1 dat onze ingewikkelde wijzigingen tegelijk met haarzelf in werking treden. En wanneer treedt zij zelf in werking? Op een nader bij landsbesluit – hier komt de gouverneur opdagen – te bepalen tijdstip.

Ik zet even een stapje terug. Die tweeduizend artikelen zijn genummerd, en dat is, lezer, zoals U zonder knip-oog begrijpt, om verwarring te voorkomen. Bijna alles is trouwens genummerd, dus waarom deze artikelen niet. Wij willen altijd verwarring voorkomen, en daarom komen wij niet aan die nummers, stel U voor dat wij alle nummers op de Rooseveltweg met a(n 81)2 vermenigvuldigen (a is wat U maar hebben wilt, en n is het nummer van de overbuur), de post zou de komende 20 jaar verkeerd besteld worden, dat is zeker. Maar wat

zeg ik, dat wij niet aan die nummers komen? Niet alzo de soevereine Staten der Nederlandse Antillen, soeverein, want namens het volk sprekend, zonder ruggespraak.

In P.B. 1966, no. 26, – dat is die dikke – vernummert men in art. XL (van het P.B.) de artikelen 339 tot en met 246 van het B.W. Hou vast er is niets aan de hand, want de vernumming is nog niet in werking getreden. Het scheelde een haar, of onze Staten hadden het ongewenste van deze vernumming gezien, die is gepleegd om wat ruimte te maken voor wat nieuwe lapjes recht inzake de minderjarigheid, de ouderlijke macht en zo wat. (Mijn kinderen kennen noch de oude, noch de nieuwe regeling).

Op een zeker ogenblik is het gewenst, om de adoptie in te voeren. Er schijnt geen ruimte te zijn, dus wij maken ruimte, wij schuiven artikelen op, wij scheppen een gat, en die vullen wij met adoptie. Lezer, nu gaan wij juridisch hoogvliegen, paardvoltigeren, trapezelen, als U wilt. Wij pakken de reeds éénmaal vernummerde artikelen, en die hervnummeren wij tot 331g – 331n (P.B. 1969, no. 64), en deze hervnummering treedt ook in werking met ingang van een nader bij landsbesluit te bepalen datum; alweer een flink stuk werk dus voor de Gouverneur. De zaak ziet er nu zo uit:

Wanneer de Gouverneur het wil wordt artikel a artikel b, en wat eerst niet was, wordt a. Eveneens zo gauw hij wil, wordt artikel b (nadat het eerste willen van de G. heeft plaats gehad) artikel c, en wat eerst niet was, wordt artikel b. Lezer, en hier werd het koord van deze hoge danser te strak gespannen, en het knapte.

Want de Gouverneur heeft het eerste willen overgeslagen, hij heeft het menu achterstevoren aangepakt, of ondersteboven gelezen, maar in elk geval de tweede fase is in werking

getreden vóór de eerste, (P.B. 1969, no. 72), en ja, snapt U het nu ook niet meer? Ik ben de draad ook kwijt hoor! In ieder geval betekent dit, dat in de Nederlandse Antillen twee groepen artikelen hetzelfde nummer hebben, anders gezegd, het kan zijn dat U de ouderlijke macht aan onze voorgedijraad kwijt wilt, en voor U het weet heeft U een drietal vietnameesjes geadopteerd. En ja, wat maakt dat nou uit? Dat vroeg ik dan ook aan een ambtenaar van nou ja de man die zich met deze dingen pleegt op te houden; tenslotte kunnen wij de Gouverneur ook niet alles verwijten; ik vroeg hem of hij begreep dat iemand tijdens het hoge dansen op zijn gat was gevallen; ja dat begreep hij. Gelukkig was er alleen maar een beetje met de vernumming misgegaan (voor de gevolgen, vietnam). Ik vroeg of dat niet belangrijk was, en hij zei zoiets van gut nou meneer, nee he, gelooft U nu werkelijk dat dat enig belang heeft, nee dat geloofde hij dan niet.

Lezer, U voelt met mij aan, als dat op een bepaalde toon wordt gezegd, gut nou ja goed dan heeft niets meer enig belang hé?

John G. Jonkhout.

HEROENAN DI METAL

pa G. A. de Jongh

Diezsiete medalla entre cinco deportista; algu qu nunca a worde realisa den ningun ramo di deporte na Antillas; algu historico, qu un Antillano lo no por lubida facilmente. Cincu hisador di peso, combinando tur nan esfuerso fisico y cumpliendo cu nan deber moral pa cu e pueblo di Antillas, a manda no menos qu 1620 kilo na laria, pa asina pone nan pais chiki figura na e di siete luga entre paisnan mas grandi, lagando 15 tras di dje. E numero di paisnan participante tabata 22. Honor na e heroenan di metal, qu a logra transforma nan pelea cu heru friew, den brons, plata y oro, y asina obtene e di tres luga entre 22, den e ramo di hisamento di peso.

E pueblo di Corsow, na llegada dje deportistanan na Hato, riba diadomingu anochi di dia 15 di maart, a sa di honra nan cu nan presencia na gran escala, pa asina duna homenahe na prestacionnan grandi pa e patria stima, qu ta Antillas. Directiva dje Federacion di Peso Antillano a haci su parti, di laga e grupo folklorico Troepiaal duna su heroenan un recepcion musical na nan regreso riba e suela madre.

Atrobe a wordu muestra un biaha mas, qu Antillano ta bon deportista. Atrobe un biaha mas a wordu muestra, qu e lucha di e Federacion di Peso contra Comite Olimpico Antillano (N.A.O.C.) tabata algu basa riba conocimiento y realidad. Atrobe un biaha mas e pesistanan Antillano a coopera cu nan directiva door di temorisa e Cubanonan y otro gigante nan den deporte. Antillas, chiquitu pa loque ta e pais mes y su cantidad di habitante, a muestra di ta grandi den su actuacionnan den deporte. Loque e deportistanan di Antillas a presta na

Panama, a duna un biaha mas un lustre grandi na e nomber di Antillas. E palabranan „el fabuloso Lindenberg” a bira un expresion hopi usa durante e dos simannan di deporte na Panama. E balor propagandistico, qu a sali for di e poco palabranan aqui ta bal mas qu quizas varios mil dollar di propaganda den cualquier revista extranjero. Loque e pesistanan y algun otro deportista a haci na Panama, no por worde recompensa cu placa, ni cu diez, binti of mil dollar. Loque e deportistanan a presta tabata pa nan mes y pa nan patria Antillas.

Ta dificil pa un hende, qu nunca no a haci deporte of qu no ta anda den deportistanan, comprende quico un deportista ta sinti ora nan toca su himno y hisa su bandera stima den estranheria, leeuw for di su patria. Y ta net esei a socede, no menos cu diezsiete biaha, na honor di e pesistanan, y tres biaha pa otro ramonan di deporte.

Ningun deportista di Antillas no ta anhela gratitud pa su actuacion. E ta

considera esei como un deber sin mas. Reconocimiento pa un trabao bon haci sinembargo ta stimula y ta net esei ta loque na Antillas ta haci falta. Un excepcion riba esei tabata e Federacion di Peso mes, qu a haci un fiesta di reconocimiento pa su pesistanan na Hoffi di Agustin, diadomingu dia 22 di maart. Comite Olimpico Nacional, llama N.A.O.C., no a haci absolutamente nada, tampoco nos Gobiernu ainda no a haci nada. Di tur manera: danki pa e silencio, qu ta bal mas qu hopi palabra bashi.

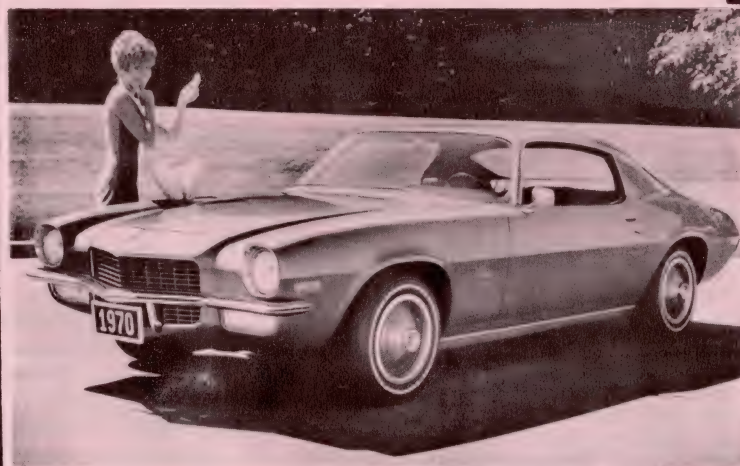
Solamente Godett

E unico, qu djaleeuw a muestra su aprecio pa e deportistanan cu un telegram di felicitacion, tabata e miembro di Staten Wilson (Papa) Godett. Nada straño. . . e mes tabata un tempu un dje mehor deportistanan di Antillas. . .

Nota di redakshon: Sr. G. A. de Jongh a traha un buki, rikamente ilustra riba weganan di Panama, entitula „Antillas na Panama” i publica pa Ediciones GUSMAR.

CAMARO

DI CHEVROLET

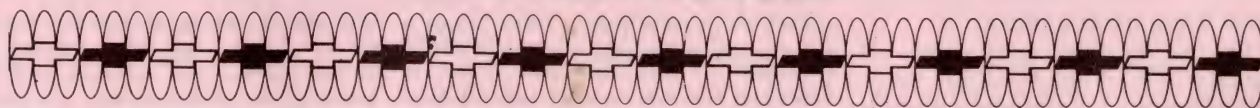

Elegante

y

Deportivo

E. MORENO BRANDAO & SONS, INC.

Het zoeken van de Antillianen

TONEEL Het vinden van de Surinamers

- op school -

Het lied dat wij al een aantal maanden aan het zingen zijn: (Als inleiding evenwel tot iets heel anders) schijnt tot enkele slaapkamers van de goegemeente te zijn doorgedrongen. Helaas nog steeds niet bij de minister van onderwijs. Die maakt zich namelijk waarschijnlijk klaar om de fouten van al zijn voorgangers te gaan maken en te denken dat cultuur op de laatste plaats komt en daarom maar voorlopig moet worden uitbesteed. Nu zgn. de sociaal-economische problemen van de Antillen „alle prioriteit” moeten hebben. Hell, als er één ding altijd prioriteit moet hebben, dan is het cultuur. Cultuur is het begin en de uiteindelijke redding en kan daarom niet zomaar aan willekeurige instanties worden uitbesteed als stiefkinderen. Cultuur moet een onderwerp zijn van voortdurende zorg van de Antilliaanse regering!

Goed, de man, noch een vertegenwoordiger van zijn ministerie, ja, niet eens een vertegenwoordiger van zijn ministerie, was aanwezig op de door het C.C.C. georganiseerde lezing: Van Toneelschool tot theater, die door Sticussa-regisseur, Dolf de Vries, werd gehouden, waarna, zo vermeldde de advertentie in de krant, zou gediscussieerd worden

over de mogelijkheden van een eigen Antilliaanse regisseur en van het beroepstoneel op de Antillen. Het werd een goede lezing waarin met beminnelijke onbarmhartigheid eigenlijk aan de amateurspelers die in grote getale waren komen opdagen, min of meer verteld werd, dat toneel wezenlijk een vak is zoals ieder ander en dat amateurtoneel zich tot toneel verhoudt als timmeren tot het omgaan met een bouwpakket. Een eerlijke lezing dus, die hopelijk vruchten zal afwerpen.

Nog hopelijker lijkt ons het feit, dat regisseur De Vries, toen het er op kwam, niet onherroepelijk bedolven bleek te zijn onder de clichés die nu eeuwen al boven de Antillen hangen en werkelijke actie belemmeren nl. „maar 200.000 mensen” en de „63 kilometer lengte”. Regisseur De Vries kon met ons meegaan ten aanzien van de door ons gevraagde permanente Antilliaanse regisseur. En kon zelfs de glimp opvangen van een beroepstoneelsgezelschap, dat wij zolang al aan de horizon zien.

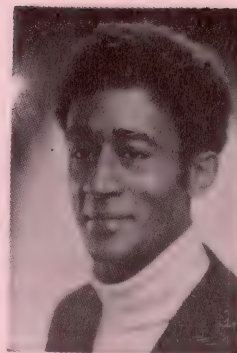
Een jonge dame suggereerde een stichting, die deze groep blijvend zou kunnen financieren. RUKU iets dergelijks naar zag de groep meer functioneren, als een door de hele Antillen en zelfs daarbuiten rondtrekkende gezelschap, dat misschien selfsupporting zou kunnen zijn omdat het uit jonge mensen zou kunnen bestaan, die genoeg zouden kunnen nemen met kleine lonen.

Er was in ieder geval reden tot enthousiasme die avond, omdat het een en ander ineens niet zo onmogelijk scheen als altijd op de Antillen. Van de kant van het

C.C.C. werd meegedeeld, dat waarschijnlijk twee personen een beurs voor toneel zouden krijgen dit jaar (te weinig) terwijl er velen van de amateurs in de zaal eigenlijk nog maar met één moeilijkheid zaten die maakte dat ze niet direkt ja tegen het toneellevens durfden te zeggen: Het hoge salaris, dat ze nu als onderwijzer en aanverwante beroepen verdienen; daarbij helaas vergetend dat ook voor de kunst het woord van Christus de enige sleutel is: Indien gij mij liefheeft, werpt uw vader en uw moeder weg en uw beurzen of iets dergelijks weg en volg mij en ook zoiets van degene die alles verliest zal alles winnen. Men zag in ieder geval in, dat toneel een keihard ding is en zal, ook als men geen talent genoeg heeft om alles in de steek te laten en te gaan, in de toekomst hopelijk meer respect hebben voor deze kunst, die in het verleden hier te zeer als rolschaatsen is beoefend. Als een lichtpunt in de avond bleef evenwel stralen wat Dolf de Vries zeer geaccentueerd had. Een bijzonder natuurlijk aanleg voor toneel bij Antillen die hun a priori tot zeer verdienstelijke carrières in staat moet stellen.

Zijn de Antillianen nu nog bezig te zoeken naar de mogelijkheden van een toneel take-off, in Suriname is men precies een stap verder. Twee jonge regisseurs zijn daar naar voren gekomen, met een ambitieus en veel omvattend plan, dat zij via het C.C.S. en een persconferentie onlangs in het Surinamse platte land hebben gelanceerd. Het zijn Frank Lafour en Hans Caprino. Beiden hebben ze in Nederland hun toneelopleiding gehad. Caprino, die op Curacao geboren is, opereert al een jaar met gunstig gevolg in Suriname. Frank Lafour is er pas. (Hij mocht zijn toneelschool doorlopen op voorwaarde dat hij niet in Nederland zou blijven, maar toen hij klaar was zei hij: ik ben er en ik blijf er een paar jaar!.)

Hans Caprino

Zij willen een nationaal theater, dat is een toneelontploffing op een aantal fronten tegelijk: Acteren, toneelschrijven, toneelregie, theatertechniek, terwijl ze daarbij ook nog hun acties richten op het toneel minded maken van het Surinaamse publiek. Een beroepsmatige aanpak van het toneel met (omdat deze jongens terecht ook overtuigd zijn dat het toneel zeker in de jonge landen een duidelijk educatief maatschappelijke functie moet hebben, een openheid van hun streven naar het publiek toe.) Bovendien willen ze, dat de verschillende culturen, die in hun maatschappij vertegenwoordigd zijn, in dit wat zij dan ook nationaal toneel noemen, uitdrukking vinden. Dat ze hun plannen degelijk bestudeerd hebben, alvorens ze naar voren te brengen wijkt uit het feit, dat ze welomschreven ideeën hebben ten aanzien van de wijze waarop zij hun doel denken te bereiken. Ze willen drie opleidingen, die een geheel moeten vormen: Een dag-opleiding voor beroepsacteurs; een avondtraining voor toneelschrijvers en een gecombineerde dag-avond opleiding voor theatertechnici. De opleiding voor acteur moet in het geheel vier jaar duren, maar de acteur wordt geacht na twee jaar spel-rijp te zijn. In deze opleiding worden ook de toekomstige toneelregisseurs gekweekt. Bijzondere aspecten van deze opzet zijn het feit, dat ook potentiële schrijvers bij de opleidingen worden geïntegreerd, dat ook personen, die gelieerd zijn met gemeenschapsproblemen aan de opleiding geven kunnen wat ze nodig achten en omgekeerd ervan krijgen kunnen wat ze nodig hebben. (Men denkt aan sociologen, maatschappelijke werkers, onderwijzers, juristen, jeugdleders enz.) Bij dit alles blijft het werken voor en met de jeugd, evenals het omhoog brengen van de spelkwaliteit van het amateur-toneel in het pakket van de opleiding. In het derde en vierde jaar, kan de aankomende acteur de praktijk leren; zij worden dan verondersteld, zelf actief te werken met amateurs, arbeiders, jeugd (met lessen op de scholen in vrije expressie en dergelijke). Radio, t.v. en theater zullen hun

The Mild Sensation

Ambassador Scotch

Mellowed 8 years

Agent: J. A. J. SPROCK N.V.

WERFSTRAAT 42 — TELEFOON 12960

Showrooms Salinja & Rio Canario Tel. 35533

Fabriek en magazijnen Architectenweg 5-13 Tel. 35194

n.v. meubelindustrie „Hollandia”

Betimmeringen

Complete woninginrichting

Stofferingsen

moeten opnemen als ze uiteindelijk zijn afgestudeerd. Welnu, het plan is geen kleinigheid, maar de krachten, althans de artistieke, zijn er in beginsel: twee regisseurs van eigen boden. Het wachten zal nu wel zijn op de Surinaamse minister van cultuur en wat dies meer zij, dit gave plan ter hand zal nemen. Want het CCS, zal uiteraard dit nationale project alleen niet aankunnen. Wij waren in Suriname toen deze bom werd voorbereid en maakten kennis met Caprino, die de indruk maakte, een zeer artistieke persoonlijkheid te zijn, met een scherpe wantrouwende Curaçaose intelligentie bovendien. Een goede outillage.

Beschouwen we het Surinaams toneelplan in Antilliaans verband, dan zien we de procedure voor Antillen voorlopig enigszins anders dan onze vrienden in Suriname, op de manier zoals wij het reeds in Ruku schreven. Wij geloven, dat tegelijk met de pogingen om via opleidingen in het buitenland van spelers en regisseurs en als het kan ook ter plaatse, het toneel zich een plaats op de lesroosters van onze scholen moet verwerven. Op dezelfde manier zoals indertijd de onderwijsopleiding in de school (HBS) was ondergebracht Met dit verschil. Het onderwijs of beter, de kennismaking met het toneel, moet al beginnen in de eerste klassen van het algemeen voortgezet onderwijs (eventueel facultatief) om zich daarna langs de HAVO lijn te bewegen. Er moet alleen de mogelijkheid geschapen worden, dat degenen die in het toneel iets zijn gaan zien, zeg vanaf de derde klas van de HAVO, zich er dieper op kunnen toespitsen, waarbij de mate van interesse steeds door de leerling zelf bepaald wordt. De mogelijkheid zou er moeten zijn dat een leerling bij het behalen van zijn HAVO diploma ook toneelrijp kon zijn op een bepaalde niveau. Een niveau dat hem op de Antillen al in staat kan stellen redelijk aan de slag te gaan en waarmee hij gemakkelijk toegang tot buitenlandse scholen (Nederland) zou kunnen krijgen, voor een laatste afrondend jaar. Een dergelijk opzet heeft het voordeel dat die persoon al heel jong geschikt is als hij zich aan toneel wil wijden,

op een leeftijd, 18-20 jaar, dat zijn financiële behoeften niet het grootst zijn. Hij kan dan aan het Antilliaanse toneel gaan, met het salaris dat hij zou krijgen als hij op een kantoor ging werken. Terwijl hij speelt en volleerd raakt op zijn gebied, kan hij zich opwerken tot de vereisten voor het lesgeven, waardoor automatisch zijn bestaansmogelijkheden groter worden. Het gaat mij om het vak toneelspele, om het handhaven van een beroepstoneelgroep, net zozeer als om het doceren van het vak op school zelf; naast vakken als maatschappijleer tekenlessen, godsdienst, filosofie, psychologie, zal het toneel, dat dit alles in zich heeft een belangrijk middel kunnen zijn voor het snel overdragen van menselijke kennis. En onze scholen waarvan er twee over prachtige aula's beschikken, waar nu alleen maar tekenlessen worden gegeven en examens worden afgenomen zijn er op gebouwd. Het is een vak ook bovendien, dat behalve dat het de leerlingen kennis over mensen en toestanden over de hele wereld bijbrengt, hun vrij en zichzelf leert zijn en zich solidair met elkaar kan doen voelen. Er kan door dit vak in deze maatschappij, die teamgeest gekweekt worden die zo meer dan iets anders nodig heeft voor haar ontplooiing. Bovendien raken de ouders van de kinderen vertrouwd met toneel. Het kan op die manier veel meer dan het nu is, onze nationale kunst worden.

E rais ku no ke muri

Met zijn nieuwste boek „E rais ku no ke muri”, heeft Guillermo E. Rosario gepresenteerd om als eerste te arbeiden op een reeds bijna 175 jaar lang onontgonnen terrein. Het betreft hier het feit dat de schrijver Rosario de Antilliaanse literatuur verrijkt heeft met een literaire verpakking van de sombere tijd der slavernij waarin de Nederlandse slavenhandelaren zonder gewetensbezwaren optreden. Bij deze daad moeten wij even stilstaan om onze miskenning ten aanzien van Tula en Karpata te beseffen, welke veroorzaakt is door het kolonialisme dat een negatief oordeel pleegt te vellen over beide figuren. Ondanks onze miskenning is er nu wel reden om ons bij de editie van „E rais ku no ke muri” ietwat opgelucht te voelen. Eindelijk hebben wij een literaire waardering van beide helden. Overigens ziet dit boek wat de technische verzorging betreft er goed uit, wat zelden het geval is bij onze boeken en hebben wij deze keer een friskleurige illustratie van een tafereel uit de slaventijd.

De schrijver Rosario presenteert ons met medewerking van „Stichting voor Antilliaanse literatuur” een geheroiseerd verhaal met fictieve inslag over de levensgeschiedenis van Tula, aanvankelijk heet deze Kato, die met twee liefdesaffaires moet worstelen. Aan boord van het slavenschip „Zeeland” wordt Kato door de wrede Brunning, de eigenaar van het slavenschip, aangesteld tot opzichter van de slavenbemanning. Door deze manipulatie krijgt Brunning kans om Kato, die daarvoor bij de slaven als een godheid werd geëerbiedigd, gehaat te maken. Lala, een slavin, die een enorme liefde koestert voor Kato, tracht op slinkse wijze de liefde tussen Kato en diens echtgenote Kalina te breken. De schone Lala die van de vele privileges en de liefde van Brunning geniet, kan vanwege deze bevooroordeelde positie zich vrijelijk bewegen en zodoende bij haar geliefde, in diens kamervertrek, komen om hem te verleiden. Kato probeert echter weerstand te bieden tegen haar verleidingsmanoeuvres maar

moet tenslotte hiervoor zwichten als zij hem dreigt te verraden (door Brunning op de hoogte te stellen dat hij de moordenaar is van de eerste opzichter).

Het zijn beide liefdesaffaires, die zich op het schip afspelen en in de koloniën (Curacao en Haiti) worden voortgezet, die een te groot gedeelte van het werk in beslag nemen en het hierdoor verzwakken. De aanloop tot het wezenlijke, de vrijheidsstrijd, is te groot. Hierdoor is weinig aandacht besteed aan de verhandeling van de rol van de slaaf in de maatschappij en ontvangt men uiteraard niet veel informatie uit die tijd.

Het werk van Rosario vertoont ons geen literaire tactieken om spanningen en hoogtepunten te creëren. Bovendien maken de journalistieke allures het zakelijk en droog, zodat het als zodanig geen beroep doet op het gevoel van de lezer, wat eigenlijk niet verwacht wordt van een boek dat een dergelijk onderwerp behandelt. Frappant in het werk van Rosario is de karaktertekening van de personen: Tula wordt beschreven als een persoon met talrijke deugden en deze beschrijving houdt Rosario consequent aan. Rosario kan een produktief schrijver genoemd worden en we zijn hem erg erkentelijk voor zijn verdiensten, maar jammer genoeg is hij geen goede stilist. Rosario mist in zijn werken de subtiliteit die men bijvoorbeeld wel aantreft bij Pierre Lauffer. We zijn verheugd met het feit dat Rosario als eerste iets schrijft over de heldhaftige Tula en Karpata, maar er moet toch duidelijk gesteld worden dat het werk tal van gebreken vertoont.

ARMAND BUSROPAN.

KWATRIJNEN UIT WILLEMSTAD

Toen Cola Debrot ons, op onze vraag of hij de laatste tijd werkelijk niets had geschreven, de twee kwatrijnen gaf, die wij in ons eerste nummer van deze jaargang publiceerden en die de eerste zijn van de reeks die hier volgt, bleef hij maar het hoofd schudden. Wij drongen aan. Er was in deze kwatrijnen zoveel van die heldere spontane inspiratie, die soms bij een dichter kan openbreken en maken kan dat hij in een adem boeken vol verzen schrijft, dat wij niet werkelijk konden geloven, dat het bij Cola Debrot maar bij twee kwatrijnen was gebeven. Hij zou, vonden we, in dat geval, de kracht van zijn eigen inspiratie niet hebben herkend.

Achteraf beseffen we, dat publicatie toen, althans vrijgave voor publicatie misschien net iets voorbarig zou zijn geweest, per slot van rekening bestond toen nog de mogelijkheid dat hij nog voor een tweede termijn als gouverneur benoemd zou worden en zijn kwatrijnen zijn echte afscheidskwatrijnen. Hier volgen ze dan. Hij stuurde ze ons als een afscheidsgroet en we zijn blij dat de verwachting van goede poezie die de twee eerste kwatrijnen opwekten, volkomen is beantwoord.

Pregunta

POETISCH AFSCHEID VAN COLA DEBROT.

Vergeef mij

Vergeef mij als ik dit of dat vertik.
Vergeef mij als ik wik voordat ik mik.
Een ieder streeft naar het subliem moment.
Momenten duren maar een ogenblik.

Dedember 1969

Droevig eiland, droevig volk.
Droevig eiland in de kolk
van de maalstroom, van de maalstroom.
Droevig eiland zonder tolk.

Vroeger bastion

Vroeger bastion, werd het een luxe-tuin
met tegels van grijs zandsteen en arduin.
De troepiaal zingt van haar lief en leed.
Het uitzicht is nog steeds een stad in puin.

De Galerij

De Gouverneur loopt door de galerij.
Daar hangen zijn voorgangers zij aan zij,
vrijwel vergeten zonder onderscheid.
Hij droomt steeds vaker van vergetelheid.

Awo cu ta manicomio of cu ta cementerio,
Awo cu ta demasiado hippie of demasiado serio,
Awo, mi amor, awo mi dushi, con mester hasi,
Awo cu ta manicomio of cu ta cementerio.

Secreto

Ami gusta un cos
i abo gusta e mes cos
ma kiko e cos ta cu nos gusta
lo keda un secreto entre nos dos.

Recuerdo

Tarde venido
pronto ido
y tu voz clara
en mi oido.

For a soldier's Album

Soldiers do not die, they fade away.
Said a general in array or in disarray.
It could not be otherwise, you can be assured.
Also governors sometimes die and sometimes fade away.

For a Child's Album

I'll take my memories with me far away
with the hope to return some day.
It might be in sunshine, it might be in rain,
friends will always meet again.

The skinny legs. A very narrow face covered with a film of silken blackness. A glowing warmth of intense health springs from the dark pools of her pupils. The glittering blue whiteness of her laughter hangs, suspended in the air, and a simple song, sung by seven little black girls. Their hands clasped to a partner's while forming a dancing ring around the girl.

"Now, work up you cal'bash, Sarah Gina; work up you cal'bash...." The words I have heard as a child.... a dirt yard swept clean to a hard surface. My sister and the neighbourhood girls singing "a ring- a ring of roses and a pocket full of poses; hush-hush!" then tumblin' down. A gay moonlight, silver on the galvanized fences in the Village. A girl's game! The boys sneer - shirts torn by a rough grasp of cloth and the shout "I catch you" - police catch the thieves. My childhood night of games in the moonlight...

The little girl in the human ring, black quicksilver. I am biologized by her subtle maturity of rhythmic motion. "Now show me your motion, Sarah Gina - show me your motion..." they sing in chorus. The little "Sarah Gina" in the ring bends through her knees with a wiggling movement and straightens to an upright position again. The movement of a director's hand- one flexible sustained motion. I look. I stare: my humming startles me. I watch the singing girls. That little girl in the middle of her life, like a quivering pool, girating. The gleeful eyes, now shut tight then like two fluorescent night flies dancing to the melody of her natural heritage. "Now shake out your lodgin's, Sarah Gina,.. shake out your lodgin's..." The moonlight shines hard and penetrating. The spiteful brilliance of Gods light noticed only by the poor, accustomed to kerosine lamps, the underdeveloped countries, "the uncivilized". On this street an electric streetlantern at a very hundred meters or so seems phased by the moon. The moonbeams are purposeful, direct. The shadows of the little girls dance

along. During my six years of Europe I cannot remember having noticed the splendor of a moonlit night.

"Hey hold it - hold it" I approach the dancing and swinging group of little black nymphets. The startled trancelike expression makes me regret my crude interruption of their mistique participation.

"Hold it!" I repeat myself and then I do not know what I really want to say. After all there is nothing needed saying. "I am sorry...I...I" I shake my head, gesticulate pointlessly, turn on my heels and follow an alley through the Village "Kerosine town".

CHILD'S PLAY

By C.E. Baly.

Tonight more than any other the macabre spectre of a child's life here becomes real to me. That girl, the little black girl. Zinc, zinc! Corrugated zinc, battered zinc fences. The many wooden houses, lopsided with their paintless windows on rusted hinges. The Village- (Village-Zuid and Village-Noord) streets of this town. I walk the asphalt scattered roads and the alleys meandering about kerosine tins patched houses, are like dirty rivers. A bedspring glitters in the moonlight like a gold tooth in a laughing mouth. A cat bawls childlike, quite human in its mating call; a black cat is one with the darkness of the shadows hiding under the fences. Green luminous eyes spring from the darkness like the beauty of "Sarah Gina"; the spiral beauty of her incarnated art.

"Now cross the ocean, Sarah Gina - cross the ocean". Fragments of the song hang vaguely against the sky. "Now, work up you cal'bash, Sarah Gina, work up you cal'bash..." The words grow vague in the twilight distance as I walk on. "Work up you cal'bash..." The tune and these fragments of the song will not let go of

me and I find myself humming it again. The little fragile figure of a child fan the fire of my emotion and its flames lick at the garment of my need. "Her bare black feet, her wide open eyes and a tiny full mouth, her long limbs. God- oh God!" I pound my forehead with balled fists and support myself against the fence in an alley. "I cannot understand..." What's wrong with me? It's but a child; couldn't be older than 14 years".

"Now, run'nd kiss your partner, Sarah Gina- run'nd kiss your partner....". The figure, a bean-stalk black with it's simple intensity, vulnerable against the force of the wind. The long spidery limbs expressive with the intent of the game.

When I get back to the spot, there is no one but a crumpled man shrunken with age. His face looks like an indian shrunken head. A cacophonous contrast with the little girl. He stares accusingly at me.

"I see you lookin'; lookin' at Bonnine. I sit on the door on the groun' and I see you lookin'. You give Bonnine, my cher Bonnine, the evil eye." His English is thick with his French accent. His violent passion is Martiniquian. I remember seeing him before. The bongoist of the Mardi-gras celebration. His hands had created beauty on the weathered goat skin, taut and vibrant. His hands had been intense, I remember. A grandfather, perhaps, a cousin of the little girl - Bonnine. I am astounded by his accusation. I did not see anybody but the playing children a moment ago.

"You bad personne!" ... he spits at me in his rage... while I am trying to find my voice to explain to him. Knife like pains are stifling me. His hands close vice-like around my throat. Like Bonnine he is very slight of body. His attack is all so sudden; I cannot defend myself. His total strength drains to his hands and congeals around my throat: the frenzily piping voice screams into my pain contorted face. "Salot! Merde! Look, look what you do to my Bonnine". The voice now intense and trite with agony seems to have an existence all its own. Then suddenly I

find myself reeling against a zinc fence and as I lurch forward on unsteady legs, choking. I sprawl over a rusted washtub brimming full of rubbish. Through glazed eyes I stare from my all-four position at his impending death. Convulsively clutching at his chest the old man gasps inaudible words. His coughing is spasmodic. The anger becomes surprise, the rage gives way for an awestricken pleading in his bulging eyes. I never saw life so vivid, so raw and real before. His small cramped figure jerks a few times, like a flickering candle before it goes out. His heart. All is quiet. The silent figure looks grotesque in the fierceness of the light.

The trash from the galvanized washtub lay like mute witnesses around me. It is suddenly all agonizingly clear to me: I see the slim arm, the ab-anatomical position of a tiny leg, and the head. The gaping wound neatly drawn across her forehead. "Bonnine!" – "Bonnine" I whisper tortured. The blood, its redness in the silver-lit yard, still fresh in its wetness. "I cradle love and art in my lap" I mumble in monotonous repetition. The voices of the villagers, the screams of the women, the distant wailing of an ambulance, a police van. The shadow of the crowd upon me, the faceless accusation of the prejudiced people around us and finally the reality of my joy, my liberation. I laugh loudly holding Bonnine in my arms and caress lovingly her disarranged limbs when I feel the impact of the first bottle, or stone against my skull. And I remember saying: "'t is child's play – 't is child's play". I do not feel anything any more. I hear the crashing of glass, very distinctly. The sound lingers briefly then recedes like in motion away from me. All is quiet; all is obviously quiet.

March 9, 1970

Claudette Hugoosgift in dashiki.
Black Power en Woman Power komen
bij haar op gracieuse wijze samen.

omslag:

Claudette Hugoosgift, met een
leraar van de St. Jozeschool gebogen
over de motor van een Ford.

Roberto Feliciano Lindeborg hisando 80 kilo
den su prome intento den "snatch". 9-3-70.

JIU KORSOW

EEN HYMNE?

Nevenstaand gedicht werd, in de na-dagen van 30 mei 1969 door een Antilliaan aan de eigenaar van een van de winkels in de Herenstraat ter hand gesteld. Een doodgewone Curaçaoenaar vertelde deze eigenaar ons. Welnu, de man mag zo 'doodgewoon' zijn als hij zelf wil. Het juiste inzicht in het onproductieve, louter op woorden berustende chauvinisme bezit hij wel.

Hopi hende ta bati pechu
Sklama: Mi ta ji' Korsow
Mashá fasil bis'esaki
Unta kosta ni'un trabow.

Si ba nanse aki riba
Anto ja tur kos ta klá
Gran fabor b'a hasi mundu
I Korsow ta bon pará.

Ma nos tera a para seka
Ningun hende ke kwidé
Proklamando amor pa patria
Sin nan tin kunes ku né.

Lubidando nos kultura
Ast'esaki ta bin djafó
Nos muzik ja no ta sirbi
Nos ta preferá Go-Go.

Na Korsow tur kos po krese
Stop di ganja boso mes
Pero mester lucha, soda
Boso mester trá pa diés.

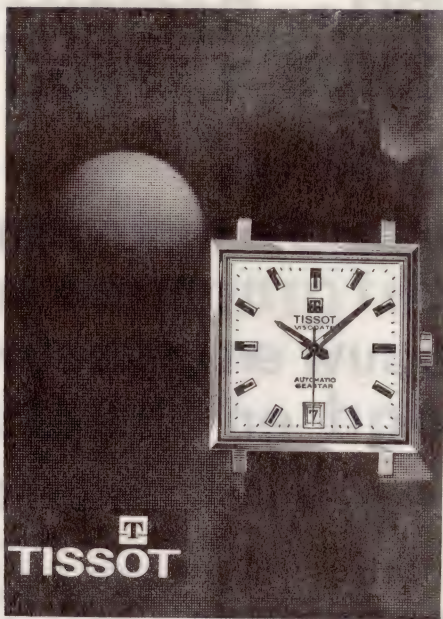
Si nos para hasi wega
Grita: Nos ta ji' Korsow
Anto pronto, mané kabritu
Lo nos mester kom' infrow.

Pesei, rumannan, man na obra
Stop di bromá ken bo tá
Papia hopi no ta basta
Ku trabow ta progresá.

Hasi algu pa bo tera
No solamente nanse ei
Hiba bo lugá dilanti
Mundu lo hanja sá ke tei!

Eindelijk schijnt het in Willemstad te zijn doorgebroken dat black beautiful is. Meer en meer ziet men in de winkels van Willemstad zwarte etalagepoppen. Ze vormen meestal nog niet de uitgesproken Afro-vormen, maar de bedoeling is goed. Het is erkennen dat Curaçao eerst een gekleurd land is. En met deze erkenning is iedereen gebaat. Foto E.N.

TISSOT HORLOGES

in vele modellen
reeds vanaf **f 42.-**

automatische
waterproofmodellen
reeds vanaf **f 66.-**

NIEUW

het electronische
horloge, waterproof
met kalender **f 118.-**

met internationale garantie

SPRITZER + FUHRMANN

Hofleverancier

ARUBA BONAIRE

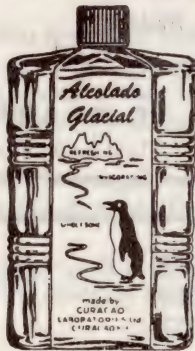
CURACAO

ST. MAARTEN

NEW YORK

Si bo ta di acuerdo cu ta nos tur su deber di Favorece nos industrianan local,
Ata dos PRODUCTO NETAMENTE DI CORSOW cu ta sigur lo bo GOZA di usa:

ALCOLADO GLACIAL

E famoso LOCION
originá, desarrollá y
trahá na nos labo-
ratorionan na Cor-
souw.

GLACIAL,
ALCOLADO

Sin igual.

Dushi,

Frescu.

E colonia cu ta manda calor „piedra
bai dam!”

(CURACAO LABORATORIES LTD.
"CHOBOLOBO")

SENIOR'S LICOR CORSOUW

AUTENTICO!

Destilá na Corsouw for di
casca di nos mes LARAHA
DI CORSOUW.

Next time cu bo
ke bebe un bon
LICOR, pidi un
"CORSOUW"

pero no cualke
CORSOUW, exigi
esun autentico;
Pidi semper:

SENIOR'S

Fabrica di Licor Corsouw "SENIOR" na
"Chobolobo", (caminda — by side — tur
visitante semper ta BON BINI!)

EVERYDAY'S specials.

King Choy f 5.—

Foo Choy f 4.—

Eat Choy f 3.—

Each one a complete dinner.

Also NASSIGORENG

Special f 4.50
and RICE TABLE f 5.—

麗
都
酒
家
I D O

RESTAURANT

GOMEZPLEIN 4 — PHONE 11800

HANDEL-en ELECTRISCH
BEDRIJF - E.F. PAULI

Voor al Uw
electrische materialen
lichtornamenten
inbouw en uitbouw
draad en kabels
Ook grote sortering cirkellene

ornamenten 40 w
32 w
22 w

Schottegatweg(0)12. Tel 36354-49443.

SEA-VIEW HOTEL

A HEAVEN OF REST FOR THE TOURIST
BEAUTIFUL OCEAN BEACH

*
PHILIPSBURG, ST. MAARTEN

Ahrend-Antilliana nv

Tel. 36058
36059
37057

tin tur kos pa skool, oficina i cas por ejemplo :

kant-en-klaar MEUBELPAKKETTEN

kachi desde f. 59.—

1

door F.M. Arion

Het brood brak ik en ik wachtte
 Water zette ik op het vuur en ik wachtte.
 In een saus van uien, catchup, boter, azijn
 Bakte ik twee ons ham met suiker-ham barbecued.
 En ik wachtte.

Ik haalde kersen en druiven. Goedkope
 Maar donkerblauwe. Ik blies ze rond
 Tot ontelbare, kleine balonnen, speelde
 Er mee, versierde ermee, en ik wachtte.

Ik word moe en bang van het wachten
 En ik haal wat ik nog vergeten heb:
 Mosselen, sardines, ansjovis en sla.
 En ik wacht. Na een tijd haal ik ook sigaretten.

Omdat ik niet zeker weet:

—Zij wordt mijn eerste geliefde—

Voeden vrouwen zich met brood, vis, vlees of bloed;

Voeden zij zich met mensen?

Prik ik met een naald in mijn pols. En ik wacht.

Dan zet ik klaar: vlees, vis, beker melk

En een heel klein beker bloed.

3

Ik wou dat ik een bijfunctie had totdat ik haar vond
 Iets waarop ik als u trots kon zijn totdat ik haar vond.
 Hoofd van een school, totdat ik haar vond.
 Hoofd van een fabriek, een ingenieur —
 Spelen met kinderen of met ijzer
 Is precies hetzelfde zolang ik haar niet heb —
 Als het maar geluid geeft en afleidt.

Maar mijn bestaan heb ik al gezegd, mijn bestaan hier
 is maar een kleine schaduw van wat het zijn zal
 Als zij komt.

Ik kon niet weg, dat is het.

Ik word ouder maar voel het nauwelijks.

Zij houdt mij vast aan de aarde en maakt haar mooi.

Daarom sleep ik maar met mijn vingers langs de ruiten.

Omdat ik nog geen bijfunctie heb. Langs de ruiten

En langs de etalages, totdat ik op een dag zeg: Daar! Of: hier!

Nu snijdt ik mijn vingers nog alleen maar aan alles wat ik aanraak.

Dan vraag ik een voorbijganger of de dokter wil komen

—Of de dokter met spoed wil komen—

Want ik wil toch niet dood voor de dochter komt.

2

Er is daarboven,
 voorbij onze wolken, een hemel
 waar jij nu al bent —
 op een stoel zit je, ben je,
 praat je vol verwachting over mij.

Je bent daarboven
 al in je volle glorie aanwezig
 en toch praat je alleen maar over mij
 en je vertelt maar over mij
 die hier beneden nog rondtolt. Daar is hij
 wijs je mij een voor een aan je engelen:
 Daar loopt mijn man.

Soms hoor je mij al naderen
 Als je de aarde lang en aandachtig bestudeert,
 Dan loop je naar de voordeur van de hemel.

En je bent in die hemel zo onrustig
 Zo zenuwachtig en zo eenzaam —
 Je loopt daarom op en neer en je rookt
 Je rookt dagenlang van zenuwen in je hemel
 En je zegt soms geen woord.

MIJN NEGERIN

In de morgenuren was mijn negerin onzichtbaar
Maar zij groeide –
Zij groeide met de toppen van haar benen eerst
Dan dun en slank met haar armen.

Tot waar haar ogen over de rand heen konden kijken groeide zij.
Naar ons feest in elke avond.

Als een titelblad geopend kwam zij lopen
Als frontpaginanieuws gaf ik haar aan de wereld.

Zij kijkt.
Zij kijkt met haar tanden in mijn lippen.

Mijn langgeleden negerin. Mijn grote.
Dun ligt haar hand op wie weet wat voor droge adem
En het rijmt en regent overal.

In de avonduren als ik mijn vreemde talen sprak.
Alles wat zij zegt verwar ik met de nacht.
Dan tippelt zij rond op mijn borst
Overal
Op mijn onbeschrijflijk wit hemd.

Sprak ik ?
Zweeg zij ?
Weer lacht zij
Tot de sterren toe hoog.

Door F.M. Arion.

Minimale hartstochten

Ik was op weg naar boven sire, naar u
naar de boulevard en naar de mensen,
ik draaide mij halverwege om:
daarbeneden was meer leven.

Ik stopte hier tegen het groen sire. Daar is de top
dacht ik, voor een ander. Hier ben ik in het groen.
Daar in het dal was de zee in haar nest. Ik rook
om me heen sire, omhoog naar de wolken. Ik rook naar beneden.
Mijn borst zwol van water sire. Ik wist niet meer wat ik rook.
Water links en water rechts. Water sire, trots en blauw.

Mijn borst zwol van water sire, water.

Ik klom verder. Ik rook salpeter en ozon.
Het is goed te ruiken, dacht ik.
Ik rook verder. Ik was heerlijk ruikend sire,
Ik rook de hele hemel.

Tussen de twee blauwe landen was het leeg.
Ik kon volop ruiken sire.
Ik rook, tot aan de horizon,
het witte bloed van de blauwe zee.
En ik wierp mijn hoofd achterover.

OP VENUS
door Henry Habibe

Weg! weg!
De wereld lapt mij toch aan zijn laars...

Als een vlinder,
dromerig,
dronken tuimelend langs de
melkweg (o zwellende kos-
mos!)

ik tank en ik tank en mijn
lichaam wordt een vacuum
met de gestalte van een hond

aan de maan blijf ik sabbelen,
maar mijn tanden smelten weg

weg! weg! verweg van de wereld...

uit mijn ribben schieten
- plotseling -
de vleugels van een vampier
en ik fladder langs de hemel

het leven spat als vuurpijl uiteen
en met de dood reeds op mijn tong
doorklief ik de nacht
en wordt verzvolgen door de morgenster.

CURACAO.

Sterven, maar met Curacao in mijn armen.
Als de beroemde voetbalkeeper Orilio
De pijn voelen van de harde schop
En in mijn buik de herkenning.

De pijn voelen alsof ik baar
Mijn kleine eiland van 63 kilometer.
Maar voelen hoe de zee daarbij opspat
In haar kreten van meeuwen en pijnen.

Sterven met Curacao in mijn armen
Of gewikkeld in een lap Curacao
Vergeten dat ik ooit in Europa was, vergeten
En wat dat was, de schop, de schop, de pijn.

De zee is nu boven ons: Ogen dicht nu en neus dicht
Alleen heel innig je lichaam en je land tegen elkaar aan glijden.
Heel innig. We gaan
Dat kleine eiland optillen in mijn armen
Tegen de zon en regen aan
En haar goed neerzetten daarna ook nog.

Door F.M. Arion.

SALVE BONAIRE.

Salve Bonaire, tera di mi encanto
Recibi es saludo, masque ta cu llanto
Recoge mis caricias, no obstante un prisionero
Acepta mi humilde brindis, di sonrisas lisonjero

Di mi unica patria, tera dushi Curacao
Arranca pa injusta forza di triste arma
Mi nido espiritual, cuna di mi trabao
Tur abandona, desola cual curpa sin alma

Den bo centro di brisas i lamar consolador
Refugio mi ta tuma, foi di calumnia traidor
Mi inocencia tur divulga, accion di proeza
Lo bin desminti, tur proceder di verguenza

Triste recuerdo di nos "Je Maintiendrai"
Eco di valor i honor, decoro d'un pasado glorioso
Awe corrumpi, pa vil cobardia, cu ainda tai
Scondi den sotana d'un dictadura bochornoso.

Bonaire Sept. 20/40

Na campo di Concentracion Holandes. P. P. M. de Marchena.

Edward A. de Jongh

TWE E LETTERS ONDER DE MIKROSKOOP

De nieuwe "i" van Römer

Twee ... zee ... Stellen deze woorden inderdaad één plus één en een uitgestrekt-heid zout water voor? Spreekt U eens 'zee' en 'twee' uit. Hoort U de j-klank aan het eind? Zou U dan niet schrijven 'zeej' en 'tweej'? In de spaanse 'se' - 'parece'-enz. hoort U deze 'j' immers niet? Waarom voegen de Nederlanders dan geen 'j' achter hun 'zee'? Eenvoudiger is het, de theorie te stellen waarbij 'ee' en 'e' in de uitspraak een 'j' achteraan krijgen, of iets dergelijks.

Het bovenstaande diene slechts als voorbeeld. Wij gaan nu over op het Spaans. Siento (ik zit), miento (ik lieg), pienso (ik denk), enzovoort. 'Wind' is in het Spaans 'viento', dat wij thans als voorbeeld zullen nemen. De Spanjaard zegt niet vi-iento. De spreektaal, de klankleer, de keel, de mondholte, de luchtpijp, staan een dergelijke manier van vlot spreken eenmaal niet toe. In een samenkoppeling van 'i' en 'e', wordt de 'i' te enen male uitgesproken als 'y'. In de schrijftaal maakt de Spanjaard dus geen onderscheid. Eenvoudig is dan de stilzwijgende theorie, dat in de praktijk de 'i' in de spaanse 'ie', de y-klank benadert, of heeft, zoals U maar belieft.

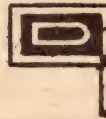
Een volle broer van het Spaans is het Papiamentu. Door de eeuwen heen schreef men in West-Indië en op de Antillen: biento, bientu, biento, enzovoort. Laten wij het moderne 'bientu' onder de loupe nemen. Dezelfde 'y' die wij in het Spaans horen bij 'viento', horen wij ook in het Papiamentu. Deze uitspraak-regel zou dan kunnen zijn, dat 'i' in 'ie' in het Papiamentu als een 'y' wordt uitgesproken, om de doodeenvoudige reden, dat de keel, de mondholte, de klankleer, de luchtpijp en wat al meer, een i-e uitspraak niet op natuurlijke wijze toelaten. Als we dit als regel nemen, hoeven we niet onnodig problemen te scheppen. Maar Römer wil nu de 'i' in bientu vervangen zien door de 'y'. Dus: byento (u), dyes (10), zo ook bij de i-o Dyos (God), en ook bruyt, beys, enzovoort. Waarom schrijft Römer dan wel: 'dia' (dag) en niet 'diya'? 'Fia' en niet 'fiya'? 'Aletria' en niet 'aletriya'? Op bladzijde 23 van zijn ontwerp-spelling probeert Römer dit te verklaren, ofschoon hij voor de leek, bij uitzondering, zeer onduidelijk is. In elk geval stelt zijn theorie niet tot tevredenheid. Als men schrijft 'dyabel', kan men ook schrijven 'diya' of 'fiya'. Wanneer, volgens Römer, een 'gehoorde y' ook geschreven dient te worden met een 'y', dan hoort Römer deze stelling over de hele linie toe te passen. **Gevolgtrekking:**

Firestone

BATTERIJEN

- * SOLIDE GARANTIE
- VEEEL LANGERE LEVENSDUUR
- * SERVICE TER PLAATSE
- * 20% KORTING VOOR
CONTANTE BETALING

DAVID CAPRILES & Co.

Salinja- tel. 54070-54027

Serving YOU....

is our business!

MADURO & CURIEL'S BANK N.V.

Volgens Römer's klankleer, leest men bij afwezigheid van een 'y' geen 'y', dus leest men, bijvoorbeeld: Mari-a, aletri-a, fi-a, di-a. Neen, zegt Römer, dit is alleen maar het geval bij woorden zoals: bi-entu, di-es, be-is. 1)

Persoonlijk wil ik geen sikkepit te maken hebben met die y-beweging, en stel voor de letter 'i' in ere te handhaven. Anders lijken wij, door de beperktheid van onze eilandjes, te veel op marionetten met generaalsuniformen aan.

DE NIEUWE 'g' VAN ROMER.

Dat Raúl Römer het over het hoofd gezien heeft, de papiamentse 'g' onder hoofdzakelijk twee verschillende spraakklanken te klassificeren en hierop door Antoine Maduro moest worden geantwoord, mogen wij de academicus niet kwalijk nemen. Romer is niet almachtig, alhoewel machtig, en als ook zijn studenten en antilliaanse medewerkers deze 'ontdekking' hebben voorbij gezien, is het een reden temeer te kunnen zeggen, dat niet altijd eendrachtig hoofdwerk naar perfectie dient te leiden. Zelfs een onbevoegde in het vak is dan bevoegd zijn vinger op te steken en, zo nodig, op de wonde te leggen. Het is maar de vraag, of U hem het woord wenst te laten en te luisteren naar hetgeen hij te zeggen heeft.

Het zelfstandig gebruik van de letter 'j', is door Römer in eerste instantie afgevoerd, waardoor ons alfabet zonder een 'j' kwam te zitten. Toen de tweeslachtigheid van Romer's 'g' aan het licht kwam (in 1968, toen hij zijn spelling aan het publiek kwam voorstellen), werden gauw de overgebleven letters uit de letterdoos voor de dag gehaald. Waarachtig, ze lagen er nog, alle vier de 'c' de 'q' de 'j' en de 'x'. Het ging er dus om één van de twee g's (in garganta of in general) te vervangen door één van de afgedankte letters. En wonder boven wonder; de 'j', ja die ene met die g-achtige staart, lag er nog! Het kon niet anders of de 'j' moest de 'g' in general vervangen.....That's it! In den vervolge schrijve Uwee 'general' met een 'j', dus 'jeneral'. Ziezo! De ravijn was niet zo diep als men wel vermoed had....

Onze taal slopen en ontsieren, met de goede bedoeling haar te verrijken, kunnen we zélf wel. Daar hoeven we geen docterdus voor te zijn. De 'j', die voor ons Antillianen verder niets méér of minder is dan een 'j', zoals die in het Nederlands wordt uitgesproken, wordt dus door Römer gebruikt om de g-klank aan te duiden: jeneral - toj - yenyo (genio) - jurisprudensya - sjreft (schrift, maar moet zijn skreft) - ëleboj (elleboog). Wat een pretentie, als we even bedenken of ooit de Engelsen, de Spanjaarden, de Fransen, de Nederlanders, de Portugezen, enzovoort, 'general' en soortgelijke woorden met een 'j' gingen schrijven. En wat zullen die arme kindern op school

een harde dobber hebben, wanneer ze straks, na het 'Papyamento', vreemde talen zullen moeten leren!

Het vreemde ligt dan niet in deze 'vreemd' talen. Het vreemde ligt in het Papiamentu, dat elke overeenkomst met ander talen schuwt!

Maar is dit alles? Behalve dat één van Römer's g's een j-klank heeft, heeft Romer op de koop toe nog een andere 'j' in zijn alfabet, die ene met de originele j-klank. Bij Romer leeft nog steeds de 'j' met j-klank, en wel in zijn medeklinkers: 'zj' (zjozjoli), 'dj' (djaka), die veel in het Papiamentu voorkomen. Het is niet uitgesloten, dat Romer voor de 'j' van deze samengestelde klinkers een substituant heeft trachten te vinden, natuurlijk zonder enig resultaat, daar immers de verbannen c, q, of x geen uitkomst bieden.

Römer had van voren af moeten beginnen. Hij had, in de eerste plaats, de j-met-j-klank moeten handhaven, de y als y, de i als i, de g van 'generalmente' als g.

Ik ben geen taalpartikularist, maar indien à tort et à travers onderscheid gemaakt moet worden tussen de g van garganta en de g van generalmente, dan zou ik generalmente als volgt willen schrijven; ik persoonlijk dus: ghenalmente, en.... tògh, èlebogh, ghenio. Met de klinker 'gh' hebben wij (lees: 'heb ik') something of our own uitgevonden. Toen Luis Daal, ter gelegenheid van de aanbieding van zijn spelling, onofficieel, in 1961, om commentaar vroeg over deze spelling, bood ik de desbetreffende commissie (ja, die bestond er!) mijn schriftelijke kritiek aan. Ik schreef ten aanzien van de 'g' het volgende:

"Ki boso l'a opina si nos skirbi 'jardin' asina: ghardin. E frikativo fwerte pa 'g' o e re-emplasadó di 'jota' lo konsisti di e kombinashon 'g' i 'h', esta 'gh', mientras nos linotiponan i nos machinnan di skirbi no tin nodi di prekupa nan ku e asunto di kapasidat tekniko....."

In deze commissie zaten: Luis Daal, Pierre Lauffer, Salomon Cüriel, José Kroo, Guillermo Rosario, Jossy Kleinmoedig, Jossy Cijntje, René de Rooy, Nicolás Piña. Voor de goede orde: ik zat in de 'Komishon pa Votashon', samen met vier anderen, maar onze commissie is nooit tot ontplooiing gekomen.

NABESCHOUWING.

Opvallend is nog steeds de koloniale invloed op de wereldbeschouwing van vele mijner vrienden en landgenoten. Uit gesprekken met hen over een nieuwe spelling, heb ik geleerd, dat, ofschoon men over het algemeen de spelling van Römer niet accepteert, men sterk besmet is door het idee, dat wij in alle eeuwigheid door moeten gaan met onze milon'i-mondi's aan Japanse zeelieden te verkopen, onze skapadepchi's aan Venezolanen, onze koraalstenen aan Jankee's en onze Papiamentu aan Arabische, Chinese, Poolse en Hollandse immigranten. Opvallend zwaar klinkt soms het aksent dat

men legt op de noodzaak onze spelling zodanig te perfektioneren, dat het vooral de vreemdeling gemakkelijk zal vallen haar te lezen. Een soortgelijke minderwaardigheidsgevoel heb ik soms ook, maar ben mij hiervan bewust. Dus weg ermee! Arabieren, Chinezen, Polen of Hollanders leren vóór alles het liefst Engels, of Spaans. Zij zijn meertalig en het Papiamentu kan er nog best bij, zoals WIJ haar, in de eerste plaats aan onze EIGEN kinderen, opdienen.....Charity begins at home!

A propos, ik heb een raadsel voor de Römeristen:

Daal schrijft 'kabesjen' (verstrooid). Ook schrijft Daal 'manjobra' (manoeuvre). Bij beide woorden bestaat niet de minste twijfel omtrent de uitspraak. Nu Römer: 'kabesyen' en 'manyobra' VRAAG: Waaraan ziet Römer's immigrant, dat na de 's' van 'kabesyen' geen 'i', of beter, geen 'iy' hoeft te worden uitgesproken, dan alleen maar een 'y'? (Of moeten wij tussen haakjes aan de immigrant vertellen dat dit een uitzondering is?).

Als we ergens beginnen moeten, waarom niet AANSTONDS (we zijn al veel te laat) een commissie in het leven roepen, die op zo kort mogelijke termijn rapport kan uitbrengen en met voorstellen voor wijzigingen voor de dag kan komen? Of moeten we wachten tot de kinderen op school goed gewend zijn aan Römer's spelling? Wij mogen dan in geen geval vergeten, Römer en Daal en Palm uit te nodigen; zij worden zo zoetjes aan een begrip. En ik neem aan, dat vooral Daal, die men bewust heeft doodgezwegen, nog zijn woordje te zeggen heeft, waar dies hoogsteigen broeders op hol zijn geslagen. De fundamenten waarop Römer's spelling is gebouwd, is de spelling Daal!

Wanneer dit alles achter de rug is, laten dan beginnen met de praktische toepassing van een officiële spelling. Hierdoor voorkomen wij ook, dat Römer's uiterst rechtse conservatieven ons toch nog de theoriën van Römer op dringen. Als wij aan een nieuwe spelling beginnen, is het net of wij vis gaan eten. Wij kijken er degelijk voer uit, dat niet één graat in onze slokdarm gaat dwarsliggen. Want als we post-factum de hulp van een dokter moeten inroepen om de graat uit onze keelgat te hengelen, lopen we de kans dat de haak onze slagader te pakken krijgt. Men vergete vooral niet hetgeen Zijne Eerste Excellentie Minister Petronia, ons op die bewuste forum-avond beloofd heeft, in zijne hoedanigheid van Eerste Minister van de Nederlandse Antillen.

Tenslotte (uit soortgelijke ervaringen is zulks gebleken) heb ik het gevoel, dat de 'nieuwe spelling' met een hamerslag bekrachtigd zal worden, niettegenstaande het feit, dat meer dan 95 procent van de bevolking er een opinie op na houdt, althans gedeeltelijk tegen de spelling is. De rest van de honderd procenten heeft liever de wind mee. En dan

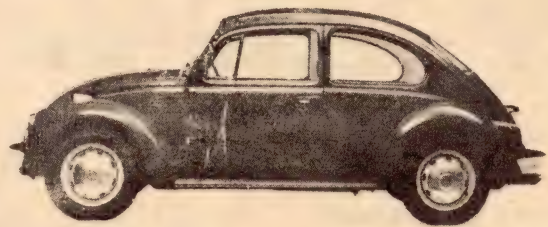
Uit voorraad leverbaar:

WALBOOM

"BELASTINGEN IN DE
NED. ANTILLEN"

IS DIT UW WAGEN?

GEFELICITEERD!!

vraag om een vrijblijvende proefrit bij uw dealer

INTERCONTI N.V.

Schottegatweg Oost 215

Tel. 37070-36312

DRUGSTORE Country Inn

is elke dag tot uw dienst
Van 's morgens vroeg tot
11 uur 's avonds

Tel. 36600

BOTICA DEL PUEBLO

Breedestraat 82 Otrabanda

Tel. 23718

We hebben alles wat U nodig heeft aan medicijnen
hygienische- en schoonheidsartikelen en specia-
liseren in service: U belt ons op —

En wij bezorgen U het bestelde onmiddellijk!

Super

kore yega pidi sinta kome bon pa 1⁵⁰ so

DRIVE-IN

On te beginnen moet ik wel protesteren tegen het feit, dat de spelling Römer zo maar (veel te veel) het schrijven van accenten introduceert, terwijl het papiamentu in al de jaren dat het toch wel geschreven is, ondanks Römer, en voor mijn part wachtend op Römer, zich gekenmerkt heeft door zeer weinig accenten. Men zou zelf kunnen zeggen, dat het schrijven van weinig accenten, (niet het bezitten ervan) tot een wezenlijke kenmerk van het geschreven papiamentu behoort.

Het typische is, dat het enige accent dat bijna automatisch werd geschreven, meestal het accent was op de laatste klinker van het voltooid deelwoord of, nog beter, wat men het geadjectiveerde en soms gesubstantiveerde deelwoord kan noemen. Indien men de eerste en langste lijst nagaat die Maduro ons in zijn artikel elders in dit blad geeft ter verdediging van het geschreven accent van Römer, zal men zien, dat het hier praktisch altijd dit geadjectiveerde (al of niet als predikaat gebruikte) deelwoord betreft. Of het gesubstantiveerde deelwoord, van welk laatste voorbeelden zijn: „kome un bon komé”, „forma un bon bibá”. Welk accent ik dus voorsta. Het zou gewoon een continuering zijn van de schrijfwijze, die steeds is gehanteerd. De nieuwe betekenis van het woord, en vooral het feit, dat deze nieuwe betekenis ontstaat door het nieuwe accent, is zo bewust, dat men bijna automatisch dit accent altijd schrijft.

Wel wil ik Amtoine Maduro er aan herinneren, dat het schrijven van woorden die op elkaar lijken in rijen naast elkaar, op zich niets zegt om de simpele reden, dat deze woorden in de werkelijkheid van het spreken, en dus van het schrijven, zelden of nooit op die manier naast elkaar voorkomen, maar in konteksten. En het is het voorkomen van woorden in een kontekst, waardoor ze niet dubbelzinnig kunnen zijn, dat allerlei accenten overbodig maakt. Men weet dit b.v. voor het nederlands waar alleen het woordpaar vóór/voor, snel verwarring kan veroorzaken, althans de interpretatie kan vertragen, en schrijft de accenten in dit geval. Maar „voor-ko-

men”, „doorlopen”, „uitstekend” en dergelijke hoeven met hun twee verschillende betekenissen telkens geen verwarring te brengen.

Wel ben ik bereid het teken ò en è voor de klanken respectievelijk in bõnchi en pèchi te accepteren al lijkt het mij ook niet strikt noodzakelijk, omdat in het spreken en schrijven door de kontekst weer de mogelijkheid tot dubbelzinnigheid snel uitgesloten raakt. Het is niet overigens dat ik iets heb tegen het schrijven van bonchi (bundel) met een ander teken dan bonchi (boon) en pechi (pet) met een ander teken dan Pechi (een naam) het is dat ik iets heb tegen het feit, dat de tekens ò en è strikt gezien samengestelde tekens zijn, die in beide gevallen bestaan uit een accent en het teken voor een klinker.

DE IDENTITEIT VAN HET PAPIAMENTU

Contra

door F.M. Arion

Römer 2

Vanuit het oogpunt van schrijven betekent het immers verzwaring. Vanuit het oogpunt van zetten misschien ook. Maar zoals gezegd, ik zou bereid zijn hier een compromis te sluiten, want wat het aan moeite kost om die ò en è te schrijven, kunnen we winnen aan duidelijkheid, terwijl het verschil tussen de klinkers o en ò en e en è respectievelijk zo groot is, dat de spreker van het papiamentu, die op het gebied van talen een volkomen leek is, althans moet geacht worden te zijn, geen enkele moeite zal hebben ze snel van elkaar te onderscheiden bij het schrijven. Wat niet gezegd kan worden van het verschil „i” en „j”, waar ik straks op kom.

Daar het papiamentu zich totnogtoe echter voortreffelijk heeft laten schrijven zonder de dynamische aksenten, zie ik geen noodzaak ze nu in te voeren (alleen maar omdat het spaans dit doet), omdat dat verzwaring voor

het schrijven van het papiamentu betekent. Terwijl deze taal bijna driehonderd jaar bestaan heeft zonder accentregels, worden ze nu maar meteen ingevoerd. En de schooljongens, die waarschijnlijk nooit klaar komen met het leren van de accentregels van het spaans maar leren! En het spaans heb ik al eerder elders opgemerkt streeft zelf naar vereenvoudiging, d.w.z. naar het schrijven van minder accenten (Vio, dio enz. voor vío, dió).

Het lijkt mij dan ook dat het schrijven van deze dynamische accenten slechts een nodeloze dienstbaarheid wordt voor vreemdelingen, die papiamentu willen leren. Welnu goed, de regels die Römer ten aanzien van het papiamentse accent schijnt te hebben ontdekt, kunnen bewaard

worden om vreemdelingen papiamentu te helpen leren; als wijzelf (papiamento-sprekers) geen dynamische accenten hoeven te gaan schrijven.

Trouwens, we doen goed om de spaanse gewoonte te laten voor wat het is en dus geen dynamische accenten te schrijven (zoals ook het frans, engels, Duits, nederlands, deens, zweeds enz.) omdat we dan het schrijven van het accent kunnen bewaren voor die typische grammatische functies, die het accent in het papiamentu, in tegenstelling tot het spaans, heeft. Ik bedoel het hierboven reeds aangehaalde voorbeeld van het geadjectiveerde (of gesubstantiveerde) deelwoord: komé bebé, bibá enz., tegenover kome, bebe, biba. (Voor een grotere reeks, doe ik niets anders dan weer verwijzen naar de lijst van de heer Maduro elders in dit blad, die voor mij dus eigenlijk juist een groot argument is tegen Römers algemene accentregels.)

En zeker hoeven we in het papiamentu geen dynamische accenten te schrijven, als het accepteren van ò en è ons al voor eventuele misverstaan van woorden behoedt. Het niet schrijven van het dynamische accent (het loutere fonetisch accent) zal dus aan het papiamentu alle gelegenheid openlaten om het voor het papiamentu werkelijk belangrijke grammatische accent (ruw gezegd het accent dat betekenisverschil aanduidt) te schrijven. Het is te hopen dat Römer en zijn aanhangers dit willen inzien.

Ik heb het over de identiteit van het papiamentu. Tot een van de kenmerken van deze identiteit moeten we, dacht ik, ook rekenen, de bijzondere kwaliteit van de klinker in het infinitief van de papiamentse werkwoorden. Juist op deze klinkers, b.v. in kome, hunga, mata, zou een onderscheidingssteken b.v. kôme, hûnga, mâta, goed op zijn plaats zijn. Het kan voorkomen dat vreemdelingen deze klinkers op hun manier gaan lezen en daardoor vervormen, hetgeen een bedreiging van de identiteit van het papiamentu zal zijn. Het is daarom jammer, dat Römer zich met een tamelijk achteloos gebaar hiervan afmaakt. Anders Josef Sickman Corsen, onze dichter van „Atardi”. Hij heeft de bijzondere kwaliteit van onze papiamentse klinkers in deze positie opgemerkt en er ook rekening mee willen houden. En dat is dus meer dan tachtig jaren geleden.

Uit een van de papieren van zijn manuscripten die mij door zijn kleinzoon Charles Corsen ter hand zijn gesteld, citeer ik het volgende stukje, dat in zijn eigen hand en eigen spelling geschreven is. Corsen schreef ook en dat is misschien een winstpunt voor de aanhangers van Römer, ò voor de klank in bònchi, en è voor de klank in pèchi; het is voor mij niet de doorslaggevende reden om ò en è in een eventuele spellingswet te accepteren. Men lette ook vooral op het laatste stukje van het citaat op het woordje na in na bo trabou. Het kan zijn dat dit het gebruik was in het papiamentu toen.

In de regel schrijft Corsen een papiamentu, dat zeer „creoyo” mag heten, d.w.z. zeer volgens wat ik als de echte identiteit van het papiamentu beschouw. Hij schrijft ook po voor por, maar niet ko voor kos.

Nos a sînta pa bêbe còfi. Tutu a bîni cu un papel na su man.

– Ta kico?

– Un muhé a trese pa Sjon Sjorsji.

– E ta wârda rospono.

– E di e ta purá, i e-l-a bai.

– Poné riba mesa i bai na bo trabou.

De zin „Tutu a bini cu un papel na su man” doet voor de oren van moderne papiamentu sprekers ongetwijfeld ook vreemd aan. Wij zouden tegenwoordig kiezen tussen: na man of den man. Waar het ons hier echter vooral om gaat is het feit, dat Corsen terecht op sînta, bîni, bêbe, wârda, een trema schrijft. Te achteloos maakt Römer zich van deze kwestie die voor de identiteit van het papiamentu van zoveel belang is af als hij op pagina 5 van zijn voorstel schrijft: Het papiamentu kent wel toonfonemen maar in dit ontwerp worden ze niet aangegeven.

Maar goed, men hoeft het niet te schrijven, omdat wij niet in de eerste plaats een spelling voor vreemdelingen maken. Men zij er echter in elk geval op bedacht, dat men de vreemdelingen de typische uitspraak van de papiamentse klinkers in deze positie leert, opdat ze niet gaan uitspreken: sînta, bîni, bêbe, wârda, in plaats van de hier aangegeven klanken. Als men even op het feit let dat wanneer deze werkwoorden met een zwaar dynamisch accent uitgesproken worden, we onmiddellijk iets heel anders krijgen, nl., hun gebiedende wijs, dan zal men zeker deze zaak niet meer al te licht bezien. De papiamentse eigenaardigheid in kwestie ligt zeker niet op het niveau van b.v. de uitspraak van de franse eu (in l'heure) dat niet de nederlandse eu klank is. Of de franse r op zich, maar wèl op hetzelfde vlak als de spaanse r/r, waar onjuiste uitspraak onjuiste interpretatie met zich mee kan brengen.

Een van de zwaarste identiteitskwesties, die in verband met het voorstel Römer naar voren zijn gekomen, betreft zijn voorstel voor de weergave van spaanse en nederlandse (x). Römer stelt 'j'. Ik zal aantonen dat die klank in het papiamentu niet bestaat. En dat Römer slechts zichzelf iets wijsmaakt. Alvorens mijn argumenten ter verdediging van de identiteit van het papiamentu verder

te ontwikkelen, moet ik opmerken dat spelling vaak een invloed kan uitoefenen op de uitspraak van een bepaalde taal. Enkele voorbeelden van gevallen waar het onderwijs van het nederlandse op onze scholen nu nog mee zit, zijn de uitspraak van de uitgangs 'n' van nederlandse werkwoorden; de Antilliaanse uitspraak (hèt) voor het nederlandse woordje 't'; en de uitspraak van het nederlandse woordje 'een' ('n) dat door sommige Antillianen zelfs als 'één' wordt uitgesproken, hetgeen vaak grote verwarring geeft enz.

De taalkundige term voor dit verschijnsel is **spellingspronunciation**. Spellingpronunciation vormt dus voor de identiteit van een bepaalde taal een zware bedreiging. Bij een taal als het papiamentu, die fragiel is en aan alle kanten in zijn bestaan bedreigd wordt, doet men er goed aan dit voortdurend in gedachten te houden. In 1946, toen hij zijn „Vocabulario Papiamentu”, segunda edicion uitgaf, heeft W. H. Hoyer, dit goddank wel gedaan. Hij gebruikt voor zijn woordenlijst weliswaar de etymologische spelling, waar de papiamentse uitspraak van de woorden niet zonder meer aan te ontdekken valt, maar zet achter sommige van deze woorden een (2); achter in het boekje merkt hij dan verder op: „Palabranan marcá cu 2 den e lista precedente ta pronuncianan na un manera diferente cu nan ta skribi: afecshon; afecshon; ansia, ansha; cielo, shelu; druif, dreif; zur, zier. En bij J (x) lezen we: J tin sonido di h: lujo, juez, mahestad. J ta queda invariable den tur nombrenan propio, geográfico, di luna i siman, conservando e sonido cu e tin den cada un di e idiomaan for di cual e ta tumá: Jan, Julio, John, Jean, Jamaica, Juni. Hoyer wist dus alles van spellingpronunciation af. Als linguist had Römer in zijn spellingvoorstel hiermee ook rekening moeten houden. Römer heeft in het algemeen iets meer nodig van wat Marinus Nijhoff bedoelde met zijn: Lees, maar er staat niet wat er staat.

Maar Römers uitgangspunten zelf zijn fout. Het uitgangspunt: Elke teken stelt altijd een en dezelfde klank voor is te beperkt, en eigenlijk willekeurig. Er is geen reden om beproefde spellingregels als analogie en uniformiteit van te voren uit te sluiten omdat een spelling geen academisch werkstuk of proefschrift moet zijn, maar een op de praktijk gericht ding, dat niet als deze de consequentie aan een of meerdere uitgangspunten zelf ten doel heeft. Veel erger is evenwel het feit dat Römer uitgaat van de uitspraak van het papiamentu van een te kleine groep, die bovendien ook kwalitatief gezien en zeer in tegenstelling tot wat Römer denkt, niet representatief geacht kan worden.

Römer schrijft: „In dit ontwerp is als analyse materiaal gebruikt het papiamentu zoals het in Willemstad op het eiland Curaçao wordt gesproken door dat deel van de bevolking dat met een zeer vage term kan worden omschreven als „meer ontwikkeld”.

Men zou het kunnen beschouwen als het „standaard-Papyamentu” van het eiland Curaçao”. Na dit te hebben geschreven, schrijft hij, een tikje te onnozel: „Het vaststellen en voorschrijven van een standaardtaal voor het hele gebied is een aangelegenheid die in dit ontwerp niet aan de orde kan worden gesteld.” Een tikje te onnozel of een tikje te schijnheilig?!

Römer kan n.l. immers niet nalaten te beseffen dat als hij zijn ontwerp, dat 57 bladzijden telt, dat een officieel voorstel behoort te zijn, baseert op „het papiamentu van degenen die met een vage term de meer ontwikkelden kunnen worden genoemd”, hij daarbij impliciet hun taal als standaardtaal heeft geaccepteerd. Wanneer zijn voorstel integraal zou worden geaccepteerd zou zijn spelling in ieder geval voor de rest geaccepteerd moeten worden en daardoor automatisch op hun taal van invloed zijn.

Nu zou er niet eens zoveel aan de hand zijn misschien, d.w.z. deze „ondemocratische” en daardoor eigenlijk ook on-linguïstische spelling zou nog te accepteren zijn, indien om linguïstische redenen dit papiamentu toch nog de naam kon dragen van het beste papiamentu of zelfs naar goed papiamentu op de Antillen. Maar het is helaas juist het omgekeerde: De Willemstad-groep van de zgn. meer-ontwikkelden vormt, zoals ik zal aantonen, bij voortduring een bedreiging van de identiteit van het papiamentu!

„Meer ontwikkeld” op de Antillen betekent, ik hoop immers niet zo vaag te zijn, maar één ding: Men is een beetje vertrouwd met de talen spaans, nederlands en engels. Hoe dit voor Römer als linguïst een pré kan zijn snap ik niet. Voor mij betekent dit dat ik in een dergelijke omgeving de minste kans zal hebben het papiamentu in zijn meest zuivere identiteit aan te treffen. A priori en zuiver logisch gezien alleen al.

En er zou niets aan de hand zijn, d.w.z. wij zouden deze „ondemocratische” en daardoor ook a-linguïstische spelling kunnen accepteren, als b.v. het papiamentu van Willemstad de naam kon dragen van het beste papiamentu of zelfs goed papiamentu, zoals het nederlands van Haarlem, de naam draagt van het beste althans mooiste nederlands en het engels van Oxford, het mooiste engels enz. Want wanneer iemand beweert, een Nederlander, dat er in Haarlem het beste nederlands gesproken wordt, dan bedoelt hij impliciet, dat daar de identiteit van het nederlands het beste tot uiting komt. En Haarlem is niet Amsterdam is niet Den Haag, is zeker niet de hoofdstad van Nederland, zodat snobisme hier geen rol hoeft te spelen. En hetzelfde geldt voor het engels en voor Oxford. Welnu, het uitgangspunt van Römer is zeer verkeerd, niet alleen omdat hij een kleine groep als de bewoners van Willemstad als uitgangspunt neemt, maar omdat noch het mooiste noch het beste

papiamentu door deze groep gesproken wordt. Het is integendeel de groep die het meest de eigen identiteit van het papiamentu bedreigt.

Meer ontwikkeld op de Antillen, ik hoop niet zo vaag te zijn, betekent immers maar een ding: Dat men meer talen spreekt en in ieder geval gemakkelijk met meer talen in aanraking komt. Voor Römer kan het een pré zijn, voor mij betekent het, dat ik hier de minste kans heb het papiamentu in zijn zuivere identiteit aan te treffen. A priori en zuiver logisch gezien alleen al.

Schrijft Römer op blz. 29 van zijn spellingsvoorstel: De meeste papiamentse woorden met een (x) (de klank van het begin van nederlandse woorden als „goed” en „gezicht” F.M.A.) zijn uit het spaans overgenomen; de invloed van het nederlands is in dit opzicht vrij gering geweest. Deze woorden met een (x) behoren voor een belangrijk deel tot het vocabulaire van de meer ontwikkelden en duiden vaak abstracte begrippen aan.” En hij noemt als voorbeelden de spaanse woorden: gesto, gestión, gestor, general(mente), gerente, gesticular, urgente, imaginación, objetivo, genio en alle woorden op -ógico en -ogía. En nederlandse voorbeelden: gieter, giro, toch, brug, boog, elleboog. En hij schrijft verder op diezelfde pagina:

„De groep spaanse woorden die met een (x) worden overgenomen breidt zich steeds verder uit. De nederlandse groep bestaat voor het grootste deel uit woorden die vroeger met een (h) werden uitgesproken. Men denke aan de moeite die de onderwijzer moest doen om de kinderen de nederlandse (x) bij te brengen.” Tot zover Römer. Aan dit laatste zou ik willen toevoegen: Men denke aan de moeite die de onderwijzer „een meer ontwikkelde uit Willemstad” deed om de identiteit van ons papiamentu te trachten te vermoorden.

Klanken zijn de bouwstenen van een taal en behoren wezenlijk tot haar identiteit. Men ziet dan ook overneming (zelfs veel) van woorden, maar in enigszins geacheveerde talen slechts weinige overneming van klanken. Eén van de weinige voorbeelden van het nederlands is de 'eu' van 'neus'. En juist op de uitspraak van deze meer ontwikkelden van Willemstad, die alle moeite doen en hebben gedaan om de identiteit van het papiamentu bewust of onbewust te vermoorden (zij weten niet wat zij deden, Heer), een identiteit die er al was zoals Römer impliciet toegeeft), en die alles hebben nagelaten om het papiamentu in het bevestigen van zijn identiteit te steunen, gaat Römer zijn spelling bouwen! Op in feite vreemde en aan het papiamentu wezensvreemde spraakklanken. Op de klanken van degenen, die rond 1900 nog, zoals een Jesurun in zijn opstel over het papiamentu, openlijk er aan twijfelden, niet alleen dat het papiamentu een taal was, maar of het ooit een zou

worden. En juist in die tijd bezat het papiamentu in zijn diepste laag al een zo ver gevorderde identiteit dat het min of meer systematisch de wezensvreemde spraakklanken van de talrijke vreemde woorden, die het voor zijn ontplooiing nodig had, aan zijn eigen klankpatroon wist te adapteren.

We bevinden ons niet op geheel onontgonnen terrein omdat een van de bestudeerders van het papiamentu van het eerste uur, van enkele van de regelmatigheden van het papiamentu al notie had. Ik bedoel Dr. Rodolfo Lenz met zijn in 1928 gepubliceerde: *El Papiamento, la lengua Criolla de Curacao*. Lenz, die degelijk mee rekening hield, dat het papiamentu ook een afrikaanse achtergrond heeft, formuleerde verspreid enkele van de wetmatigheden, die het papiamentu gemeen schijnt te hebben met talrijke van de afrikaanse dialecten waaruit het mede is ontstaan: De noodzaak van het afwisselen van klinkers met medeklinkers; een voorkeur voor het assimileren van klinkers (respondi, compronde, sosode, nogoshi naast respondi, comprende(r), succeder, negocio) en het onvermogen althans tegenzin om woorden op een klinker te beginnen, zodat woorden die in andere talen met een klinker beginnen, in het papiamentu vaak een h krijgen. En hij wijst voor het papiamentu de typische trek van de palatalisatie van de combinatie si en di tot respectievelijk, sh en dj. Vergelijk shelu (cielo), shen (cien), shegu (ciego) enz. als ook djente (diente), dia in de dagen van de week, en diez in samengestelde telwoorden. Dit laatste zal in verband met Römers spelling ook vaak van belang blijken te zijn.

Wezenlijk voor het papiamentu kunnen we in ieder geval stellen dat ze van de Nederlandse en de spaanse (x) een h maakt. En dat ze aan het begin van woorden die met een klinker beginnen, als ook aan het begin van lettergrepen een h plaatst. Onder andere, want het papiamentu vertoont nog meer regelmatigheden.

Voorlopig wil ik, om de sterke positie van de h tegenover de (x) in het papiamentu te bewijzen, niets anders doen, dan tegenover Römers summier lijst die bovendien taalkundig geen waarde heeft omdat het hier de spreekgewoonte betreft, zoals Römer zelf zegt van een selecte groep n.l. de meer ontwikkelden, een lijst plaatsen van woorden waarbij de wezensvreemde (x) van Nederlandse of Spaanse oorsprong het op ondubbelzinnige wijze aflegt tegenover de papiamentse h. In de meeste gevallen is snel na te gaan van welke Nederlandse of Spaanse woorden, de papiamentse met hun klankverandering afkomstig zijn. Ik zal ze voor het Nederlands, voor de duidelijkheid nog geven, voor het Spaans niet.

Wanneer er achter een van de geciteerde voorbeelden (Lenz) staat, betekent dit dat dit woord in zijn boek voorkomt. Staat er (Jansen), dan betekent dat het woord, geschreven zoals hier gegeven, in G. Jansen's *Nederlands Papiaments Handwoordenboek*

voorkomt. Dit laatste is ook een goed argument voor hetgeen ik hier naar voren breng, want Jansen's woordenboek is maar een twintig jaar oud, terwijl de man Nederlander is, hetgeen wil zeggen, dat hij zeker (x) zou hebben gezegd in de woorden waar het hier om gaat, indien het papiamentu zich daar maar ook enigszins toe had geleend; indien de papiamentse h niet sterk genoeg stond. Trouwens, explicieter dan Lenz het doet is het nauwelijks te zeggen: La h aspirada (Lenz blz. 83) como en alemán e inglés, corresponde no sólo a la h del holandés, como en hala -h. halen, traer, tirar, atraerse, sino también a la j o ge, gi del español: huntu - c. junto, biaha - c. viaje, traha - c. trabajar, hende - c. jente, etc.

Hier volgen mijn eigen voorbeelden:

Heldu - gulden

hel - geel

heful (eful) - gevoel (welk woord Lenz in de vorm van 'eful', de 'spreek'vorm niet kon thuisbrengen)

hemut - gemoed. (Veel gebruikt in de typische uitdrukking: Mi hemut a jena.)

himnastik, himastik - gymnastiek

hespu - gesp

hal - gal

halblaas - galblaas

hap - gapen

hiter - gieter (Jansen: hieter)

hemak - gemak

hòr (hòru) - gorgelen

hanchi - gangetje

Brihat - Brievengat (Brenneker, Sambumbu I)

hember - gember (Jansen), (dat dus een hononiem vormt met hember van nederlands: emmer). (Klankwettig!)

huferner - gouverneur

hordein - gordijn (Lenz)

hezahèber - gezaghebber

hadrei - gaanderij

renbak - regenbak

Habaai - Gabay.

De lijst met woorden, die uit het spaans afkomstig zijn en een h voor een x hebben is langer. (Ik geef alleen het papiamentse woord.)

Hefe, keho, keha, exihi, enhiniero (Ei Sol 29 december 1911), muhe(r), Ewanhelie, pareha, pareu (via 'parejo'), leu, bieu, pieu, salbahe, baha, orea, miho(r), mehora, taha (tâ), hoben, hubentud, Aleander, Leander, traha, para (via pájaro), lihe, ehempel, enerhia, imahinashon, ehékuta, ehersisio, estranhero(ria), konseho, huntu, hamas, Hapon, habon, Hamaika, hende, prohimo, primo (a), proteha, hudiw, biaha, floho(-era), orihen, Hose, homenahe, hode, hunga, husto, husta, huridiko, hura, huda, laraha, fi(h)o, mahesta, kaha, dibuho(-a), mortaha, personahe, pendehada, behes, abeha, berehein, komehein, kuaha, embahador, faha, luho, luhoso, homber, hardin, hubileo, enz.

Enigszins op zich zelf moet ik voorlopig de overgang beschouwen van de iberische (spaanse) combinatie 'ju' naar papiamentse

'w'. Voorbeelden: Juan, juez, juego, juevo, huelga, huerfano enz. Men vindt hiervan een lijst bij Maduro (Procedencia di palabranan papiamentu i otro anotacionnan A-M, blz. 28, die zich evenwel de klankwettigheid, die achter deze overgang duidelijk is, niet bewust is. De zaak is hier evenwel zeer ingewikkeld, omdat ook de spaanse combinatie gu, in het papiamentu in w overgaat. Men vergelijkte maar de spaans-iberische woorden die te maken hebben met papiamentse awa, wamu, jewa enz. We laten deze overgangen hier dan ook buiten beschouwing. We gaan hier ook niet al te zeer in op een overgang naar j van de spaanse (x) die situationeel bepaald schijnt te zijn. Men kijkt naar papiamentse 'ju', dat van spaans 'hijo' afkomstig kan zijn.

Een derde door de situatie bepaalde ontwikkeling van de ch vindt men in d combinatie sch, waarin hij altijd een k wordt. De intervocalische (x) houdt in het papiamentu geen stand. Voorbeelden: krenwa (kruiwagen), wa'i morto (begrafeniswagen), spiel (spiegel).

Enkele voorbeelden van de (x) in de positie voor s, waarin hij altijd s k wordt: Skars, skeiru, skruf, skrufdrai, Ska(r)lo, Minaskarbai, Skandal, niwskir, skel, skèr, sker, skitskeif, skowder, skot, skopapel, skaf, skein(s), skref (zowel voor 'schreef' als 'schrift'). Men vindt 'skref' voor 'schrift' bij Jansen, hetgeen voor ons het bewijs is, dat Römer met een niet-bestaande volledig vernederlandste papiamentu bezig is, als hij voorstelt voor 'schrift' 'schrift te schrijven, hetgeen in zijn spelling neerkomt op 'srejt'

Dat Römer niet eens de zwakke positie van de 't' na een medeklinker aan het eind van een papiaments woord door heeft, is toch wel erg vreemd. In de finale positie kan de h afkomstig van X a) blijven; b) gereduceerd worden; c) overgaan in k. Voorbeelden:

a) breeh (Lenz blz. 217)

b) Jâ, zâ, tâ, slâ, èlubò, tò, nodi (nodig), ònsebar.

c) werlek(t), flèktu (wsch meerv. vlechten), jâk (voor jâ) brek ('bres' kan alleen maar te maken hebben met Eng.: bridge) tòk (Pierre Lauffer).

Duidelijk onder invloed van het nederlands staan de vormen 'jaag', 'zaag' (minder gebruikt al dan jaag), eventueel kraag, elleboog, boog (maar praktisch alleen in regenboog). Het bewijs dat dit vreemde woorden betreft en dus nog geen papiamentse is dat wanneer in deze woorden de (x) gerealiseerd wordt, ook de nederlandse lange klinker gerealiseerd wordt.

Du moment dat de typische papiamentse klinker van het infinitief hier geïntroduceerd wordt, verdwijnt de (x). En deze klinker wordt, men lette op zâ en tâ, slâ, onmiddellijk geïntroduceerd, als het beeld van het Nederlandse woord de papiamentu-spreker ophoudt parten te spelen. (Op analoge wijze zal de ontwikkeling van kraag,

dat stand houdt tegenover het meer gebruikte 'kol', tot 'krak' of iets dergelijks kunnen leiden.)

In ieder geval is het een feit, dat Nederlandse woorden, die allang in het papiamentu zijn, al blijven ze door de spelling als zodanig herkenbaar, de nederlandse (lange klinker) vervangen door de papiamentse kortere. Bv. Kopbrif, dat alleen in de mond van 'zeer ontwikkelden' koopbrief zal worden. Deze zullen evenwel waarschijnlijk ook spreken van 'koopbrieven' inplaats van 'kopbrifan', zodat ze eigenlijk nederlands spreken en ik niet veel aandacht aan hun hoeft te besteden.

Hetzelfde geldt voor de 'regenboog'-zeggers. Is er overigens eigenlijk een mooier voorbeeld van hoe een nederlands woord klankwettig een papiaments woord wordt dan het woordje 'nodi'? De (x) verdwijnt en de nederlandse lange oo wordt duidelijk verkort.

Het verschijnsel van de toevoeging van de h voor klinker staat op zichzelf, al is het een wezenlijk eigenschap van het papiamentu. Het moet evenwel aan voorwaarden gebonden zijn, die ons nog onbekend zijn, omdat het papiamentu, het uitstoten van de h ook kent. Van beide verschijnselen toch enkele voorbeelden: Herment, hulandes, hospital, hanja, (h)unja, hanchu, hecho, humilde, hember (emmer), hamber. Uitstoting: mu(h)e, bieu, pieu, pareu, leu, Joan (Johan), ju.

Nemen we aan, dat het papiamentu rond 1900 al gevormd was (Corsen) op dezelfde manier als ze rond 1946 was (Hoyer) dan moeten we van dit papiamentu, dat nu nog buiten de stad te vinden is, uitgaan. We moeten uitgaan in ieder geval van het papiamentu waar de vreemde invloeden het minst gewerkt hebben en werken. In dit stadium van onderzoek zijn informanten, die nooit naar radio of televisie luisteren dan ook interessanter dan degenen die het wel doen. De 'meer ontwikkelden', en ook niet degenen die in Nederland of in Spanje lange tijd studeren, mogen in deze het criterium zijn omdat zij juist het criterium kunnen zijn van de vervreemding van het papiamentu van zijn eigen identiteit. En het verschijnsel op zich is niets nieuws. Een linguïst die goed bij zijn hoofd is zal het wel laten als uitgangspunt voor een linguïstisch werkstuk het nederlands te nemen van een nederlander, die twintig jaar in de Verenigde Staten woont. Tenzij het hem juist te doen is om de bestudering van de verandering van de identiteit van het nederlands onder invloed van het amerikaanse engels. En dat heeft Römer wel gedaan. Hij heeft zijn spelling gebaseerd op het verlies van de identiteit van het papiamentu. Zegt hij zelf niet dat hij Antilliaanse studenten in Nederland als informanten heeft gebruikt? Het klinkt als een vloek.

Willen wij voor het papiamentu iets

- Redactor;

ritimi haci den bo curant algun observasjon cu po ta, útil pa straneru cu ta skirbi papiamentu, i asta pa algo di nos cu ta papia nos lenga masja' bon, ma ta skirbi hopi cos cu nos un ta bisa nunca. Straneru i jiu di tera ta skirbi con cu ta, pasobra nan ta Vere cu, ^{como} papiamentu cu tin gramática, con cu bo skirbi ta bon. Ma papiamentu tin su gramática; e'n po laga di tin, maske nos por a skirbi' i por a laga. Fa bèrdè cu tin algun diferensja den manera di papia na Aruba ^{cu} manera di papia na Corsou, i aki mes tur hende no ta bisa tur cos di ones manera; ma esai ta sosode na tur caminda, maske cuantu gramática tin skirbi'. Sike nos meste haci, ta sigi práctica general, cu ta fondo di tur gramática. Esai ta mi propósito: busca con práctica general ta den algun caso dudoso.

doen, dan zullen we het in de eerste plaats van onder de vleugels van het nederlands en het spaans vandaan moeten halen. We moeten het verdedigen, anders valt het uit onze handen en gaat het weer op in de talen waar het uit voortgekomen is. Het wil mij ook voorkomen, dat bij het verdedigen van de identiteit van het papiamentu onze eigen Antilliaanse identiteit zich duidelijker zal manifesteren.

We doen m.i. goed in onze spelling de h te schrijven, waar de vreemde woorden die we ontlene (x) hebben en in andere gevallen g, waar we de g van garganta uitspreken. Op deze manier wordt het automatisch mogelijk aan de meerontwikkelde, zoveel mogelijk de eigen papiamentse uitspraak aan te houden, doordat we gebruik maken van de invloed die van de spelling kan uitgaan op het gesproken woord. Eventuele spellingpronunciación werkt dan niet tegen het papiamentu maar juist ervoor. Er is natuurlijk niets op tegen, er kan er niets op tegen zijn, ook voor degenen die spaanse (x) uitspreken, dat we in linguïstische beschrijvingen een leenfoneem kunnen noemen en als zodanig blijven waarderen, een h te schrijven waar ze (x) uitspreken, omdat ze anders toch j of gh of g (gestreepte g) of wat dan ook zouden moeten schrijven.

Ten aanzien van deze h schrijft Corsen nog: Suena como la j Castellana, pero con la pronunciación suave de los sudamericanos y creo que también de los andaluces. Ejemplos: ham (jamón), hiba (llevar), huntu (juntos). (Zie ook Lenz blz. 78).

Een tweede steunpunt vinden we in Corsen's: Apuntes sobre la conjugación en papiamento, dat in afleveringen gepubliceerd is geweest in De Vrijmoedige van 1899. Hij schrijft hier: la h es una aspiración. Algunos dicen que equivale la j castellana: pase la equivalencia, pero a condición de que pierda la j todo lo que tiene de gutural (vet van F.M.).

Het derde voorbeeld ontleen ik aan een fragment uit Corsen's papieren, dat de indruk van een ingezonden stuk in de krant heeft en dat bij dit artikel gefotografeerd gaat. Het gaat om de voorlaatste en laatste zin waarin Corsen tot tweemaal toe schrijft: práctica general, de eerste keer, zoals op de foto te zien is, onderstreept.

Enfin, ten aanzien van de j (y) schrijft Corsen: La j, llámela usted ye, es una consonante semivocal ó una vocal semiconsonante que, en mi opinión, debería reemplazar á la i en todos los llamados diptongos. Esto sería muy cómodo para el lector que, al encontrarse con una palabra como pió, sabría desde luego que debe leerla en dos sílaba, porque el menosílaba habría sido pjo. Escribiré sin embargo como

escriben todos jabi i diábel, sin saber que crimen tenga cometido la j, para que, con sólo ponérsela delante una d, se ecoja hasta reducirse en i. Igual observación hago sobre la w con relación á la u. Escriberé wela y suela, sin comprender por qué la consonante en una palabra y la vocal en otra; pero conste que protesto: **Hablando en serio, así la j como la w son tal vez innecesarias;** (vet van F.M.) pero ya que las tenemos a nuestra disposición podríamos hacer de ellas un uso razonable: bien mirado, las empleamos y no las utilizamos.

Wat Corsen hier speels doet heeft Römer officieel voorgesteld, namelijk een i te schrijven waar men een i hoort en een j waar men een j hoort welke laatste dan door Römer met een y wordt aangegeven. En hetzelfde voor wat betreft de u en de w. Maar als hij in ernst spreekt zegt hij (Corsen) zelf dat misschien zowel de j en de w overbodig zijn. En dat vind ik ook. Wat Corsen dus niet ziet is dat er fonetisch iets met wela aan de hand is. Zie hiervoor. Wanneer we met een i en in het andere geval met een u kunnen volstaan, zowel voor i en y als u en w, dan moeten we de weg van de economie bewandelen en voor het eerste kiezen. Want en dit vergeet Römer in zijn ijver: Het zal voorlopig onmogelijk blijven, precies te schrijven wat men uitspreekt, omdat men niet precies weet wat het merendeel van de papiamentu-sprekers zegt.

Bovendien zal men niet nalaten bij Corsen, die anders heel zeker van zijn zaak is, een lichte twijfel of aarzeling in de geciteerde passage te onderkennen. Het is allemaal neergeschreven op een toon, die meer vraagt dan stelt. Ik neem die toon gaarne over. Ik ben er namelijk lang niet zo zeker van dat de klank aan het begin van het woord *jabi* precies dezelfde klank is als de tweede klank van *diabel*. En ik geloof ook, dat indien Corsen overtuigd was dat het dezelfde klanken waren, hij zou hebben volgehouden ze te schrijven. En zelfs Römer geeft in zijn spelling toe dat het terrein van semivocalen en semiconsonanten moeilijk is. Kan het bijvoorbeeld niet zijn, dat we in de positie van de tweede klank van *diabel*, noch met een *i* noch met een *j* te maken hebben, maar met een combinatie van beide of met de een ná de ander. Is het zo gek om te zeggen en te schrijven van *bi-jento*, *di-jabel*, *pi-jo*?

Maar juist omdat we niet zeker weten wat er in deze positie precies met de klank in kwestie gebeurt, *i* of *j*, zouden we het ook voorbarig vinden om *i* of *j* te schrijven als we met het schrijven van *i* kunnen volstaan. Alleen een empirisch onderzoek dat volgens ons nog niet gedaan is en zeker niet met moderne technische middelen, zou dit terrein voor ons vast en betrouwbaar kunnen maken. Het lijkt ons dat Corsen ook deze zwakke plek heeft aanvoeld en om met zijn spelling, de wetenschap niet vooruit te snellen, zich toch maar verklaard heeft voor de ongecompliceerde spelling van *bientu*, *diabel* enz.

Ook ik zie nu niet veel redenen, omdat het fonetisch onderzoek op dit gebied volgens ons nog niet gedaan is, anders te procederen. Hoe kunnen we met de pretentie van zeker lezen, iets gaan schrijven, als we niet zeker weten wat we horen? We zouden goed doen, met het handhaven van de *i* in de positie van *diabel* voorlopig onze onzekerheid ruiterlijk bekennen.

Het is goed om de *J*-klank met *Y* weer te geven. De letter *J* blijft over en die kunnen we gebruiken voor wat nu met *dj* wordt voorgesteld: *djaka*, *djonk*, *djente*, *djis*, enz. We hebben de klank immers met het engels gemeen. Waarom zou er iets op tegen zijn na de klank gemeen te hebben ook de letter gemeen te hebben? Degenen die er zo zeker van zijn van wat ze in de combinatie *d-i* horen (*diabel*) moeten maar bedenken, dat b.v. (?) 'diente', *diesun* enz. aan hun grepen ontsnappen. En er zijn op Curaçao mensen genoeg die *diabel* uitspreken met de eerste twee klanken gecombineerd tot de klank van *djaka*.

En is het niet merkwaardig dat we naast *dia*, *dja* hebben van *djaluna*, *djamars* etc. En zelfs naast *Dios*, *Djo* (niet alleen de naam *Djo* van Engels Joseph), maar ook "Dia pa *Djo rumanan*", een door P. Brenneker weer levend gemaakte oude papiamentse groet).

In ieder geval zouden we voor *djaka*, *djonk*, *djis*, *djente*, *Djo*, *dje*, *djump*, *djòdjò*, *djogodo*, *dja*, *Djeremi*, schrijven kunnen: *Jaka*, *Jonk*, *Jis*, *Je*, *Jump*, *jòjò*, *jojo*, *ja*, *Jeremi*, welk laatste woord nu nog zo geschreven wordt. Het zal een blijde (secundaire) gevolg leveren voor de (engelse) vreemdelingen, maar, en dat is voor ons belangrijker, economie betekenen. Want zoals de heer Römer er op staat elke klank met een teken weer te geven, zo zou ik graag zien, dat elk teken inderdaad ook één teken was en niet een combinatie van tekens. Is er iemand op tegen, dat we de *c* wenden voor de *ò*? B.v. *hcr*, *tck*, *mahck*. Dan hebben we weer een enkelvoudig teken in plaats van een samengestelde. Dan hebben we nog maar drie: *è*, *zj*, *sh*. Durven we voor de *sh* die zwaar belast is ('n grote reeks vormt) dan de *x* in te vullen. Dan hebben we nog maar twee gecombineerde tekens. En of dat voor de schrijver en de zetter die altijd ook lezers zijn iets zal uitmaken!

Drs. Römer neemt zonder meer aan dat de klanken in *huur*, *zuur*, enz. tot het papiamentse klanksysteem behoren. Het is goed hemzelf aan het woord te laten: „De „*ü*” in „*büs*” en „*müf*”, en de „*ü*” in „*zür*” en n „*könfüs*” stellen klanken voor die in het hedendaagse Papyamento beschouwd moet worden als fonemen van de standaardtaal. De uitspraak „*bes*” voor „*büs*” en „*hür*” voor „*hür*” geldt tegenwoordig als sub-standaard-vorm. Men heeft hier te maken met een verandering van het fonologisch systeem onder invloed van een andere taal, i.c. het Nederlands.

Het laatste deel van deze zin: Men heeft hier te maken enz.... loopt als een uit het hoofd geleerde zin. Of als de uitspraak van een student die voor de klas wordt gehaald om voor de professor zijn diagnose te stellen, zegt: Men heeft hier te maken met... Zo past drs Römer zijn linguïstische kennis toe op het papiamentu, niet om de identiteit van deze taal te ontdekken, beschrijven en beschermen, maar om er in Römers ogen linguïstische eer mee te behalen: Dames en heren, men heeft hier te maken met...

Ik meen, dat het tamelijk eenvoudig is te bewijzen hoe oppervlakkig Römer door zijn snobistisch vooroordeel te werk gaat en dat de klanken, die hij juist als de beschaafde papiamentse uitspraak wil introduceren niet tot het fonologisch systeem van het papiamentu behoren. Dat we hier dus gewoon met nederlandse woorden te maken hebben. Daarvoor is m.i. alleen maar nodig, aan te tonen, dat er een aantal woorden zijn, waarin de zg. meer-ontwikkelde papiamentu-spreker wel die klanken uitspreekt zonder ze als sub-standaard te aanvaarden, terwijl deze woorden volledig dezelfde klankwisseling vertonen als de woorden die hij zgn zou afwijzen.

We nemen hierbij de Nederlandse eu en

de Nederlandse *u* (van dus), die zich beide tot papiamentse 'e' kunnen ontwikkelen, samen. Het zijn de woorden *sker* (ned. *scheuren*), *krepchi*, *res*, *bek* (*bek abou*), *bifstek*, *Wespen*, *Restor*, *depchi* en *drep*. De zgn meer ontwikkelde van Willemstad kan met deze woorden niets anders doen, dan ze op deze wijze uitspreken, omdat hij in de meeste gevallen hier het nederlandse origineel, dat hij meestal door zijn meerontwikkelde bij de hand heeft, niet zo een twee drie zal kunnen vinden. Het is moeilijk in 'krepchi' de klankwettig originele vorm *kreupeltje* te zien; in *res*, *reuzel*, in *restor*, *rustoord* (omdat oord een niet zo 'n frequent gebruikt woord is), in *debchi*, *dubbeltje* en in *drep* (*drup*, *druiperd*, *gonorrhoe*). Als er een algemeen papiaments woord is dan is het *debchi* wel, terwijl het haast nooit voor zal komen, dat een Antilliaan voor *drep*, *gonorrhoe* zegt.

Welnu, als deze vormen met hun uitspraak volkomen goed papiamentu zijn, waarom zou de uitspraak van de andere, die volkomen dezelfde historisch grammatische ontwikkeling vertonen wél sub-standaard zijn? Dan kan men net zo goed voor *lèn* (ned.: *leunen*). *stèns* (ned.:) *steunen*, die nu nog als de normale vormen beschouwd worden zonder meer, de nederlandse equivalenten gaan invullen. Dan kan men net zo goed ophouden papiamentu te spreken en Nederlands gaan spreken.

Willen we evenwel papiamentu gaan spreken, dan moeten we ophouden ons allerlei zaken wijs te maken en de nederlandse woorden verstoten voor de klankwettig papiamentse. En voortaan, naast de hier geciteerde woorden gewoon en vrij zeggen: *bert*, *hep*, *ker*, *ser*, *huferner*, *mef*, *sef* (Luis Daal heeft (*sef*) in een van zijn gedichten) *trek*, *drek*, *bes*, *krel*, *krelkreit* enz. Hetzelfde geldt voor de nederlandse *uu*. De meer ontwikkelde zijn hier op belachelijke wijze, zoals ik zal aantonen, de dupe van spellingpronunciacion, hypercorrectie, snobisme, opschepperij en wat dies meer zij. Immers als de klank *i* in uit het nederlands afkomstige woorden met *uu* sub-standaard is, zoals Römer beweert (maar het mag voor hem een troost zijn dat hij niet alleen staat), dan moet het sub-standaard zijn in al deze woorden, en niet alleen in de woorden waarvan de 'beschaafde' papiamentu-spreker het nederlandse woordbeeld snel bij de hand heeft. En dat is niet het geval, want 'skiw' voor Ned. 'schuw' is normaal.

De moeilijkheid voor de zgn meerontwikkelde is hier, dat er meer dingen tegelijk gebeuren (*sch* - *k* zoals we hier vóór gezien hebben), terwijl de nederlandse spelling niet nedrukkelijk de *uu* schijnt voor te schrijven zoals wel het geval is in *huur*. En er is nog een voorbeeld. *Stiwa* en *Stiwado* (Ned.: *stuwen*). Ook hier het ontbreken van het nederlandse woordbeeld voor de zgn meerontwikkelde. Verder *janiwari* (ned. *januari*), *febriwari* (ned. *februari*) enz.

Hetzelfde geldt ook voor de papiamentse ei in uit het nederlands afkomstige woorden, die Römer, met analoge argumenten schijnt te willen verbannen, terwijl deze klanken niet anders dan klankwettige overgangen kunnen zijn, die zich eenvoudig aansluiten bij het fonologisch systemen van het papiamentu, zoals de e en de i. Het zijn b.v. deifi (in buladeifi; hier kan de meerontwikkelde zich alleen maar redden door het woord op monsterachtige wijze te vernederlandsen nl. buladuifje of zoiets, beis (ned.: bui), preim(u), brein, vooral in suku brein (bruine suiker).

Het is goed hier nogmaals in herinnering te brengen, dat Hoyer in de reeds aangehaalde woordenlijst van 1946 in zijn etymologische spelling wel druif en zur schreef, maar volgens zijn eigen aanwijzingen, dreif en zir als uitspraken gaf. En vijftieng jaren zijn voor een taal, die al driehonderd jaar bestaat, niet zo'n lange tijd. Ook in deze kwestie hebben we steun van Josef Sickman Corsen. Ten aanzien van deze klanken (de e uit Nederlandse of franse eu en uit Nederlandse u (geluk), en i uit Nederlandse en franse uu, is hij niet alleen van dezelfde opinie als ik (en ten dele ook Daal) maar het belangrijkste is dat zijn voorstel voor het spellen ervan bijzonder ingenieus is: Ik citeer: Estos sonidos indicados e ó i no son nada frecuentes y en rigor no pertenecen al papiamento, pero es conveniente poderlos expresar para tranquilizar á la gente superfina y expresarlos por e y por i, para que la gente inculta, haciendo caso omiso de todos esos puntos, lea ser y zir, que es como ella la pronuncia.

PROVO

Provoraadslid Roel van Duyn zegt:

Kijk eens, je moet je tegenstanders wel aanvallen, dat doe ik ook, maar tegelijkertijd moet je ze zien te verlossen uit het systeem waarvan zij slachtoffer worden.

De uitspraak halen we uit een interview van Van Duyn in Vrij Nederland. De taktiek, die wij volledig onderschrijven schijnt overigens al met enig succes te worden toegepast door de Vietcong, die soms niet schieten op de negersoldaten, die op hun worden afgestuurd, maar deze er op attenderen dat zij broeders zouden moeten zijn in de strijd tegen hun beider (Vietcong en negers) onderdrukker. De Amerikaanse negersoldaten, die onlangs enkele dagen in onze haven waren, vertelden, dat het een en ander niet zonder resultaat is gebleven. Sommigen vertelden ook, dat zij zich hoe dan ook aan het front in Vietnam niet veilig voelden omdat ze voortdurend er op bedacht moeten zijn, door hun blanke kameraden in hun rug neergeschoten te worden. En misschien is de situatie ook omgekeerd. In ieder geval is het zo dat aan boord van de Amerikaanse schepen waar zwarte en blanke Mariniers samenzitten, om het kleinste geringste door de zwarten heviger op los wordt geslagen.

Dat deze taktiek wordt toegepast, de taktiek van verlossing van de tegenstander (met het intrinsieke gevaar door hem 'verlost' te worden) is ondertussen heuglijk omdat het aantoonde dat naast geweld als middel tot bevrijding, het aloude wapen, het woord en misschien ook de daad, waarmee de tegenstander veroverd kan worden, als zodanig nog niet heeft gedaan. Het is welkomer dan geweld overigens, omdat het de mogelijkheid inhoudt een gedeelte van de mensheid te bevrijden zonder een ander gedeelte of heel de mensheid daarbij uit te roeien. ■

Corsen's standpunt, dat het onze is, is volkomen tegengesteld aan dat van Römer. Strikt genomen beschouwt hij de klanken in kwestie niet als papiamentu, maar hij wil een concessie doen aan de zeer hoog ontwikkelde (Römers meerontwikkelde) en ze zo schrijven, dat de uitspraak min of meer vrijblijvend is. De massa leest over de puntjes heen, terwijl de superfijnen (het doet ons aan de niets beminnelijke fijnen uit de Nederlandse 17de eeuw denken) kunnen blijven uitspreken zoals ze willen. De oplossing lijkt ons briljant, en geldig ook voor onze huidige situatie. In plaats van brüg, bús, müf, brës, bës, mëf en sër. Op

analoge wijze zir, hir, konfis. Een concessie dus. Neen: De spellingpronunciation kan alleen ten gunste van het papiamentu en de eigen identiteit van onze taal blijven werken. Er is zelfs iets voor Römer bij namelijk, de trema's van zijn naam als hij de duitse uitspraak ervan wil behouden.

Wil hij naar een meer Antilliaans/papiamentse identiteit toe, dan geef ik hem in overweging voortaan Rëmer te schrijven, de klankwettige overgang van de geumlauteerde o in het Papiamentu. Of Rumer, zoals sommige Antillianen de naam Römer uitspreken, hetgeen ook nog klankwettig is als we letten op de ontwikkeling van Eng.: club, naar papiamentse klup. Dit laatste doet ons denken aan het tamelijk besloten en vernederlandsde Club de gezelligheid op Curaçao in het papiamentu Klup hezèlehei(t), die goddank langzaam maar zeker tot het verleden is gaan behoren. ■

Fränk Martines Arion.
- wordt vervolgd -

Medicijnen

In de ontwikkelde landen, maakt men zich op tegen de groep medicijnmakers de strijd aan te binden. Het alarmerende hierbij is dat de bedreigde medicijnmannen naar de ontwikkelingslanden denken uit te wijken.

Het bewijs van de afschuwelijke wanproporties tussen de inkoop van de grondstoffen en de prijzen van het eindprodukt wordt door L. Reijnders in de vorm van een tabel gegeven in Vrij Nederland van 10 januari 1970.

Lijkt dit al op een sprookje, het gevaar voor de ontwikkelingslanden die zoals uit het navolgende citaat vooral de dupe dreigen te gaan worden van hun eigen inefficiëntie komt nu: Het Chemisch Weekblad (13 december 1968) meldde: „dat in de Verenigde Staten de controle op geneesmiddelen(...) de laatste jaren is verscherpt. De Amerikaanse farmaceutische industrie, die zich bij deze ontwikkeling zorgen gaat maken voor de winst, richt zich steeds meer op de export. Niet alleen omdat in het buitenland hogere winsten kunnen worden gemaakt, maar ook omdat in veel landen de controle minder scherp is dan in de Verenigde Staten.”

De situatie van Nederland vergelijkend met ontwikkelingslanden schrijft Reijnders: „De ontwikkelingslanden hebben in het algemeen een nog slechter controlesysteem. De gebrekkige controle heeft geleid tot een grote schaal-export van inferieure geneesmiddelen. De omvang hiervan is dermate alarmerend geworden, dat de World Health Organization deze zomer is overgegaan tot het ontwerpen van internationale certificaten voor de kwaliteit van medicijnen.” Men weze hier dus op zijn hoede. ■

Provoraadslid Roel van Duyn zegt:

Kijk eens, je moet je tegenstanders wel aanvallen, dat doe ik ook, maar tegelijkertijd moet je ze zien te verlossen uit het systeem waarvan zij slachtoffer worden.

De uitspraak halen we uit een interview van Van Duyn in Vrij Nederland. De taktiek, die wij volledig onderschrijven schijnt overigens al met enig succes te worden toegepast door de Vietcong, die soms niet schieten op de negersoldaten, die op hun worden afgestuurd, maar deze er op attenderen dat zij broeders zouden moeten zijn in de strijd tegen hun beider (Vietcong en negers) onderdrukker. De Amerikaanse negersoldaten, die onlangs enkele dagen in onze haven waren, vertelden, dat het een en ander niet zonder resultaat is gebleven. Sommigen vertelden ook, dat zij zich hoe dan ook aan het front in Vietnam niet veilig voelden omdat ze voortdurend er op bedacht moeten zijn, door hun blanke kameraden in hun rug neergeschoten te worden. En misschien is de situatie ook omgekeerd. In ieder geval is het zo dat aan boord van de Amerikaanse schepen waar zwarte en blanke Mariniers samenzitten, om het kleinste geringste door de zwarten heviger er op los wordt geslagen.

Dat deze taktiek wordt toegepast, de taktiek van verlossing van de tegenstander (met het intrinsieke gevaar door hem 'verlost' te worden) is ondertussen heuglijk omdat het aantoonde dat naast geweld als middel tot bevrijding, het aloude wapen, het woord en misschien ook de daad, waarmee de tegenstander veroverd kan worden, als zodanig nog niet heeft gedaan. Het is welkomer dan geweld overigens, omdat het de mogelijkheid inhoudt een gedeelte van de mensheid te bevrijden zonder een ander gedeelte of heel de mensheid daarbij uit te roeien. ■

Tweeduizend jaren vormen een lange tijd voor het realiseren van welke ideaal dan ook. Indien men twee duizend jaren de tijd heeft een ideaal te realiseren, waarvan men bovendien gelooft, dat het het beste ideaal is op de aardbodem en men slaagt daar niet in, dan kunnen er niet veel meer dan twee dingen aan de hand zijn: Het ideaal is niet zo fantastisch als aan het begin gesteld werd, of degenen die zich gedurende al die eeuwen, die meer dan zestig generaties betekenen, voor dit ideaal hebben beijverd, (die ook een tamelijke grote groep hebben gevormd al die tijd), hebben zich niet VOLDOENDE beijverd. Wij bedoelen het Christendom. Wij bedoelen de levensvisie, die zich al meer dan duizend jaren over het grootste gedeelte van de wereld bevestigde, die over miljoenen mensen macht had, terwijl ze deze macht toch niet aanwendde om van deze wereld zo niet een paradijs te maken, dan toch er de leefbaarheid aan te geven, die volgens haar uitgangspunten en met de wereldlijke invloed die zij bezat, best had gekund. En het probleem van het christendom komt er hier op neer, dat ze door andere niet-christelijke ideologieën werd ingehaald, die in kortere tijd en op een radicalere wijze, de richting van die leefbaarheid ingaan. De christenen zien zich voor het bizarre feit gesteld, dat het misschien mogelijk is, de wereld leefbaar te maken zonder Christenen. Geen christen zal dit kunnen accepteren zonder zich, zo niet belachelijk, dan toch wel als Christen overbodig te voelen. Misschien, we weten het niet want hij heeft te kort geleefd, had Johannes XXIII, die dit alles duidelijk onderkende, op een tijdstip in zijn leven de Katholieke kerk, de grootste groep vertegenwoordigers van Christus, met een hamerslag opgeheven, zoals de integere inderdaad ook hoort te doen, wanneer hij tot de overtuiging gekomen is, dat de beweging die hij voorgeeft geen bestaansrecht meer heeft. Hij heeft het niet gedaan, d.w.z. de gestructureerde kerk opheffen, maar de kerk gemoderniseerd, hetgeen toch ook de erkenning is van een nederlaag. Het wil immers zeggen, dat de katholieke kerk door zijn ideeën of door zijn werkwijze van toen in deze wereld niet meer kon functioneren. De leiding van de wereld was in andere handen overgegaan en Christus raakte achterop. Ja, dat was de nederlaag. Een nederlaag, die als ze niets zegt van de leer van Christus, inhoudt, dat zijn volgelingen in de lange tijd die hun was toegemeten, niet in staat bleken zijn leer, in wezen de leer van naastenliefde, te realiseren. Het wil zeggen dat zij niet de kwaliteiten bezaten, zo zij Christus fundamenteel ooit begrepen hebben, zijn leer in toepassing te brengen.

De enige mogelijkheid, die overbleef voor het Christendom was inderdaad wat Johannes trachtte te doen, de organisatie volkomen dienstbaar maken aan de wereld. Zonder reserves: De dure tiara wegsnijten in de reikende armen van het hongerige proletariaat over de hele wereld. Maar hij

was veel te kort paus en de reactionairen, die niet alles willen verliezen om alles te winnen zoals Christus het hun geleerd heeft, maar zichzelf wijzer vinden dan hun Christus, treden in en willen zoveel mogelijk behouden. Ze willen de tiara weer terug. Paus Paulus zou er niet veel op tegen hebben met zijn tiara op z'n hoofd op een eiland in de stille zuidzee te gaan zitten, omringd door zijn hovelingen om zo nu en dan te zeggen, dat er vrede op aarde moet komen, als alles maar bij het oude bleef en er in het jaar 5000 of 6000 geen vrede was, als hij z'n kerk maar kon behouden. Paulus draait het weer

DE TOESTAND VAN DE CHRISTENEN

om: De kerk is een entiteit op zich, dat de wereld moet aanbidden en niet een dat per definitie in dienst van de wereld moet staan. Hij maakt zich belachelijk en tamelijk overbodig. De talrijke religieuzen, die deze eenzame kerk verlaten schijnen niet anders te doen, dan dit te bevestigen. En degenen die blijven, omdat ze de kracht missen te vertrekken, raken, hoe zou het anders kunnen, gefrusteerd.

De grootste blijk daarvan is op het

moment wel Nederland. Het is hier evenwel een gevaarlijke frustratie omdat de werkelijke reden waar het om gaat, zoals meer bij frustraties, verdoezeld wordt om het punt van strijd op een andere, minder wezenlijke reden te concentreren. De hele Nederlandse strijd gaat immers om iets dat de wereld, waar het om gaat, geen fluit kan schelen, namelijk om de hiërarchie, het celibaat, en ook wel om de pil, maar voornamelijk toch om hiërarchie. Het wezenlijke punt, de verhouding van de katholieke kerk tot de wereld, die een verhouding van dienstbaarheid zou moeten zijn is volledig naar de achtergrond geschoven. Het is een strijd die de buitenwacht niet interesseert, omdat een eventuele democratisering van de structuren binnen de katholieke kerk geen enkele waarborg hoeft in te houden voor de verhouding van dienstbaarheid tot de rest van de wereld. (Het zgn. democratische Amerika, is voor een groot gedeelte van zijn mensen een hel). Zodat ze in Nederland, in het zich vastbijten in de bijzaak, even verstokt en alleen zijn als de opperbaas in Rome. Relevantanter is de geste naar de geest, die sommige vertegenwoordigers van de kerk, al of niet binnen zijn muren, ondernemen. Zij trekken de enige conclusie die juist is, en plaatsen zich in dienst van de wereld, in dienst van het leefbaarder maken van de wereld en kunnen op die manier inderdaad opnieuw en voor velen misschien voor het eerst christenen worden, hoewel dit in dit stadium van de wereld niet van veel belang meer is. Als dit zo is dan zullen de christenen moeten onderkennen, dat er op het moment over de hele wereld mensen zijn, die zonder ooit formele christenen te zijn of te zijn geweest, van de christelijke idealen veel meer terecht brengen dan zij, wat veelzeggend is omdat zij, de christenen, veelal de invloed hadden, niet in het minst in landen als Zuidamerika, Spanje, Portugal e.d. om de zaken in goede richting om te bouwen.

Een van degenen, die zich onlangs op de Antillen hierover uitsprak is de beweeglijke pater Brenneker, die in de Amigoe van Curacao van 28 februari een 'klooster zonder muren' uitriep. Maar een klooster zonder muren bestaat niet. Een klooster zonder muren is de wereld. Hoewel in zijn artikel de juiste geest wel spreekt, de geest van dienstbaarheid, vinden we nog dat hij haar niet volledig genoeg formuleert, zodat zijn ideeën nog gevaarlijk dicht blijven bij een herstructurering van het oude. Men zou kunnen spreken van een anarchisme binnen zijn kerk. Maar zelfs het anarchisme blijft in de laatste instantie een organisatie, een zeer inefficiënte bovendien. Brenneker is in ieder geval eerlijk en moedig.

"Laten we eerlijk bekennen dat we in het verleden grote fouten hebben begaan. Nu krijgen we de rekening gepresenteerd. Het traditionele kloosterleven heeft afgedaan. Het schip zinkt. Laat het zinken". Deze laatste zin, is dus de tegenstelling van de

houding van de Nederlandse priesters, die volgens ons de moed missen, (of misschien zijn ze alleen maar trouw) het ondeugdelijke geworden schip te laten zinken. Ze trachtten hem met alle geweld op te lappen inplaats van in de wijde zee die de wereld is, te springen. Dat was de moed; Het anarchisme van onze beminde pater blijkt uit het volgende. "Willen zij (de christenen) aan verwording ontkomen, dan dienen zij zich voor alles vast te klampen aan het evangelie. Daar hoeven maar heel weinig wetten bij. Het evangelie is goed genoeg". En ergens anders: "Kristus heeft het anders gedaan. Hij organiseerde niets, richtte geen verenigingen op, bouwde geen ziekenhuizen. Hij deed veel meer." Het typische van dit alles is dat op dit artikel van de pater alleen maar van de kant van religieuzen, twee nonnen van Bonaire en een priester op Curacao, reacties kwamen, waarin terecht onder meer de aandacht gevestigd werd op het goede missiewerk, dat deze mensen gedaan hebben, hoewel het bijna een gemeenplaats is geworden te wijzen op het slechte, dat met dit missiewerk, vooral cultureel en economisch gezien, mee is gebeurd.

Het is typisch omdat het weer eens toont, hoe weinig Antillianen in de loop der tijd wezenlijk voor de katholieke kerk, waartoe iedereen zegt dat zij horen, interesseren. Ze doen maar wat de priesters die hen in vroeger jaren soms zelfs met stokken plachten af te ranselen, willen dat ze doen en verder laten ze de zaak blauw blauw. Zij, die in de 300 jaren kerstening van deze eilanden, niet eens een handvol priesters hebben geleverd, zullen in hun meerderheid zeker niet gaan bijdragen tot de leefbaarheid van de wereld waar wij het hierover hadden. In ieder geval niet in naam van Christus. Zij zullen naar de mis blijven gaan en hun buitenechtelijke kinderen blijven krijgen als de Stichting voor verantwoord ouderschap er niets aan doet, elkaar uitbuiten als er geen partij komt die de boel beter regelt en elkaar zo nu en dan vermoorden, als het onderwijst hen niet leert zich met hun intelligentie te verdedigen in plaats van met hun handen. En altijd zullen ze elkaar wel uitschelden. Met andere woorden, wat hier zoals in de meeste delen van de wereld waar het christendom is geweest, is gebeurd, is dat het Christendom gefaald heeft, tot het hart van de mensen door te dringen. Het heeft hun buiten Europa zeker, vooral de suprematie van dit werelddeel geleerd. Wat betreft cultuur, techniek en economische mogelijkheden. En punt.

Degene die de leefbaarheid van de wereld ter harte gaat, interesseert zich niet veel uit welke groep, degenen, die zich daarvoor wensen in te spannen komen. Ze zullen, indien ze uit een bepaalde groep komen, wel een sieraad voor deze groep vormen. Als een sieraad voor de katholieke kerk, treft ons op dit moment de spaanse pastoor Mariano Gamo (38) met wie in De Nieuwe Linie van 7 maart 1970 een interview

heeft gestaan. Op 26 januari vorig jaar, schrijft interviewer Marius Mol in zijn inleiding, anderhalve dag nadat de uitzondering in Spanje werd ingesteld—waarbij de weinige burgerrechten die de Franco-staat erkent, ook nog opgeheven werden—hield de toen 38-jarige Madrileense pastoor Mariano Gamo in zijn eigen kerk een preek die de autoriteiten tot razernij bracht. "In deze uitzonderlijke ogenblikken moeten wij nog meer vurigheid brengen in de strijd voor de bevrijding van het volk", zei hij. "We moeten ons er rekenschap van geven dat deze, voorbijgaande situatie, niets anders is dan het gebrul van een tijger, maar ook dat de mens niet voortdurend kan leven onder een tirannieke minderheid van onderdrukkers. Het ogenblik is aangebroken om manhaftig het hoofd te bieden aan een situatie die systematisch de vrijheid, de gerechtigheid en de mensenrechten verkracht."

Extremisten hebben de volgende dag Gamo's kerk kort en klein geslagen, met goedkeuring van de aartsbisschop van Madrid is hij in staat van beschuldiging gesteld bij de krijgsraad en door een politieke rechtbank tot drie jaar opsluiting veroordeeld. We laten hier een klein gedeelte van dat interview volgen, dat Mol met hem heeft gehad in het Benedictijner klooster "El Paular", in de bergen, op een afstand van 90 kilometer van Madrid, waar hij nu al een jaar opgesloten zit. Zijn gevangenis is overigens met opzet luxueus gehouden om hem zoals hij zegt: "Verder verwijderd te houden van mijn lotgenoten, de slachtoffers van het Tribunaal voor Openbare Orde."

Maar zelfs als U in een echte gevangenis zit, kan de arbeidsklasse U ervan verdedigen dat U alleen maar een van de vele tactieken van de katholieke kerk vertegenwoordigt.

"Ik betwist haar het recht niet om dat te denken. Onze generatie christenen en priesters zal het wel nooit beleven dat de arbeiderswereld ons het volledige proletarische burgerrecht verleent. Tenzij de gebeurtenissen het bewijs leveren dat de belangen die wij verdedigen tegengesteld zijn aan die welke wij, als kerk schijnen voor te staan. Maar het moeten wel duidelijke bewijzen zijn. Zoals de gewetenscrisis die Camilo Torres de dood in dreef. Ik weet wel dat er een verhaal in omloop is, dat Camilo verraden zou zijn en in de val gelokt door de columbiaanse communistische partij, maar een bezoeker uit Columbia verzekerde me kort geleden dat hij zich vrijwillig opgesteld heeft in een flank die vanuit het oogpunt van de guerrillastrijd niet te verdedigen was, om bewust, met zijn eigen bloed, iets weg te wassen van de schuld die de kerk heeft ten opzichte van het proletariaat. Uit een soort bewustzijn dat de kerk opnieuw geboren moet worden, in bloed, wilde zij door de Columbiaanse revolutie aanvaard worden. Niet aanvaard als een macht, maar als een groep die zich in de revolutie intergreerde,

met alle consequenties. Daar gaat het om. Een bijdrage te leveren, opdat de arbeidswereld ons op zijn minst als niet-vijanden beschouwt.

U probeert dus het prestige van de kerk ten opzichte van de arbeider te redden?

„Kom nou. Van dat soort kerk begint de doodstrijd me al veel te lang te duren. Het gaat erom, een nieuw soort kerk te redden. Geen instelling, want als machtsinstituut heeft zij de arbeider niets aan te bieden. Maar ik geloof dat het christendom niet buiten de aspiraties van het proletariaat staat. Anders zou ik geen christen zijn. Op het moment dat ik voel dat mijn positie als christen geen steun betekent voor de wereld van de arbeiders, de armen in het algemeen, geef ik het christendom eraan. Het christendom is voor mij een formulering van alle aspiraties van het proletariaat, de uitgebuitenen. In de zin, dat zij eens zalig zullen zijn, omdat zij de aarde bezitten. In de zin dat de Bergrede een historische vervulling zal krijgen. Het christendom is een formulering, een supercategorie van de aspiraties van de onderdrukten."

U propageert dus een kerk die niet bestaat?

„Ze bestaat enigszins in het verlangen van kleine groepen christenen en niet-christenen die zeggen, oke, een dergelijke kerk willen we tenslotte wel accepteren. Maar deze kerk moet de dialectiek aanvaarden van de wereld van de arbeiders, een uiterst materialistische dialectiek natuurlijk, die uitgaat van werkelijkheden en niet van ideale situaties."

Maar toch in het licht van een God die de arbeiders als een vijand beschouwen...

„Tenminste, voor zover de houding van deze god overeenstemde met die van de vijanden van de arbeidersklasse. Dat is een god die, als hij bestond, inderdaad gefusilleerd zou moeten worden."

De kerk als barricade... Ziet u in deze Spaanse beweging affiniteiten met de strijd die in de centraal-europese kerken, met name in Nederland gevoerd wordt?

„We hebben iets gemeen. Ons verzet tegen de officiële kerk. Op negatieve punten zijn we het eens. We zijn tegen het Vaticaan."

In zekere zin is dit antwoord een kritiek op deze kerkbewegingen in Centraal-Europa...

„Inderdaad. Het probleem is hier niet hoe je de eucharistie moet vieren, maar of het eigenlijk wel mogelijk is dat te doen. Neem het geval van de priesters in Mieres, het mijnwerkerstadje in Asturie. Die weigerden onlangs op zondag de mis te lezen, uit solidariteit met 12.000 stakers. Hun houding was: we kunnen de eucharistie niet vieren in een structuur die de onderdrukten bestrijdt."

Pastoor Mariano Gamo heeft gelijk en daarom al onze zegen.

E proseso di Benjamin Fox

O

Ta eksisti den kuerpo hudisial di Korsow, i hopi otro kaminda tambe, desgrasiadamente e kustumber di ta masha slordu ora ta trata di derechonnan huridiko i humano di nos suidadanonan. Esaki sin duda ta relikto di tempu kolonial, ku no a pasa por kompletu sino ku a bira neo-kolonial. Esaki kier men, ku nos a erf kosnan di tempunan mahos ku nos tin nos tras, i ainda ta trahando ku nan, sin, i esei ta tristu, hopi biaha nos duna nos mes kwenta di esaki. Awor, mester komprende esaki: Maske kuantu nos avansa, maske nos hasta bira independiente: mientrastanto nos sistema hudisial ta kolonial, nos komunidad ta malu. E desrespet aki ta hasi nos korda riba un di e rimanan ku katibunan, completamente konsiente di e estado baho ku nan tabata biba aden, den nan desesperashon tabata kanta. Esun ku ta sigui ta un ku Pader Brenneker a nota den su buki Benta:

Katibu ta galinja, oh

Katibu ta galinja. E desrespet aki tin kustumber di jega top, na momentonan di krisis. Na momentonan di krisis tur hendenan pretu i di aparenzia pover, i kende na Korsow ku ta pretu no ta ser automatikamente konsidera komo pover i hasta ku rason, pasobra majoria hende di kolo ta pover berdat, ta wordu konsidera komo ladron, komo baina, komo un persona sin integridad. Na momento di krisis e mil i un diskriminashonnan chikitu di kua Korsow ta jen, i ku riba nan mes kasi no ta hasi gran destorbo na un hende fuerte, ta monta bira un kos imenso. Derechinan humano i sivil den momentonan pura i paniko di e krisis simplemente ta wordu benta un banda, pasobra esei pa esforsadonan di lei ta mas facil. Kohe tur hende presu numa i despues nos ta mira ta ken ta kulpabel o no.

Esaki a pasa ku Senyor Benjamin Fox den e dianan rebuelta di anja pasá.

katibu ta galinja

Nos tin ku trese dilanti sinembargo pa obhetividad, ku den dos instansia e mentalidat vigente, ku pueblo ta galinja (si, pasobra loke antes tabata katibu a bira pueblo i tur kos otro a keda meskos) a bini dos kiebra. E prome tabata den e kaso di Papa Godett. Papa Godett a wordu detene bow di sospecho di insitashon, mientras 12.000 persona, votando riba dje, a demostra di ta kere den su integridad. I deteniendo e, kuerpo hudisial a strobe pa un tempu, di eherse su obligashonnan di miembro di Staten. Defendiendo interés di pueblo, kual a keda expresa den e votonan, Ruku a pleita pa laga Godett liber a base di su palabra di honor.

Nos tabata tin e plaser di mira hues laga Godett liber ku hustamente e formula ku nos a sugeri, esta ku lo e duna su palabra di honor di no bandona nos isla, pendiente su proseso. I tabata un otro plaser pa nos di mira Godett kumpli ku su palabra di honor. I e segundo kaso den kua un kiebra a ser trese den e mentalidat vigente ku pueblo ta galinja, ta den e kaso di nombramento di Sr. Jonckheer komo gobernante na Korsow. O mihor dicho e kaso di retiro di tal nombramento. Spekulado riba resultado di e argumentashon ku tabatin e tempu ei un hende grandi, i hende grandi tin hopi nifikashon aki, pasobra e ta nifika hende ku a kustumbra ku e sistema biew, a kustumbra di ta galinja, a bisa nos: Nan no por hala nan palabra atras! Pasobra e hendenan biew a kustumbra ku e sistema di loke e shon grandinan, ku semper tabata shonnan blanku, La Reina, gobernador, donjonan di katibu, o

loke sea, NO SA hala nan palabra atras. Nan tabata manera papa di Roma. Semper bai infalibel. Loke nan bisa tabatin ku pasa, ku nan tabatin rason o no. Esei tabata e diktatura kolonial ku nos tabata biba aden i ku nos grandinan pa nos i nan mala suerte a kustumbra di biba aden. La Reina a hala su palabra atras! I esaki lo bira, mirá for di punta di bista di nos liberashon cultural i social un momento mashá importante den nos historia.

Pero tur esakinan tabata despues di e proseso di Sr. Benjamin Fox, ku no a hasi nada malu sino akudi na su pais na un momento ku su pais tabata den krisis, demostrando un patriotismo ku no la lew for di esun ku sr. Cola Debrot a demostra di bira bek bini Korsow den e momento ei, anke den e kaso di Debrot tabata tin e sintido di su deber i obligashon aserka. Fox kende tin un manera agresivo di papia por a bisa den e dianan di trinta di mei, loke e tabata kier i manera e tabata kier, ventilando su sintimientonan social di ku katibu ta galinja manera e tabata kier, pero tokante e asunto primordial esun ku Fox a ser detene p'e, ku lo ela planea pa kima Willemstad, o ku lo ela juda instiga o insitá kimamentu, a sali indudablemente na kla ku e homber aki ta completamente inosente. Esta: Sr. Benjamin Fox, no tin ni tabatin ni un dede chikitu di haber ku kimamentu di Willemstad.

Pero senyor Fox a ser sentensha kuater luna. No pa kimamentu di Willemstad, pero pa motibu di un chek falsu. Katibu ta galinja.

Bon, a sera sr. Fox riba akusashon di a trata di pasa un chek no falsu, sino un chek ku no tabata kubri. Asina e kos ta presis. I den asunto di lei nos mester trata di ta mas presis posibel. Anke nos ta na Korsow, kaminda tin e kustumber di ta slordu ku derechonnan humano, sivil i hudisial di nos suidadanonan. Awor, mi no ta kumisa pa trata di proba inosensia di Fox riba e akusashon aki, esei por bini

despues. Anke esei pa persona di Fox, su rehabilitashon den nos komunidad, su integridad, su fasilidatnan di traha ta sigur d'hopi importansha, e kos ku pa nos ta di mas importansha, ta di proba ku e proseso di sr. Fox a ser hiba segun e lema: Katibu, pueblo, hende pretu i pover, tur ta galinja. I nos ta sigur ku Fox lo ta kontentu, pasobra e tambe a sali dilanti komo defensor di e pueblo aki, si nos husa su kaso primordialmente pa demonstra kon den repartimentu di derecho den su kaso pueblo a ser trata un biaha mas komo galinja. Pasobra e fiskal ku a prosigui sr. Fox, ku ta sr. Berger, i huesnan tur mester ta di akuerdo ku un kos: Ku den un kaso di fraude loke e kaso di sr. Fox tabata, integridad o mala fé di un persona ta sumamente importante. Tur hende ku a presensia un kaso di ley na nos korte sa ki balor un rapport di reklasering, di un psikiatro i strafkaart di un persona tin di haber ku su sentensia. E huisionan di e instanshanan aki, si nan no ta hasi nada pa prueba o desprueba e hecho di kuá un persona ta wordu sospechá, en todo kaso nan tin gran influensha riba e sentensha ku wordu diktá pe i nan ta suponé di tin. Si un persona traha trinta anja komo kahero, sin nunca e komete un fallo kontra ley, anto un dia donjo di trabow bisa ku ta falta bintisinku heldu den kaha, hues probablemente lo hari e donjo. E donjo ei mester trese pruebanan pisá pa hanja un konvikshon di su kahero. Kier men pa un tal kahero, prueba di integridad di su persona ta un kos di suma importansha. I si no tin otro pruebanan kulminante tur kos lo drai rond di esei. I komo prueba di integridad aki ta di suma importansha pa tal persona, lei, ku sa esaki, ora e ta respeta derecho di e persona ku e ta husga, tin ku duna e persona aki su defensor tur okashon i posibilidat di

proba dicho integridad.

Pues bien, si ta trata di un kahero, ku a traha trinta anja na diferente kaminda, sin nunca kohe un sentimo, anto su derecho ta di hanja oportunidad di proba esaki. Si ta pa trinta hende ela traha durante e anjanan ei, sin a kohe nan n'un su sen i ta eksisti e menor duda, ku esaki ta berda o no, e mester hanja segun nos, oportunidad, di trese tur e hendenan aki dilanti pa proba ku nunca e no a kohe nan sen. E ora ei ta bira duru pa hues kere ku ela kohe e bintisinku heldu ei.

Pa kompronde e punto ku nos kier trese dilanti, kompara kaso di tal kahero, ku kaso di un kahero ku tur kaminda ku ela traha semper tabata falta sen den su kaha.

Integridad di un persona dilanti di lei ta konsisti di mas kos salvo su honestidat. E ta konsisti por enhempel, di su moda di biba en heneral, di loke ela alkansa trahando o estudian-do (lokual tambe ta un forma di trabow) i di su karakter. (Abogado Le Poole por ehempel pa defende Stanley Brown a kana puntra hopi hende tokante di su karakter i nan a dune segun e un bon reporte anke nan tabata tin miedo di bin testimoniá pa Brown dilanti di korte.)

Kaminda lei ta wordu tuma na serio, no ta importa ni por importa kuantu un proseso ta dura si tin ku determina integridad di un persona, pasobra simplemente e mester ser determina. E ta un faktor di ley mes. I den e kaso di Sr. Benjamin Fox, nos ta pretende i ta proba ku su integridad no a ser tene kuenta kune. Ku e papelnan ku e tabata tin i tin pa proba mérito di su persona a ser deskartá sin nodi i inhumamente i ku lei no a hasi ningun esfuerso te ainda pa korobora su historia. Fox a ser husga manera un

galinja. O un gai, no ta importa. Si, un gai kualkier. Mientras Fox por proba ku e tin meritonan ku ta pone sali for di e grupo di galinjanan o gainan, kualeskiera.

Pero papiando en heneral di e esfuerso ku kuerpo hudisial mester hasi pa duna nos galinjanan i gainan nan derechi, nos por proba e hecho ku partimentu di lei pa nos hendenan no a ser tuma nunca na serio pasobra mientras semper a existi di e galinja i gainan ku nan konose e lei riba kua nan ta wordu husgá: **NUNKA E LEINAN AKI NO A SER TRADUSI NA PAPIAMENTU.** I no bini nos ku falta di ortografia ni falta di gramatica ni tampoko falta di sen, pasobra tin un monton di catechismus na papiamentu kumisando for di anja 1825 p'a riba. Tin un monton di tradukshon di biblia, tantu pa protestantnan komo pa katolikonan i tradukshon nobo ta sigui bini. Pa no papia di bukinan di misa. Esta ku leinan di e pais aki nunca no a ser tradusi na papiamentu pasobra esaki nunca no tabata ser konsidera nesario. I no tabata ser konsidera nesario pasobra den wowo di e shon grandinan manera La Reina i tur loke tabata sigui, katibu tabata galinja i pueblo ta galinja i p'esei nos por bisa ku ainda no tin lei den e pais aki i kaminda tin lei e lei su prosidimientonan ta slordu. Tin un boeki di lei ku huesnan so por lesa. Sobra tok ta galinja. O gai.

En todo kaso, pa nos stop di ta un pais chistoso esta basikamente un pais sin lei, gobierno mester hasi un di dos: Tradusi leinan na papiamentu o sinja hendenan hulandes. I gobierno por bien hasi tur dos, sigur mientras hulandes ta e idioma oficial di Antiyas. Biniendo bek riba e proseso di Sr. B. Fox: Un chek falsu ta fraude pasobra na un manera no

Abo y bo familianan por depende riba **United Security Life Insurance Co. Ltd.**

Marktstraat 20D Tel 12460

Laga nos mira awor Fox su kartanan di rekomendashon. E prome ta di Burnell Nytronics Incorporated, ka minda Fox a traha di Mei 1966 pa juni 1967, esta dos anja. Remarka e termo: above average intelligence loke so ta ensera hopi aprecio pa e komo persona. E di dos ta di e kompania kaminda Fox a traha for di juni 1967 te na anja 1968 (na ki anja ela ser akseptá manera nos ta mira den e telegram, na American Express). E karta ku ta un karta personal ta

demonstra ki gran konfianza Fox su donjo di trabow tabatin den dje: Pasobra no ta ken ku ta bo ta bira man duna un luna ekstra di vakashon, bisando e ku ora e pensa di bin bek, su posishon ta warde. (When you are ready to return, your position will be waiting for you.) Kier meen ku Fox tabata bon mira serka su hefe. Y esei ta e impreshon ku nos ta hanja semper for di su dokumentonan, nan ta kontentu ku su persona tantu komo ku su trabow. Pero nos ta hanja sa

tambe ku Fox no ta tuma ningun sorto di descriminashon ku su kolo i ku e tabata kla pa boikotia, huntu ku un organisashon di negernan ku e tabata den (Black Forum), tur kompanianan ku ta descrimina neger. I esaki ta di importansha pasobra lesando e dokumentonan aki fiscal lo por a hanja sa ku no ta usa Fox tabata usa e kausa di negernan pa keda sin paga, pero ku door di su bibá na merka ela develop un sensibilidat spésial kontra descriminashon, esta pa deskubrie i bring'e. →

10 Pelham Parkway

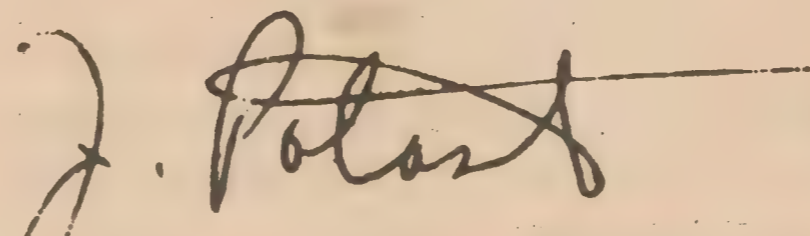
Pelham Manor, New York 10003
Telephone: 914 PELham 8-5000

April 26, 1968

TO WHOM IT MAY CONCERN:

Benjamin Fox was employed under my direction to design and install the Data Processing system.

During that period he worked for me, he demonstrated above-average intelligence and the ability to be effective in the automatic Data Processing field.

J. Potash, Vice President
and General Manager

JP/ta

apropiá bo ta apoderabo di sen. Si bo saka un chek mientras bo sa ku bo no tin sen na banko tambe, pasobra si nan paga e chek, bo a hasibo donjo di sen ku bo no tabatatin, b'a horta simplemente. Pero si un hende mando bo un resibo i bo a keda sin pagé, no ta fraude, pasobra por ta bo no ke pagé, pasobra bo ta hanja ku e servicio ku ela dunabo o e kos ku ela bendebo no tabata bon, o manera b'a palabra ku ne.

Pues bien, si fiskal den e proseso di Sr. Fox a demostra ku Fox tabata o ta un persona semper sospechoco, es desir, un persona sin integridad i ku e no tabata tin sen na banko ora ela skirbi e chek pa Avila, anto por a serele sin mas. Pero Fox tin un tow di papel ku ta proba su integridad i di kua aki nos ta publika algun.

E prome ta Fox su retour-tiket New York / Korsow. E biljechie ta demostra klaramente ku Fox a sali pa Korsow dia 30 di mei 1969 i probablemente manera e ta bisa, ora ela tende ku Korsow ta na kandela. I por ser mirá ku su ticket tabata válido te dia 16 di juni 1969. Ta visto anto ku Fox no tabata tin nada di hasi ku trinta di mei. E segundo dokumento ta un telegram ku American Express ta manda Fox, tumando e den dienst pa "Senior system analyst" na un salario prinsipalmente di 12.800 dollar pa anja, loke ta nifika mas di mil dollar pa luna. E mil dollar pa luna ei ta mas o menos ekivalente ku loke un doctrandus ta kuminsa gana na Antiyas, esta mil heldu i hopi biaha muchu mas abow. Es desir pa un trabow asina bo mester sa algu. Es desir ku no tabata tin ningun razon pa fiskal duda den e otro papelnan di Fox, ku ta proba ku ela bay Lyceum na Utrecht, Hulanda, ku e tin un grado di Hunter College (Bachelor of Arts, baiendo su masters, por ta algu mas ku un MO "A" o un kandidato hulandes, i papel nan ku ta proba ku Fox a spesialisá den analisisashon di sistema i den programashon di komputer.

ISSUED BY **KLM ROYAL DUTCH AIRLINES**

Subject of Contract on Page 2

If the passenger's journey involves an ultimate destination or stop in a country other than the country of departure, the Warsaw Convention may be applicable and this Convention governs and in most cases limits the liability of carriers for death or personal injury and in respect of loss of or damage to baggage.

PASSENGER TICKET AND BAGGAGE CHECK FLIGHT COUPON No. **2 07444**

NAME OF PASSENGER **MR. BENJAMIN FOX** NOT TRANSFERABLE RESTRICTIONS/ENDORSEMENTS

1 2 3 4 NOT VALID BEFORE NOT VALID AFTER **JUN 16 1969**

GOOD FOR PASSAGE BETWEEN PORTS OUTLINED BY HEAVY RULE	FARE BASIS	CARRIER	FLIGHT/CLASS	DATE	TIME	STATUS	FARE	Checked	Unit	FROM TO	CARRIER
NEW YORK	F E	KL	996 Y	MAY 30	6.05 P	OK	30	NYZ		NYC	KL
CURACAO	F E		O	PEN			30			NYC	KL
NEW YORK											
VOID											
VOID											

TICKET SIGNATURE OR OTHER CODE **RTEI**

ISSUED IN COLLECTION WITH FORM SERIAL NO.

ISSUED IN EXCHANGE FOR CARRIER FORM SERIAL NO.

TOTAL **U.S. \$265.00** ORIGINAL ISSUE CARRIER FORM & SERIAL NO. PLACE DATE AGENTS NUMERIC CODE

FORM OF PAYMENT **CASH**

CLASS OF SERVICE
This is a fast message unless its deferred character is indicated by the proper symbol.

WESTERN UNION TELEGRAM

W. P. MARSHALL CHAIRMAN OF THE BOARD R. W. MCFALL PRESIDENT

The filing time shown in the date line on domestic telegrams is LOCAL TIME at point of origin. Time of receipt is LOCAL TIME at pt

NJA126 29-NK1 98
PD 3 EXTRA WUX NEW YORK NY 25 22 9P EDT
BENJAMIN FOX
256 WEST 21 T APT 2C NYK

WE ARE PLEASED TO OFFER YOU THE POSITION OF SENIOR SYSTEMS ANALYST AT A STARTING SALARY OF \$12,800. PLEASE CONTACT US REGARDING YOUR ACCEPTANCE. TEL 677-17 97
J BARONI CC AMERICAN EXPRESS CO PERSONNEL DEPT (309).

479 2 51

DATE AND PLACE OF ISSUE

MAY 28 1969

FROM TO	CARRIER	FARE CALCULATION

E stempel aki ta pertenes na e K.L.M tiket aki riba. E ta proba en bidad ku Fox a saka su tiket eksakta mente dia 30 di mei 1969.

1201(R2-65)

COMPUTER APPLICATIONS INCORPORATED

555 Madison Avenue

New York, N. Y. 10022

PLaza 9-1310

January 5, 1968

Mr. Benjamin Fox
Koninginne Weg 155 I
Amsterdam (2)
Holland

Dear Ben:

I received your letter dated January 1 and was sorry to hear you are having personal problems.

While you have only been with us a short time, I have liked your attitude towards your work and am equally impressed with your desire to do a good job. By all means, feel free to take an extra month and straighten out your affairs. I am hopeful everything will turn out the way you want it to. When you are ready to return, your position will be waiting for you.

I would appreciate your keeping in touch with me, and I wish you the best of luck.

Very truly yours,

William G. Lucas

(Di e dokumentunan nos
a korta algu pa nan por
pas riba un blatchi.)

**Chemical
New York**
CHEMICAL BANK NEW YORK TRUST COMPANY

ADVICE 1

DATE May 2, 1967

DEAR CUSTOMER:

Your application for a **PRIVILEGE CHECKING ACCOUNT** has been approved in the amount of the credit line indicated below. Enclosed is a supply of Transfer Orders in the event that you wish to anticipate your borrowings on the loan account. If you should require any additional information with regard to this account, we suggest that you call at the office in which your account is maintained.

Benjamin S Fox
784 Columbus Ave
New York N Y 10025

Card # 082 703 392 9 500

FOR BANK USE ONLY	
CREDIT LINE	OFFICE CONTROL NUMBER
\$ 2000	554 30 8a
ACCOUNT NUMBER	554 041 988
254 506550	

VERY TRULY YOURS,
CHEMICAL BANK NEW YORK TRUST COMPANY

Na Avila Fox tabatin entre otro e siguiente kehonan:

Su airconditioning di su kamber tabata funkshona malu. Kolchon di su kama tabata jen jen di pruga. (Ora Fox a bisa e senjora, esaki a kambie) i nan tabatin e mal kustumber di jama (lanta) Fox mei ora despues di e ora ku e pidinan. I tabata tin un otro problema pasobra Fox a exige pa nan larga un hoben di kolo drehta landa na e bahia di Avila, ki ora ku e ke, komo guest di Fox. E hende ku no ta kere Fox, e hende di kolo, no tin nada mas di hasi, ku komo ju di Korsow, check-in den un di nos hotelnan. Si e no check out mes dia e mester tin un forsa di animo grandi, ku e tin di usa ademas den e siguiente dianan kue ta keda pa e ser trata komo tur otro guestnan blanku. Nos tambe a biba na hotel na Korsow. Hopi blaha por ta nada mas ku e descriminashon heneral na kua hende pretu mes ta participa i for di kual ta resulta un mal serbishi terribel. Casi tur kaminda na Korsow tur kos ta wordu kohe ku man pa hende pretu i ku kuchara pa hende blanku. I si bo ta pretu, un mucha muhe por hanja bondi grawata den su pechu o nanishi prome ku e kohe kdekada pa bo, mientras si ta un blanku e no ta hacie etc. En todo kaso Fox por a sinti e kos chikitunan aki, ku no ta nada mas ku descriminashon, (pero nos no ta mind hopi biaha) komo descriminashon directo kontra su persona. I su unico manera di protesta kontra esaki tabata di no paga.

Ku ta esaki tabata Fox su intension, esta di get even ku Avila ta ku despues di a bolbe Korsow despues, ela bai e hotel (ku Stanley Brown) manera e ta bisa, bai sinta hari pa e moda ku ela get even. I e tabata mira e donjo ku no a bis'e nada. Si fiskal i hues tabata berdaderamente imparsiannan lo a rekonose e valides di descriminashon komo motibo di Fox pa no paga. Nan lo a rekonose Fox su argumentonan di a nenga di paga e

cheque. Awor, aki a jega e momento klave, esta pa disidi segun nos, ku Fox ta un homber integro o no. I esei ta ku Fox tabata tin e deber di proba ku e tabatin sen durante e tempu de que se trata. Es decir ku no ta por e no por a paga, sino ta ke e no kier a paga! Pasobra e ora ay su caso ta sali for di un "strafzaak", bira un "civiele zaak", manera su abogado Luidens tambe a kondene. Loke a pasa Luidens sin embargo ta ku e tabata mudu fini i no a buta pia abow bastante pa hasi korte acepta e pruebanan necesario pa proba Fox su inocensia. E tambe aparentemente a kustuma muchu ku e sistema di: Katibu ta galinja. Su oposishon kontra e sistema aki en todo caso tabata poco konvincente.

Manera nos ta mira riba e karta di e banko Chemical New York aki, Fox tabatin un karta di credito serka nan di 2000 mil dollar, saká na mei 1967. Fox ta pretende di a keda ku e credito aki te na final, esta 30 di mei 1969, loke ta asina fasil pa komproba, ku nos tin di kere Fox. E tabatin obligashon di soru pa su credito na fin di luna ta na dosmil atrobe i a cuminsa hasi uso di dje un nuebe luna despues di a habriale.

? Awor tur e papelman aki por ta mentira? Pero no esei so, no tabata deber di fiskal, pa proba ku e papelman aki tabata autentiko o no? Pero fiskal no tabata tin gana di sa mes ku Fox su papelman tabata autentiko si o no. Ela deskartanan kompletamente, pasobra di antemano e tabatin gana di sera Fox. E di tokante Fox su papelman en todo kaso: Bo papelman no ta nifika nada, pasobra mi por a trahanan mi mes. I recherche Wauben di, tokante un telegram di Fox (den kua un kompania ta partisipe ku nan ta kontentu ku e trabow ku ela hasi i ku su sen ta na kaminda): Tur bo telegramnan ta bullshit; nan ta fake.

Pues fiskal mester a soru di establece nan autentisidat si o no. E mester a bai Merka o manda un di su

hendenan bai Merka si esaki tabata e unika manera pa establese e hecho aki.

Aki fiskal a faja kaba. Pero kaminda Fiskal a faja barbaramente ta ku Fox kende tabatin un impresa na Merka, tabata tin un fianza di dos mil dollar na banko, justamente pa bek e ora sosode ku skirbiendo chek e pasa e suma ku na un sierto momento e tabatin. Solamente: pa un di su cheknan pasa e suma ei, Fox mester a duna su firma. I den e kaso di Avila, Fox, pa motibo ku e tabata malkontentu ku e sirbishi.

Avila, ku segun e tabata hasta descriminashon, Fox a bisa su banko explicitamente di no paga e chek. Kier meen na e momento ei Fox su chek a bira enberdad invalido pero no pasobra e no tabatin sen, sino pasobra e no kier a paga Avila.

Awor kiko ta pasa ora un hende no kier paga un otro? Esun por demande den un proseso civil. Awor manera nos a bisa anto: Hotel Avila mester a demanda Fox. Fox lo mester a trese dilanti den un proces civil, ku segun nos no por kaba ku seramentu, e rasonnan di kon e tabata hanja ku e no mester paga, anto enberdad por ta lo e no tabatin di paga Hotel Avila. I pakiko no, si Avila no a dun'e bon sirbishi.? Pero lei no a respeta Fox su derechonan at all. Ni pa kere papelman den kua su meritonan i su integridad ta keda ampliamente diskribi, ni investiga profundamente su relashonnan ku banconan Merikano; pa skucha su defensa pakiko e no kier a paga Avila. I Fox a ser husga a la katibu ta galinja, saliendo for di e punto di bista, ku dignidad i honor di un hende di color ta un cos no existente. Loke ta un berguenza pa pueblo, pasobra nos pueblo den su mayoria ta di kolo i pober. Pober ta keda galinja? Fox en todo caso ta intitula segun nos riba un preceso nobo, den kua tur e errornan di prosidimiento aki ta ser corigi. O mehor dicho, Fox mester ser declara inmediatamente liber di tur prosigui-

shon di ley i ser duna danjo di perhuicio pa e cuater lunanan ku e la sinta den prison inocentemente i na e gran danjo ku a ser hasi na su number. Pa no papia di e sufrimentunan personal ku tur esaki mester a cuase. Pa colmo e mama di Fox, durante su proceso i contra Fox su boluntad, pero pensando ku katibu toch ta keda galinja, a kore paga Avila. Ruku ta estima ku Fox lo hasi pueblo di Korsow un fabor si e kuminsa un proceso contra nos sistema hudicial pa su danjo perhuicio.

Ta parse entretanto ku na korte di apelashon si huez ta mas prudente.

Ora Fox a produci su papel demostrando su backing di 2000 mil dollar, su caso a ser suspendi pa un tempu indefinitivo. Pero te awe nos no a tende ku hues a manda ningun recherchi Merka. En todo caso suspenshon indifinitivo no ta solushon. Mester bini korekshon di e inhusticianan hasi na senyor Fox i talvez hopi otronan mas. I pronto.

SAMENVATTING

Er wordt aangevoerd en bewezen, dat het proces van Black Powerman Benjamin Fox in de 30 mei dagen van 1969 een volkomen onrechtvaardig proces is geweest omdat het gerecht tegen hem bevooroordeeld was. Deze bevooroordeeldheid wordt aange-toond door het feit, dat de officier van justitie Mr. Berger persoonlijk tegen Fox heeft gezegd toen deze hem de papieren van zijn verdiensten liet zien: Dat kan ik ook, insinuerend dat Fox zijn getuigschriften, (meer dan twintig verschillende) voor de gelegenheid van zijn proces zou hebben vervaardigd oftewel vervalst. Vooral omdat het gerecht in eerste aanleg niet een ambtenaar naar New York heeft gestuurd om ter plaatse Fox liquiditeitspositie na te gaan bij de bank waar de check die hij voor een hotel ter plaatse uitschreef geïnd moest worden. Uit Fox papieren kunnen wij zonder meer concluderen, dat Fox geacht kan worden in staat te zijn

geweest, de check die hij uitschreef geïnd te krijgen. Indien hij het wilde. Een onderzoek naar Fox mogelijkheid van betaling toentertijd is van eminent belang omdat dan pas werkelijk waarde gehecht kan worden aan Fox bewering, dat hij om principiële redenen niet heeft willen betalen n.l. omdat hij in Hotel Avila gediscrimineerd werd. Indien er sprake van berechting was, dan lijkt ons dat dit nooit een strafproces had kunnen worden. Indien Avila geloofde recht te hebben op het geld, dat Fox weigerde te betalen, had Avila een civiel proces tegen hem moeten aanspannen. Hetgeen iets heel anders is.

Wij brengen, om de slordigheid van de Antilliaanse rechtspraak verder aan te tonen, naar voren, het feit, dat ons wetboek nooit in het papiaments is vertaald terwijl de wet wel van zijn burgers veronderstelt, dat iedereen van hen de wet kent. Wij wijzen er op dat sinds 1825 reeksen catechismussen, bijbels, katholiek en protestant, wel in het papiamentu vertaald zijn en dringen bij de huidige regering aan, willen wij ons serieus naar een rechtstaat toe ontwikkelen, of de wetboeken alsnog in het papiamento te vertalen of van ieder burger een bewijs van spreek- of schrijfvaardigheid in het Nederlands te eisen, in welk geval de regering de burgers de faciliteiten moet geven dit bewijs te halen. We dringen aan op het uitvoeren van beide.

In de oude tijde zongen onze slavenvoerouders: Katiboe ta galinja. (Slaven worden als kippen behandeld) en wij wijzen er op, dat het nog steeds vaak zo is dat het volk als (domme) kippen wordt behandeld.

In de oude tijden zongen onze slavenvoerouders: Katiboe ta galinja. (Slaven worden als kippen behandeld) en wij wijzen er op, dat het nog steeds vaak is dat het volk als (domme) kippen wordt behandeld.

Nog iets over de documenten die wij van Fox ter publicatie mochten lenen

1) Vliegreis, New York—Curacao—New York. Deze op 30 mei uitgeschreven roundtrip ticket, maakte het alleszins geloofwaardig, dat Fox, omdat hij op dat moment de ticket kon betalen, als patriotist naar zijn geboorteiland terugvloog. Dat het niet veel meer is dan dit, blijkt uit het feit, dat voor de terugreis 16 juni is ingevuld. Dit alles als ook het ontbreken van elk bewijs toont aan, dat Fox niets met 30 mei uitstaande had.

2) Een telegram bevestigende, dat Fox bij American Express voor een beginsalaris van \$ 12.800 werd aangenomen. Dit is zo belangrijk, omdat het de officier van justitie elke reden moest ontnemen te twifelen aan Fox graden, vermeldende o.a. dat hij Bachelor of Arts is in Business administration (with credits towards his masters) en verschillende opleidingen op het terrein van computers heeft afgelegd. Hij moest toch minstens een dergelijke opleiding hebben om aan zo'n beginsalaris te komen. Of meent de officier van justitie dat ze een ongeschoolde NEGER in New York duizend dollar betalen? Maar de officier van justitie heeft, zoals altijd bij bevooroordeelde mensen, NIETS WILLEN ZIEN, WAT TEN VOORDELE VAN FOX SPRAK.

3) De Credit Card van the bank: Chemical New York, hetgeen bewijst dat Fox bij deze bank goed was voor een credit van 2000 dollar. Vanaf 2 mei 1967 tot mei 1969, op welk tijdstip al zijn zaken in het honderd liepen, omdat hij op een dergelijke onverantwoordelijke wijze werd vastgehouden.

Het eventuele wantrouwen van een officier van justitie is volgens ons niet voldoende, voor een onpartijdige rechter om bepaalde documenten niet als bewijs toe te laten. Men heeft vast te stellen, buiten elke twijfel of ze authentiek zijn of niet. In het geval van Fox heeft men dit duidelijk nagelaten. Men lette nog op het getuigschrift van de Computer Onderneming Burnell, dat er niet om liegt en de persoonlijke

brief van Fox werkgever: Computer Applications Incorporated. Men moet wel bij een werkgever zeer geacht zijn om van hem te horen te krijgen: When you are ready to return, your position will be waiting for you. Om niet te spreken van de extra month. En zo zijn er in Fox papieren veel meer dingen die voor hem spreken. We krijgen de indruk van een beweeglijke, kundige jongeman, die ervan houdt goed werk af te leveren. Een persoon ook die onmiddellijk bereid is in het arena te treden, als hij vermoed dat er in zijn buurt discriminatie is.

F.M.

Potretnan ku Sr. Fox a saka durante e entiero di Martin Luther King. E dosnan mas ariba ta e hoben lider pretu, den kende su man King a muri: Jesse Jackson, riba kende Ruku a skirbi for di anja pasa i hefe di Operation Breadbasket. Despues un di Jesse Jackson i Ron Karenga, Despues un potret di e bar di King i por ultimo ku Harry Belafonte rekonosibel den e multitut.

Tin mes tantu rason di duda den owtentisidat di Dokumentunan di Sr. Fox ku tin di duda tokante owtentisidat di e potret nan aki. Segun nos: Ningun!

Foto's di de heer Fox maakte tijdens de begrafenis van Martin Luther King. De twee bovenste zijn van Jesse Jackson, leider van Operation Bread Basket, over wie we al eerder in Ruku schreven. Dan volgt een foto van hem en Ron Karenga (de kleine man vóór hem), een foto van King's lijkst en twee shots waarop in de menigte Harry Belafonte herkenbaar is.

Er is evenveel reden om aan de authenticiteit van Fox' documenten te twifelen als aan die van deze foto's, hetgeen voor ons wil zeggen: **Geén!**

BEBO

BEBO
Voordelig
Gezond
Smakelijk

We lazen dat het ministerie van onderwijs van de Antillen „teneinde te kunnen voorzien in de vraag naar Antilliaanse krachten in de personeels- en organisatiesector” een aantal studietoelagen beschikbaar stelt voor de opleidingen van sociaal werk(st) en middelbare sociale arbeid. Een aantal. Er werd niet in de advertentie vermeld of dit aantal klein of groot is, zodat we vermoeden dat het klein is. En dat is triest. Sociale werkers hebben de Antillen nooit genoeg gehad, en zullen ze met hun bij uitstek groot sociaal-educatief probleem, voorlopig niet genoeg hebben. Het wordt dan ook tijd voor het ministerie van onderwijs op te houden beurzen te geven, met het gebaar, dat het vrijblijvende geschenken zijn. En in plaats van deze

MAN

mentaliteit moet er een komen, die berust op solide principes.

Het beurzenstelsel op grote schaal is door wijlen Dr. Da Costa Gomez uitgevonden. Aan de ene kant mag de gemeenschap hem voor deze geniale inval, zij het dat ze uit wanhoop geboren werd, dankbaar zijn. Het is in zoverre vruchtbaar geworden, omdat het voor een groot deel de door Gomez of door zijn inval uitgegane en teruggekeerde Antillianen zijn, die omwentelingen in deze vastgeroeste maatschappij brachten. Maar Gomez' inval is een monsterachtig ding geworden, omdat noch hij noch anderen, die na hem kwamen aan het beurzenstelsel een hechte structurele basis hebben gegeven. Trouwens, de minder intelligente nakomers van Gomez en de weinig ontwikkelde vaak zeer aculturele ambtenaren die met het beurzengeven te maken hebben — in laatste instantie kortzichtige ministers van onderwijs — zijn de beurzen blijven zien, niet zonder jaloezie als geschenken, die „zomaar” aan de jongere generaties worden gegeven,

P O W E R

terwijl zij daarvoor „helaas” niet meer in aanmerking komen. Ze spreken de toekomstige student-bursaal dan ook met: Je mag blij zijn dat je deze kans krijgt, die ik in mijn tijd niet gehad heb en zetten daarbij een zeer triest gezicht op OMDAT ZE NIETS ANDERS ZIEN DAN HET HOGE SALARIS DAT DE STUDENTENBURSAAL NA ZIJN STUDIE GAAT VERDIENEN. Voila tout. En sommigen vinden „dit zo maar weggeven van de gemeenschapsgelden zonder een tegenprestatie” (men hoeft immers niets terug te betalen als men vijf

jaar „voor de overheid” werkt, wat op zich een onding is) verschrikkelijk. En tegen deze dwaze houding van atavisten die ronduit de intellectuele ontwikkeling van de Antillen in de weg staat hebben we (met gevolgen voor ons zelf overigens), altijd geprotesteerd. Er is geen reden om met dit protest op te houden.

Wat deze materialistisch denkende atavisten van het ministerie van onderwijs namelijk moeten inzien is dat het beurzenbeleid geen gunst moet zijn, geen geschenk aan een politieke of intellectuele elitegroep: Het hele beurzenbeleid hoort in de plaats te treden van het ontbreken van hogere onderwijsmogelijkheden op de Antillen. Het beurzenbeleid hoort de instellingen van hoger onderwijs, waarover de Antillen niet beschikken, te vervangen. Zo gewoon en volledig mogelijk. Willen de Antillen zich binnen redelijke tijd van een representatieve Manpower garanderen (en de ontwikkelingen van de laatste tijden bewijzen dat niets meer nodig is dan gecapaciteerde Antillianen in alle sectoren van het openbare leven), dan moet allereerst de toevloed van Antillianen naar de instellingen van hoger onderwijs via het beurzenbeleid, groot zijn; zo groot mogelijk. Men kan daarbij overigens niet slechts rekening houden met de meestal slecht prognosticeerde behoeften van de overheid. Men moet ook rekening houden met de behoeften van de hele gemeenschap in al zijn sectoren.

Het beurzenbeleid moet in ieder geval berusten op een wetenschappelijke manpower analyse van de hele gemeenschap voor termijnen van vijf en tien jaren met een grote percentage voor het mislukken omdat studenten nu eenmaal geen bonen zijn maar mensen. Dit is natuurlijk een taak, die het ministerie van onderwijs met zijn groot gebrek aan experts alleen nooit aankan. Het zou dan ook het beste zijn het beurzenbeleid te geven aan een centrale interdepartementale commissie, die bovendien bestaat uit

vertegenwoordigers van de vrije sectoren, handel en industrie. Deze moeten dan als het ware de curatoren vormen van de instelling tot hoger onderwijs, dat het beursstelsel in werkelijkheid moet voorstellen. Wij gaan er van uit, dat ook het hoger onderwijs een recht van de burger is, niet meer en niet minder, en dat het de plicht van de overheid is hierin te voorzien. Het beurzenebeleid dat wij voor ogen hebben, moet dan ook, hoewel het rekening houdt met de Manpower-behoefte van de gehele maatschappij, nooit de behoefte tot studeren van de individuele persoon uit het oog verliezen. Zodat ook aan de studierichtingen, die vallen buiten de behoeften die de manpower analyse aantoon, beurzen gegeven moeten worden. Het is volkomen belachelijk, dat de overheid meent, dat zij bijvoorbeeld niet de instantie is, om beurzen op het artistiek-culturele niveau te geven. Ze meent dit rustig te kunnen overlaten aan culturele instellingen als het C.C.C., die uiteraard volkomen vrijblijvend opereren omdat het particuliere instellingen zijn. Dit zou, indien het opzet is, neerkomen op een openlijke erkenning van de barbaarsheid, dat het culturele terrein niet wezenlijk deel uitmaakt van deze maatschappij waardoor ze niet de aandacht van onze regeerders hoeft te hebben. Het betekent dat ze cultuur maar op de koop toe neemt, cultuur, noch culturele instellingen zal fomenten en dus op weg zal zijn een ellendige maatschappij te worden. Met een dergelijke ge-atrofieerde mentaliteit, kan men ook niet werkelijk verwachten, dat het onderwijs aan volwassen op de Antillen van de grond komt. Hetgeen een van de meest zielige gebreken van onze maatschappij is.

Het bleek bijvoorbeeld in de onlangs in de staten gehouden debatten over de mijnmaatschappij dat tachtig procent, tachtig procent van de arbeiders zo ongeschoold was, dat zelfs gevreesd moet worden of ze om- of her- of

bijgeschoold kunnen worden. Maar zelfs dit om-her en bij(scholing) is niet anders dan een van de vele oplossingen op kort termijn, waarin Antillianen met zo'n voorliefde blijven steken. Aan de beurzen die in de huidige situatie gegeven worden, kleeft dan ook vaak een intellectualistische schijn, die het werkelijk gebrek aan inzicht bij de beuzengevers moet maskeren. Zo lezen we in de advertentie, waarin staat dat er een aantal beurzen voor sociaal werk gegeven wordt, zeer intellectualistisch, dat de sociaal werker(sters) richting personeelswerk moeten zijn terwijl het object, middelbare sociale arbeid, hoofdvak arbeidsmarkt en werkgelegenheidspolitiek moet zijn. Men moet zich voorstellen, dat als er dit jaar niet een aantal robotten komt dat voor deze beurzen intekent, er waarschijnlijk ook geen beurzen gegeven zullen worden voor sociaal werk. Want de beuzengevers zijn streng godverdomme. En zo'n woord als werkgelegenheidspolitiek klinkt natuurlijk machtig en bij (de rotte) tijd. Maar onzin. Een woord als werkgelegenheidspolitiek houdt niets in mensen. Niets. Het is camouflaage voor onkunde. Indien we zo sophisticated zijn immers, dat we ons gespecialiseerde maatschappelijke werkers en werksters kunnen permitteren dan is een van de specialisaties die wij op het moment in ieder geval zeer hard nodig hebben een: **CULTUREEL MAATSCHAPPELIJK WERKER**. Het zijn de mensen die geacht kunnen worden, onze buurtcentra op poten te zetten. En we hebben er op dit moment zeker zestien nodig. Het liefst een voor elk buurtcentrum, dat kans heeft een nucleus van onderwijs te worden. Om zestien van deze mensen binnen afzienbare tijd te hebben, plus zestien anderen moeten er zeker zestig mensen uitgenodigd worden om naar Nederland te gaan. En niet „een aantal” en zeker niet een willekeurig aantal. Een dergelijk project kan men met open ogen en alle zelfrespect aan

de E.E.G. of zelfs Nederland indienen. Trouwens, nu het toch gewoonte wordt op de Antillen om miljoenen te laten staan, omdat men niet weet waar men ze voor gebruiken moet, omdat men dus niet regeren kan, hoeven we geen tijd te verspillen aan de Nederlandse barbaarsheid: Waar moet het geld vandaan komen, die zozeer de fantasie en verbeeldingskracht van Antillianen heeft verziekt, dat we het omgekeerde hebben gekregen: Met het geld in handen weten wij Antillianen niet waar we naar toe moeten.

Is het niet belachelijk, gezien vanuit het oogpunt van deugdelijk bestuur, dat de centrale regering als ze weer eens wat geld heeft geleend, de eilandgebieden moet uitnodigen om voorstellen te gaan doen voor de besteding van dat geld? Voorstellen, die de heren dan in twee weken in elkaar flansen om te zeggen: Hier, hier, geef hier dat geld! We hebben een voorstel. We willen een gouden koets. Of, geef ons dat geld opdat we naar Nederland kunnen of New York om te zien wat we met dat geld kunnen doen. Arme Belastingbetalers in Nederland. (Ik ben eens met een Nederlandse journalist in Nederland een roman begonnen, dat tot uitgangspunt had het opmaken van een miljoen gulden, waarbij elke vorm van weggeven uitgesloten was, terwijl het geld in een jaar op moest. Het was een hels werk).

De structurering van het beurzenebeleid, die een onderwerp van gesprek moet worden in de Staten zoals ieder ander ding, zou voorts moeten inhouden, dat er allerlei beperkingen, die nu in dit verband heersen en onnodig zijn, wegvallen. Politieke discriminatie in de eerste plaats, waarbij het ons in dit verband meer gaat om de mensen, die om hun politieke kleur geen beurs krijgen, dan degenen die wel gaan, juist door een politieke kleur. Deze laatste boffen niet volgens ons. Zij krijgen gewoon waar zij recht op hebben n.l. het recht te studeren. Willen ze daarbij ook nog dankbaar

zijn voor het verkrijgen van iets dat hun recht is, dan is dat hun zaak. Het is van ons geen kenmerk.

De rechter die ons vrijsprekt omdat wij onschuldig zijn, geven we hoogstens een vriendelijke knik, maar we zeggen geen dank je wel.

En men moet voorzichtig zijn met het waarderen van de psychologische test in deze. Die kan in een gestructureerde beurzenbeleid, alleen maar zinvol zijn als de instelling waar een abiturient wil gaan studeren, dit vereist. Anders mag een dergelijke test alleen maar een zeer voorzichtig adviserende waarde hebben. Meer niet. De test mag zeker niet de hinderpaal voor een student zijn om tot een instelling van onderwijs toe te treden, als de test niet een vereiste is van de instelling waar hij gaat studeren zelf. Nergens ter wereld wordt een psychologische test gevraagd voor toetreding tot een openbare instelling van hoger onderwijs. En de helft van de instellingen, die dergelijke testen vragen, doen het waarschijnlijk ook nog alleen maar uit snobisme.

Laat het ministerie van onderwijs ophouden snobisme rond te strooien en het initiatief geven tot een hechte bestudering en structurering van het beurzenstelsel. En bespaar de gemeenschap mensen die „werkgelegenheids-politiek” tot hoofdvak nemen, want als ze bestaan, kunnen het alleen maar gekken zijn. Laten we het houden op een beurzenbeleid. Het is vruchtbaarder en eenvoudiger op den lange duur. Elders hebben we gepleit voor een centrale ontvangstkomitee voor afgestudeerden, dwz dat deze mensen die klaar zijn naar een centraal punt solliciteren en niet naar allerlei instellingen, die hun zonder meer kunnen afdanken met een: geen vacature, waarop ze vaak niet meer kunnen terugkeren in dezelfde gemeenschap die hun heeft uitgestuurd. Het terughalen van de student, moet immers even belangrijk geacht worden als het hem wegsturen. Hetzelfde centrale comitee dat de student wegstuurt, zou

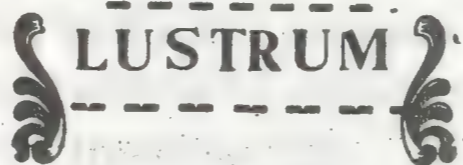
dus ook belast moeten worden met het opvangen van deze student, waarbij het principieel moet zijn, dat iedere afgestudeerde student teruggehaald moet worden. Het is immers, en alleen de atavisten waar ik het hiervoor over had, kunnen in deze anders denken, voor onze gemeenschap minder schadelijk een student te verliezen omdat hij mislukt in zijn studie, dan een afgestudeerde student te moeten missen omdat hij niet geplaatst wordt. Het centrale comitee, dat ik hier voorstel, moet zorgen dat een student, die niet onmiddellijk geplaatst kan worden toch terug kan komen terwijl ons principieel van (kleine) her, om en bijscholing, dat we toch al kennen, hiervoor juist een goed middel kan zijn. Het is mijn overtuiging, dat een dergelijk centrale comitee, na een aantal jaren werk zeker zal rapporteren, dat de meeste instellingen van onderwijs op de Antillen zelf gecreeerd moeten worden.

Men kan dan spreken van een Antilliaanse universiteit. Men doet evenwel verkeerd te veronderstellen, dat de Antilliaanse universiteit, die met het beurzenstelsel in feite al bestaat, een zaak is van het ministerie van onderwijs alleen. Het is, zeker in het stadium, waarin de Antillen zich bevinden, niet meer en niet minder dan een nationale zaak.

F.M.

Het Salsbach trio

Het fantastische concert van het Salsbach -jazz -trio, onlangs in het Centro Pro Arte, -- met solo gitarist Fred de Haas -- ter gelegenheid van zijn eerste lustrum, heeft by ons de volgende wensen doen ontstaan, waarmee

-vervolg van pag. 27

wachten wij met belangstelling af, hoeveel procent van onze 95 vertegenwoordigd zal zijn in de (via Drs. Römer van Cultuur en Opvoeding) te vormen commissie voor beoordeling enz. van de spelling van Drs. R. Römter.

Dit alles is dan een eilandelijke aangelegenheid....oh, sóri!

*) Om het vreemde element in Römer's spelling daadwerkelijk te kunnen smaken, moet men deze spelling, niet als lezer, als schrijver in praktijk brengen. Doet het U geen pijn te moeten schrijven ripiti, maar ripity'e; sinti, maar sinty'e; bati, maar baty'e

NOOT VAN DE REDACTIE

* In Ruku jaargang 1 no. 6, publiceerden wij een samenvatting die Ito Tromp maakte van het spellingsontwerp Römer, zoals het in 1968 was; het is veel uitvoeriger en definitiever onlangs in stencildruk verschenen en bij de boekhandelaren verkrijgbaar.

de culturele machthebbers misschien rekening willen houden.

- 1) Dat het trio veelvuldiger optreedt, bv. elke weekend. (Zaterdagavond).
- 2) Dat het trio eens met Julian Coco optreedt; dit laatste ligt, nu Julian in augustus a.s. op toernee westwaarts komt, zeker binnen de mogelijkheden.

Tá impusibel skirbi papiamentu cla sin hasi uzo di signonan ortográfico. Eséi domi G.J. Eybers tambe a sinti; cu mashá certesa el a skirbi den AMIGOE DI CURACAO di día 6 di november 1915:

"Voor een juiste uitspraak, en ook voor het begrijpen van 't geschreven woord, zijn accenten in 't Papiamentu onmisbaar en men kan niet te royaal mee zijn".

Mi tá di acuerdo ku mester reduñ uzo di signonan ortográfico na un mínimo i eséi Drs. Raúl Römer a purba haci. Na página 10 di mi buki ENSAYO PA YEGA NA UN ORTOGRAFIA UNIFORME PA NOS PAPIAMENTU (1953) hende por lesa ku mi tambe a hacié. Sin embargo, mi no por tá di acuerdo cu un ortografía pa papiamentu ku ta eliminá signonan ortográfico completamente. Uzo di acentonan, tantu skèrpi como grave, tá di muchu importansha pa negligish'e.

Un hende lo meste asentí ku acento skèrpi den e siguiente palabranan tá un necesidat pa distinguinan di nan homógrafonan:

ancra	—	ancrá
asa	—	asá
acerca	—	acercá
bake	—	baké
bara	—	bará
barba	—	barbá
bari	—	barí
basha	—	bashá
bela	—	belá
bòftar	—	bòftá
boka	—	boká
bomba	—	bombá
brúa	—	bruá
changa	—	changá
fada	—	fadá
fastia	—	fastiá
fía	—	fiá
fió	—	fió
fría	—	friá
fukia	—	fukiá
hala	—	halá
hinka	—	hinká
kái	—	kaí
kansa	—	kansá
kaña (2 pron.)	—	kañá
kapa (2p.)	—	kapá
karga (2 p.)	—	kargá
kaska (2 p.)	—	kaská

kòrta	—	kòrtá
kosé	—	kosé (2 nif.)
kosecha	—	kosechá
kriá	—	kriá (2 nif.)
kritika	—	kritiká
kushi	—	kushí
kushina	—	kushiná
maria	—	maría
midi	—	midí (2 nif.)
moketa	—	moketá
morchá	—	morchá
mula (2 p.)	—	mulá
núa	—	nuá
orina	—	oriná
palabra	—	palabrá
pasa	—	pasá
pataka	—	pátaka
pega	—	pegá
peña 2 n.)	—	peñá
pèsta	—	pèstá
pika (2 p.)	—	piká
piku	—	pikú

sospecha	—	sospechá
stoba	—	stobá
stropia	—	stropiá
suku	—	sukú
tapa (2 p.)	—	tapá

TOKANTE

UZO DI SIGNONAN ORTOGRÁFICO DEN NOS IDIOMO

PA

A.J. MADURO

Pro Römer

pila	—	pilá
pipita	—	pipitá
piska	—	piská
platia	—	platiá
presencia	—	presenciá
puña	—	piuñá
pura	—	purá
ranka (2 p.)	—	ranká
rebaha	—	rebahá
recha	—	rechá
reforma	—	reformá
riska	—	riská
sabi	—	sabí
salga	—	salgá
sali	—	salí
salu	—	salú
sambuya	—	sambuyá
sámina	—	saminá
sara	—	sará
sepa	—	sepá
sera	—	será
serena	—	serená
serka	—	serká
seya	—	seyá
sigui	—	siguí
sinkuria	—	sínkuria
sinti	—	sintí
skirbi	—	skirbí
soba	—	sobá
sobra	—	sobrá
soda (2 p.)	—	sodá

trose	—	trosé
turdi	—	turdí
wanta (2 p.)	—	wantá
warda (2 p.)	—	wardá
yega	—	yegá
yena	—	yená
yora	—	yorá
yuda	—	yudá
zeta (2 p.)	—	zetá
zundra	—	zundrá

Sin acento grave ta bini confushón den e siguiente palabranan:

bek	—	bèk
eter	—	èter
les	—	lès
sker	—	skèr
bonchi	—	bònchi
kolokolo	—	kòlòkòlò
nechi	—	nèchi
stedi	—	stèdi
domi	—	(Cer'i Dòmì
lele	—	lèlè
no	—	nò
zes(zus)	—	zès

Laga signonan ortográfico fo'i dje palabranan ku ta sigui i hopi hende principalmente esnan ku no tá crioyo - no sá tá con tin di pronuncianan:

guenguwe	papureshi
kinikinter	pashima
kekel	payet
kelembè	pechepeche
kintuple	pekele
kokoi	peki
kokolode	premusèt
kroko	pimpa
krabèchi	pimpiri
krekeche	pishishe
kremencha	pitimèter
lakete	pleche
lakol	potopoto
lanso	preke
lapet	sabalo
lapiston	sakaboka
latai	salbèster
leguede	sangana
mabita	sanzjèn
malia	sebado
mamotika	senguene
mangusa	somenta
marisholot	tambor
mekemeke	tampaña
mele	tankatan
mondu	tentu
ñomiñomi	tibaros
okeis	warwaru
pachuli	wawabèri
pachura	yèchi
pampano	

Pero poniendo e signonan ortogràfico hende por yega cu mas facilidat n'e pronunciashón corecto:

guènguwe	marishòlòt	sébadò
kinikintèr	mèkèmèkè	sènguènè
kèkel	mèlè	somentá
kèlèmbè	mòndu	tambòr
kíntuple	nòmoñòmi	tampaña
kokoí	òkeis	tánkatan
kokólode	pachulí	tèntu
korkó	pachurá	tibaròs
krabèchi	pámpano	warwarú
krekeché	papurèshi	wawabèri
kremenchá	pashimá	yèchi
lakètè	payèt	prèkè
lakòl	pèchèpèchè	sábalo
lansó	pékele	sakaboká
lapèt	pèki	salbèster
lapistòn	premusèt	sàngana
lataí	pimpá	sanzjèn
lèguèdè	pimpiri	
mabità	pishishé	
malía	pitimèter	
mamótika	plèchè	
mangusá	pòtòpòtò	

KWIDA KURPA, AMIGU
DESGRASIA UN TA DUNA TEN.....

**SIGURA BO MES AWOR UN BES
I NO WARDATA DESPWES**

hasi uso di ventahanan ku ABN ta ofrece.

ALGEMENE BANK NEDERLAND

- SEVICIO INTERNASHONAL
- 4½% DI INTERES
- ASEGURO DI BIDA GRATIS

apèar na **ABN**:

PUNDA. RIO CANARIO. SALINJA. COLON

R

Riviera

HEERENSTRAAT 20 — TEL. 11805

Biedt regelmatig nieuwe collecties

Dames en meisjes: Jurken, rokken, mini's, Bell-bottoms, slacksets, Blousjes, etc. etc.

Heren en jongens: Broeken, Bell-bottoms, Hippe shirts, dassen, hemden met lange en korte mouwen, sweaters, etc. etc.

RIVIERA de zaak voor jong en oud

BOVENWINDSCHE STEMMEN.

VI.

Beestenweer! dat was de Nieuwjaarsgroet van den Kapitein, toen we in den vroegen morgen van 1 Januari 1916 op het dek kwamen.

Den geheelen nacht was het een gedraaf en een geklots geweest boven onze hoofden, dat er van een gezellige Oudejaarsstemming niet veel gekomen was. We waren van het Oude in 't Nieuwe gevaren zonder dat de scheepsklok had geluid, of een heilwensch ons werd toegeroepen. 't Was aan 't spoken geweest heel den nacht door en de eerste dag van 't Nieuwe Jaar bracht daarin geen verandering, alleen meer regen.

Er stond een halve storm; de zee liep hoog op, tegen en over het schip; de wind bleef valsch.

De bemanning was moei, had weinig of in 't geheel niet geslapen, en kreeg maar geen uitzicht op een kalm uurtje rust.

De Nieuwjaarsstemming was algemeen bedorven. De kok maakte het nog een graadje erger, geheel buiten zijn schuld. De geweldige slingering van het schip noodzaakte hem zijn kookkunst maar op te geven en slechts uit te zien naar iets eetbaars. 's Morgens konden we ons tevreden stellen met wat brood en eieren, maar 's middags moest er toch iets warmes wezen. Dat heeft moeite ge-

noeg gekost. Het weinige wat klaar gemaakt kon worden werd eerst tegen half twee opgediend. Of we ook rommelden van honger! Maar op zee rammelde en rommelde het ook geweldig. Nooit echter heb ik zulk een hevigen donderslag gehoord, als toen tegen half een. 't Geleek eigenlijk meer op een korten zwaren knal, die recht in zee sloeg.

't Was geen plezierige Nieuwjaarsdag. De meeste passagiers werden weer ziekelijk.

De knal was echter de ontlading van het tempeest. De regen werd minder en 't weer bedaarde wat.

Van die gelegenheid profiteerde onze kok om gauw iets op te dienen. De Kapitein bood ons een glas Port aan om Nieuwjaar te vieren. Maar 't ging niks van harte.

De kooi werd al heel gauw opgezocht.

Langzamerhand werd het weer beter. Den volgenden dag, in den namiddag van 2 Januari, konden we zelfs op het dek zitten en zagen in onze verbeelding tegen den avond de lichten van Porto Rico door den nevel boren. De scheepslui zagen het niet, maar de Kapitein verzekerde toch, dat we den volgenden morgen langs Porto Rico komen zouden. Het schip lag veel stiller en beloofde een rustigen nacht.

Wie zal het gevoel beschrijven, dat over ons kwam, toen we Maandagmorgen 3 Januari in den zilveren morgennevel de omtrekken zagen

van een land met hooge bergen. Het was ons alsof we, na een langen tocht in het oneindige, terugkeerden naar de bewoonde wereld. De groote oversteek dwars over de Caraïbische Zee was volbracht, we zouden nu verder langs de Antillen-reeks varen, die als een *Voorgebergte* vormen om de kusten van Zuid-Amerika te beschermen.

Dat beteekende voer ons ten eerste de zekerheid in een goede richting gevaren te hebben, en ten tweede beloofde het ons meer afwisseling op reis. We brachten een eeresalut aan den Kapitein, die zijn schip trots storm en tegenwind zoo prachtig mooi recht op het doel had afgestuurd en in de juiste richting gehouden.

Gedekt door het eiland had de *Estelle* een heerlijk stil vaarwater. Achtereenvolgens kwamen alle mannelijke passagiers boven en liepen zoo ver mogelijk naar voren tot aan de uiterste punt van 't schip. Volop hebben we geoten van dien heerlijken, vroolijken, zonnigen morgen.

Wat is Puerto Rico een rijk land! En hoe prachtig kleurden die bergen in telkens helderder tinten!

Een kwart gedeelte van het eiland waren we al voorbij gevaren in het donker; toen we de Zuidkust goed konden onderscheiden, voeren we op de hoogte van Ponce.

De hoofd-cultuur van Porto Rico, althans langs deze lage kust, was

suikerriet. De licht-groene blaven, hoog opgeschoten in weelderigen overvloed, wezen op den aanstaanden oogst. De rietvelden liggen daar bijna vlak langs het strand en ontvangen hun bevoeiing van de bergen, die midden over de geheele lengte van het eiland loopen, rondom alleen een vlakke kuststrook over latend. In de bergen verbouwt men bananen en tabak, maar langs de kust ziet men wat cocos en verder golvende rietvelden. Tusschen die velden staan dan de centrale fabrieken, die een half jaar lang noodig hebben om al dat riet te vermalen en het suikersap er uit te persen. Ook van Sto Domingo wordt per stoomboot riet naar de centralen van Porto Rico gebracht.

Personen die het eiland goed kennen, vertelden ons van de prachtige irrigatie op Porto Rico. De kleinere rooien worden stelselmatig naar de grootere rooi gebracht, die aanzwelt tot een bergrivier, gevormd uit een samenvloeiing van regenwater. Die rivier wordt kunstmatig herschapen in watervallen om den stroom be-

nedenaarts te versterken, en om te zetten in drijfkracht voor de fabrieken.

Een gedeelte dezer rivier wordt streng bewaakt en zuiver gehouden om als waterleiding benut te worden voor drinkwater in de steden. Het ander gedeelte wordt afgeleid om bij lang aanhoudende droogte dienst te doen voor irrigatie der rietvelden.

Wanneer zal op Curaçao iets dergelijks, zij het in 't klein, ook worden beproefd. Niet overal, maar wel hier en daar zou een dergelijke wijze van watervoorziening en irrigatie van maïsvelden zeer goed uitvoerbaar zijn; en een zegen blijken voor onze droge landen.

Hoeveel havens ik geteld heb daar aan de Zuidkust is mij ongetal. Groote steden vindt men er niet, maar Guaymo, Arroyo en Pailla zagen er welvarend uit en bezaten mooie kerken.

We hebben er juist een heelen dag over gedaan om langs het eiland te varen, en konden toen het donker werd nog de mooie lichten der vuurtorens bewonderen. Dat hebben de

Amerikaantjes uitstekend in orde gemaakt. De vaart langs de Oostkust is gevaarlijk genoeg. *Malas Pascuas* is een leelijk punt met heel veel rotsen en riffen.

We hielden wat meer Zuidelijk aan om 's nachts nergens tegenaan te loopen, want het mooie weer was gedaan en de wind begon opnieuw op te steken.

Onze tocht langs Porto Rico behoort tot de mooiste van de geheele reis. Het was als een boottochtje langs de boorden van den Rijn, vol aangename afwisseling.

(Wordt vervolgd).

Pr. fr. R. J. C. WAHLEN.

(Vijftig jaar later
schreeuwen we nog
te vergeefs: IRRIGATIE-
WERKEN...!

BOVENWINDSCHE STEMMEN.

VII.

Den volgenden morgen lagen we vlak tegenover St. Croix in even wijdige richting, dus juist recht voor Saba, alleen maar een paar honderd mijl er van af. De wind blies geweldig tegen den kop van 't schip, de regen sausde weer bij stroomen, in één woord het hondenweer van Nieuwjaar scheen opnieuw te beginnen.

Eerst hield de Kapitein sterk Oostwaarts aan, maar er was geen doorkomen aan. 's Middags werd het schip omgegooid en stevenden we op St. Croix terug. We kwamen toen ten minste vooruit, maar 't was al donker toen we langs de Westzijde van het eiland liepen. De lichten van Frederiksted konden we zien, alsmede eenige lichten van suikerplantages. Van Cristiansted, aan den anderen kant van het eiland gelegen, zagen we alleen den gloed.

Een weinig gedekt door het eiland hadden we zulke groote zeeën niet meer, daar we echter voorbij het

eiland voeren, begon alras het lieve leventje opnieuw.

De vuurtoren gaf prachtig licht en zwaaide zijn flikkering in 't rond over de naastbijzijnde rotsen en hollen, ze omtóoverend in geheimzinnige krochten, bevolkt door onze verbeelding met de zeeroovers van weleer.

De wind was te koud en de avond te kil om veel te fantasceeren. De zee sloegen weer over met heele golven. Onze positie werd onhoudbaar, de strijd tegen de elementen te machtig, de slaap schonk vrede en rust.

Ik ben den tel kwijt geraakt. Of we na St. Croix nog een dag op zee waren, dan wel daags daarna reeds voor St. Thomas lagen, weet ik niet goed meer. Maar Donderdag 6 Januari waren we daar; dat staat in mijn dagboek.

't Was een mooie, heldere Driekoningendag; zoo iets als bij Porto Rico, alleen stond er meer wind. Uit de verte begroetten we de *Sailing Rock*, een driehoekigen rots met witte vlakken, zeer veel gelijkend op een opgetuigd zeilschip. Met nog grooter vreugde echter ging onze

groet naar St. Thomas, omdat we daar aan wal zouden gaan en eens uitrusten van de al te woelige zeereis. St. Thomas is een aaneenschakeling van bergen, die aan weerszijden regelmatig oploopen om in het midden de volle hoogte te bereiken. Deze bergenreeks ligt in een halven bocht; de twee neerlandse uitloopers, dicht naar elkaander geknepen, omsluiten een rustige baai, aan welker uiteinde een zeer smalle strook grond den mensch gelegenheid geeft tot wonen.

De eenige stad van heel het eiland, *Charlotte Amalie*, telt ternauwernood 13,000 inwoners, maar is een der mooist gelegen plekjes op Gods aardbodem.

De lange winkelstraat langs het strand ligt half verscholen onder wuivende palmen en hoog oprijzende amandels. Maar boven het groen dezer boomen klimmen de kasteelachtige villa's der rijkere inwoners in drie pyramiden de bergen op. De golvende lijn der drie huizenheuvels gaat wonderwel evenwijdig aan de zachte glooiing der bergtoppen, drie, viermaal hooger dan het hoogst gelegen huis. De dichtbegroeide hellingen dekken met hun donkergroen

ne tinten de heldere kleurschakering der frisch en vroolijk geverfde huizen. Schooner panorama is moeilijk denkbaar. Een villapark in 't groot, een tuinstad tegen de bergen. *Charlotte Amalie* is een verrukkelijke toeristenplaats, het lokt en bekoort uit de verte en hecht zich onverwoestbaar vast in uw herinnering.

We zeilden de baai binnen zonder loods; toen we dichterbij kwamen zagen we den havenmeester in een bootje om den Kapitein zijn ligplaats aan te wijzen.

Geen logge pontjes, maar zindelijk, net geschilderde roeiboortjes stevenden op ons af. Ieder bootje had een nummer, welk nummer de goedgekleede roeier op een plaat voor zijn borst droeg. Geen schreeuwen, geen elkander op sij dringen, geen gevecht. Ordelijk en net ging alles toe.

Vraagt men hoeveel er betaald moet worden, dan verwijst de roeier heel beleefd naar het tarief. We wilden met denzelfde roeier, een jongen van St. Eustatius, afspreken om ons 's avonds om acht uur weder naar boord te brengen. Maar de jongen legde ons uit, dat dit

niet ging; hij behoorde bij de dagroeiërs; van 's avonds zes tot zes uur 's morgens kwam een andere ploeg roeiërs.

We vroegen, wat we 's avonds te betalen hadden. Hij antwoordde: „Het dubbele van overdag.”

Toen we op de trappen van de King's Wharf uitstapten, konden we het heele tarief met groote letters op een bord geschilderd zelf lezen.

De roeiboortjes staan onder strenge contróle van den Havenmeester. Geen roeier durft het wagen den reiziger te overvragen en allen zorgen dat hun bootjes kraakzindelijk in orde zijn.

Charlotte Amalie maakt den indruk uitstekend berekend te wesen op de ontvangst van toeristen. De eerste aanblik bekoort u terstond. De flinke aanlegplaats, waar alle roeiboortjes moeten landen, is zeer goed gelegen. Mooie gebouwen links, en rechts een prachtig park. Op St. Thomas doet men iets aan de verfraaiing der stad.

Rond dat park rijden de huurkoetsiers om een vrachtje te bemachtigen. We hadden al spoedig iets van onze gading gevonden en

reden de eenige berijdbare straat in.

't Was teest in de stad, Driekoningendag, de winkels waren meereendeels gesloten en een algemeene maskerade tot beëindiging van den Kersttijd was in 'ollen gang. Rumoerig ging het er toe, maar niet wanordelijk.

Na een kwartiertje gereden te hebben, waren we buiten de stad en konden de malsche weiden bewonderen vol kalveren en koeien. Ook zagen we hier en daar veel paarden.

Gebrek aan voedsel zullen de menschen er wel niet spoedig hebben, want allerlei soorten van vruchten groeiden er in overvloed.

Een der mooiste en rijkste villa's behoort aan twee Curaçaosche Dames, de Dames MORON. Vele vreemdelingen gaan er heen om de menbilering van het huis te bewonderen, en te genieten van het heerlijk uitzicht op de baai *Cabrita Bay* geheeten. De naam der Dames werd door den koetsier met grooten eerbied genoemd.

Verder rijden konden we niet en we moesten langs denzelfden weg terug.

CENTRO PRO ARTE

Zondag 3, dinsdag 5 mei: Het symphonie-orkest
van Puerto Rico.

Vrijdag 8, zaterdag 9
en zondag 10 mei: Esaki ta mi mama;
drama van G. Rosario
geproduceerd door het
C. C. C.

Vrijdag 15, zaterdag 16
en zondag 17 mei: Nieuw papiaments stuk
van toneelgroep Thalia
in de regie van B. Römer.

Sansui[®]

60Watts

Separate Stereo System

Een pracht combi-
natie voor de echte
muziekiefhebber

en.....zeer
voordelig geprijsd

Vertegenwoordiger:

JOHN 'S SALES & SERVICE
(Jan L. Buitenweg)

Roodeweg 48

Telefoon 23914-23915

La Aurora N. V.

Esquina Columbus - Prinsenstraat
Teléfono No. 11920

"EL PALACIO DE LOS TRAJES"

Surtido renovado semanalmente de artículos
para DAMAS, CABALLEROS Y NIÑOS

De R. K. kerk van St. Petrus en Paulus, door Belgische Redemptoristen bediend, is een der voornameste bezienswaardigheden. De mooi gebouwde kerk van drie bree de beuken is prachtig beschilderd met groote tafereelen uit het Oude en Nieuwe Testament. Het is een waar kunststuk, dat, helaas, den dood kostte aan den Pater-achilder, die er jarenlang zijn vrijen tijd aan besteed had.

We reden nu verder Oostwaarts en konden weder niet verder dan een half uurtje, maar toen behoefden we toch niet denzelfden weg terug maar konden een mooie toer maken naar de nieuwe dokwerken.

St. Thomas is kant en klaar voor de groote schepen der Panamavaart.

De Oostzijde der haven wordt langs twee kanten door een recht hoekige kade afgesloten. Deze kade is gevormd door gedeeltelijke demping van de baai. Het vaarwater is overal op gelijke diepte gebracht. De kademuren loopen schuin af, hier en daar door een steenen trap onderbroken.

Twee groote landtorens, welke langs rails bewogen kunnen worden, staan klaar om de groote vrachten in ontvangst te nemen. Langs de geheele kade staat een lange reeks van elektrische lantaarns.

Twee olietanks, zooals wij er een paar hebben in het Schottegat, staan meer naar de bergen en laten de heele breedte der kade vrij, doch hebben afzonderlijk ondergrondsche pijpleidingen om gevuld te worden, of zelf de schepen van ruwe olie te voorzien. Twee schepen kunnen tegelijk olie innemen.

Toen wij tegen elf uur de baai invoeren, kwam de Amerikaansche stoomboot *Isthmian* er juist uit, na olie ingenomen te hebben. Even voor ons stoomde de *Lewis Lückenbach* binnen eveneens om olie te gaan halen. St. Thomas is dus reeds een oliestation.

Binnenkort wordt Curaçao dit ook en zal het vlug en goedkoop van olie voorzien. Vanwaar de olie tot nu toe St. Thomas in wordt ingevoerd, weten we niet.

Als kolenstation heeft St. Thomas een gevestigden naam. De H. A. P. A. G. heeft er een eigen laadstation.

Of St. Thomas een concurrent zal worden voor Curaçao, dan wel het omgekeerde plaats zal hebben, moet de toekomst leeren.

Misschien ook, dat beiden leven kunnen van lijnen, die in verschillende richting varen.

We wenschen St. Thomas het beste. Alles hoopt daar op Panamá; heel veel handel gelooven we niet, dat er is. Van de scheepvaart en doortrekkende reizigers moeten ze het hebben.

We brachten een bezoek aan onzen Collega, *Lightbourn's Mail Notes*, die juist derzelfden volmaakten leeftijd van 3, jaren heeft bereikt, als *Amigoe di Curaçao*. De Heer JNO N LIGHTBOURN is een harde werker. Zijn krant verschijnt iederen dag, en bevat hoofzakelijk Engelsche te legrannen. Van zijn hand is ook een net uitgegeven boekje over St. Thomas, met zeer goede foto's overvloedig geïllustreerd.

Als het Curaçaosche boekje van de Vereeniging tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer er zóó uitziet, zullen we dubbel en dwars tevreden zijn.

's Avonds konden we het electrisch licht van St. Thomas, dat eerst sinds een paar dagen brandde, leeren kennen. Binnen huis was het helderder dan het Curaçaosche, maar op straat even donker als hier. Vroeger was er slecht gaslicht.

Op dit Deensche eiland wordt Engelsch gesproken, behalve door de *Chachas*, de visschers van St. Barths, die Fransch blijven spreken en een eigen Fransche school hebben in eigen afgezonderde wijk.

Ook een Papiamentsche Kolonie is er, waar Papiamentsch geproken wordt door menschen die nimmer een voet zetten op onze Beuden windsche eilanden.

Het Deensch zelf vindt men terug in de namen der straten en sommige opschriften. Ook schijnt er bij officiële gelegenheden in gepreekt te worden. Zoo lazen we de aankondiging:

FREDERIKSKIRKEN.

Nytaarsdag. Kl. 10 Hojmesse med Altergang. Skriftemaal Kl. 9½.

Sondag. Ingen Gudstjeneste.

VIII.

Vrijdagmorgen, 7 Januari, werden de zeilen geheschen en verlieten we St. Thomas. Bij het uitvaren kwamen we dicht langs het quarantaine-gebouw, aan het uiteinde der baai op een bergje gelegen. 't Zag er lief en vriendelijk uit, een mooi zomerhuisje met koele warande en een aardig tuintje er omheen. Uiterlijk netter kon het echter niet in vergelijking komen met onze quarantaine-inrichting aan Caracasbaai. Alles is veel kleiner van afmeting en schijnt niet berekend op het afzon-

deren van vele passagiers te gelijk. Loodsen of magazijnen, om ook goederen van besmette schepen op te slaan, waren er heelemaal niet te bekennen.

St. Thomas kenmerkt zich ook hier als een eiland voor toeristen met kort verblijf.

De *Estelle* liep heerlijk, en dicht onder de kust. Toen konden we in de spleten en geulen tusschen de bergen nog één enkelen weg ontdekken, die leidde naar een landhuis of plantage. We zagen een klein veld met sisalaanplant, maar overigens waren de bergen wel dicht begroeid, doch niet bebouwd.

Precies afgemeten heb ik het niet, maar zoo op het oog zou men zeggen, dat nog geen tiende gedeelte van al die terreinen benut wordt, al het overige ligt braak en is onbewoond.

Die zelfde indruk: te varen langs uitgestorven en onbebouwde streken, bleef ons den geheelen dag bij, terwijl wij langs St. John en de ontelbare Virgen-eilanden zeilden. Nergens ziet men mensch noch dier. De scheiding tusschen de verschillende eilanden was met het bloote oog bijna niet waar te nemen. Het leek een doorlopende bergrug, die hoe langer zoo lager zakt en eindelijk in zee verdwijnt. Een paar rotsputen boven den zeespiegel wijzen de richting aan waarin hij onder water nog doorloopt. Om die klippen des nachts te vermijden zette de Kapitein meer Oostwaarts koers naar *Sombrero*, waar een veilige doorvaart is. Van *Sombrero* zouden wij dan oploeven naar St. Martin of St. Eustatius, naar gelang de wind het meest gunstig was.

Wat een blijde verrassing op Zaterdag 8 Januari! In den ochtendschemer had de *Satanees* aan 't roer zijn kegelberg reeds ontdekt. Draadloos zond hij de blijde tijding verder. In een wip waren we op 't dek en zagen..... een zwarte wolk.

Ja, beslist, dat was Saba! werd ons verzekerd. Juist die zwarte kern was het bewijs. Geen enkel eiland uit den omtrek kon zoo hoog een zwarten achtergrond vormen van die wolken aan de horizon. Dat moest Saba zijn.

Saba, de rots!

Eindelijk dan, zou ik dien berg aanschouwen in volle werkelijkheid! Saba, door allen die het bezochten als om strijd geroemd! Saba, een vruchtbaar land voor reisverhalen, waar de sprookjeswereld herleeft, niet in dwergen, maar in reuzen en forsche krachtmensen!

Het grauwgrijze gordijn bleef nog lang gesloten en verborg het met ongeduld verwachtte tooneel.

De zon kwam op; de goudgloed gloeide den wolkenrand, het licht schoot door, scheurde 't floers: Saba, de rots, straalde in morgenweelde voor onze nieuwsgierige blikken.

Wat een verbijsterende ontgoocheling!

Welk een strijd tusschen verbeelding en werkelijkheid!

„Is dat nou Saba!”

„Maar die berg is toch zoo hoog niet, en vindt u dat nou zoo steil?”

„Wacht maar tot je er!”

Ik keek sip. Zoo geheel anders had ik mij dien rotskegel uit de zee oprijzend voorgesteld. 't Viel me geweldig tegen.

Uit m'n hum trok ik me terug en kreeg toen eerst oog voor de groote vreugde der Sabaneezen, die zich zelf voelden, omdat die berg van hen was.

Mijn verbitterde pijlen schoot ik op hun schitteroogen af; die grootheidswaanzin hinderde me. Zelf had ik me Saba nog veel groter en mooier gewaand. Bedrog, zinsbegoocheling! 't Was heelemaal niks bizonders. Veel hooger bergen gezien in mijn leven!

Dat kon de Sabanees niet zotten. Fier richtte hij zich op om zijn vaderberg te verdedigen. De Pater moest nog een uur of zes geduld hebben, tot we in onzen notendop onder den berg zouden liggen; eerst dan zal de volle hoogheid zijner majesteit uitkomen, nu zakt de rots nog te veel weg achter de kimmén; van zijn stijl oplopend basement is zelfs nog niets te zien. Gelijk had de jongen. Langzaam aan groeide de reus en steeg al hooger en hooger uit het water. De rots werd breder en liep verder uit, aan den voorkant een figuur vormend van een slapende sphynx, rustend op een basaltblok.

Saba werd mooi. Er kwam leven en teekening in. De rots begon te groenen en opende zijn plooiën en gleuven, waar bij zware regens het water door heen dondert, omlaag naar de zee. De kraterkop stak breed uit boven de ragfijne nevelwolk, in lichtblauwe sluiers verwaaiend lang uit. Hoe pikten de pieken der rotsen rond den berg op verschillende hoogten tusschen het weelderige groen. Hal daar werden de huizen zichtbaar, de huizen van Saba, zoo klein en zoo rein. Wat doet dat dakpannenrood het mooi op zoo'n groenende rots in de zee. De witte muren komen zoo helder uit, en lijken u duidelijk de afmetingen voor.

Lieve, kleine, vriendelijke huisjes.

Het witte huis van Mr. WILDE herinnert u aan het groot bedrijf op dit eiland. Van de stad zelf was anders weinig te zien. Het fort, een ruïne van een Synagoge en wat huizen aan de eene zijde, en daar tegenover de R. K. Kerk, de school en het huisje der Zusters, met een ruïne van 'n groot huis er naast, dat was alles.

Maar wat zagen we daar?

Eén der wereldwonderen, beroemd onze Kolonie als geen ander, den steiger van St. Eustatius! Tot zijn eere vermelden we dadelijk, dat hij ditmaal behoorlijk in het water stond met z'n voeten en wij het geluk hadden er netjes te landen. Maar we hebben al onze overredingskracht moeten gebruiken bij roeier Mr. RICHARDSON, die ons in zijn wrakke, lekke boot liever aan land had gegooit.

Maar dat bleefden wij niet.

We wilden aan 't steiger.

En dat deden we ook.

IX.

Op St. Eustatius is het „Oranje” boven, maar beneden de „Stad der ruïnen.”

Een smalle straat van meer dan een Kilometer gaans strekt zich uit langs de zee. Aan den eenen kant van de straat staan de ruïnen gedeeltelijk in het water, aan den anderen kant bijna vlak tegen den loodrecht oprijzenden tufwand. De grauwe aschkleur van het tuf, in dunne lagen op elkander gevlijd, vormt den juisten achtergrond voor deze doodenstad. De weelderige natuur van Statius' rote sluit het meer inspringende open dal, de kom van het vroegere dorp, aan weerszijden af met heerlijk frisch geboomte. Hooge manzanilleboomen onttrekken verderop de *cliff* aan het gezicht en laten u wandelen in een heerlijke laan, vol koelen schaduw; het oude Baai-pad. Dat is aan uw linkerhand als ge op den steiger staat, welke het middelpunt uitmaakt van het strand, dat voor driekwart gedeelte begroeid is. Aan uw rechter loopt slechts een smal paadje tusschen de ruïnen aan de zeezijde en de bebouwde openingen, gevuld met suikerriet, langs den bergkant.

De eerste aanblik van St. Eustatius is mooi, en hoogst interessant tevens om de geschiedenis van eeuwen, heimelijk verborgen tusschen de grillige brokken steen en alleen staande muren.

En hoe aardig lag daar *Hell's Gate*. We telden meer dan dertig poppendoosjes aan den bovensten rand van de zachtgloeiende helling, de eenige plek op geheel Saba, die vrij is van rotsblokken, en die onafgebroken neer golft als een prachtig groene wei.

Van *Bottom* was niets, van *Quarter* iets te zien. We waren Saba voorbij en gingen St. Eustatius te gemoet. We zouden daar het eerste landen, een paar uur blijven liggen en in den avond verder trekken naar St. Martin.

Het einde onzer lange reize was nabij. We voelden een heele opluchting, toen we daar zeilden midden tusschen onze drie Bovenwindsche eilanden. St. Eustatius lag in het verlengde van Saba, iets meer ten Westen, en St. Martin lag weder schuin tegenover Saba, maar was veel verder weg dan St. Eustatius. Dit laatste eiland gaf ons een omgekeerde gewaarwording van Saba. Heel groote verwachting hadden we er niet van, maar toen we de hoogte van *Tumble down Dick* voorbij waren, geraakten we haast in verrukking over Statius'schoonen aanblik. De krater is daar nog geheel gaaf, en verbaast u door zijn kolossale afmeting. We dachten ons vroeger een krater als een trechter, met de dunne opening naar boven gekeerd. Maar 't is juist andersom. Vuurspuwende bergén spuwen niet, maar braken heele golven van gloeiend lava, modder en steenen uit, de kratermond staat daarom breed en wijd open. De randen van den Statiaanschen kratermond zijn prachtig begroeid van binnen zoowel als van buiten. De ovale opening heeft een hooger achterrand, zoodat ge den mond in zijn geheel geopend voor u ziet. Van af den mond van den krater tot aan *Oranjestad* loopt de berg zeer geleidelijk af en vormt een heerlijk vruchtbaar terrein, met lava bemest. De verhooging van *Tumble down Dick* is als de stolling van den lavastroom. Geheel het eiland is niets als een zadeldrug tusschen deze twee hoogten; de stad ligt aan den laagsten rand langs zee.

In verschillende vakken verdeeld van verschillende tinten en kleuren geeft St. Eustatius onmiddellijk den indruk een bewerkt stuk gronds te zijn, een goed bebouwd eiland, met een kostgrond voor zijn bewoners. Welk een verschil met onze kale Benedenwindsche eilanden!

De rand langs het strand wordt op het oogenblik bebouwd. Groote manzaillies lagen omgehakt en moesten plaats maken voor een cocos aanplant.

Prachtig, uitstekend! Trek uit den grond, wat er uit te halen is, maar spaar de ruïnen! Daar staan muren hoog en lang, die het gemakkelijk maken het reuzeamagazijn, wat er vroeger gestaan heeft, in uw verbeelding weer op te bouwen.

We zouden het jammer vinden, als dergelijke historische monumenten werden omvergehaald. De betekenis van St. Eustatius zou er door verliezen. Op het oogenblik kan er geen geld worden uitgegeven om die oude brokstukken van vroeger glorieperk met eerbied te bewaren; dat men ten minste zorg drage ze niet noodeloos te vernietigen. Wat wel zeer veel aanbeveling zou verdienen? Het weer in orde maken van die onbewoonbare woningen aan het strand. De steenen muren staan daar nog zoo flink, maar het houten balkon verloor zijn vloer en het dak is vol gaten. Dát geeft een heel verkeerde indruk van verwaarloozing.

Gelukkig, heeft het Bestuur van St. Eustatius reeds een paar van die huizen opgeknapt en zelf in gebruik genomen, als bergplaats van katoen en machinerieën. Daardoor verloor St. Eustatius langzamerhand den somberen aanblik van vervallen grootheid.

De tocht naar de Bovenstad valt niks mee. Het was vier uur in den middag en tamelijk heet. Het nieuwe baaipad is begaanbaar, maar het kon geen paar graden steiler wezen, of men viel er gewoon af. Als men nu zig-zag loopt, komt men er nog wel, met heel veel moeite.

Hoe hoog die *cliff* is, weet ik niet, maar 'n 80 Meter zal het wel halen.

Daar stonden we ineens voor de nieuwe kerk door Pastoor DELGEUR gebouwd, en thans bediend door Pastoor HAGEMANS. Die kerk ligt daar prachtig, en is een waar sieraad voor de stad. JAN PAUL heeft eer van zijn stichting. Zijn dertienjarig verblijf op de „Gouden Rots” werd er door vereeuwigd. De solide bouw zal het lang genoeg uithouden; op vergrooting werd gerekend.

Door den tuin gingen we naar de Pastorie. Die tuin is een echte tuin, geen plaatsje met bakken en potten, maar een mooie lap grond met grasveld, heesters, struiken, boomen, bloemperken en rozenbed,

alles in den kouden grond. Het uitzicht over de zee is verrukkelijk. Als ge naar beneden blik, maakt het u wat bang, dat een pad van nauwelijks een Meter breedte overblijft tusschen het zusterhuis en den rand van den afgrond. De steile diepte opent zich zoo dicht bij uw voeten en als onder uw oogen, dat het u begint te duizelen. Eenig, eenig mooi is het zeegezicht met de rots van Saba op den achtergrond.

Van de Benedenwindsche eilanden komend treft u niets zoozeer als het groot verschil in plantengroei hier en op St. Eustatius. De Pastorie heeft een groot grasveld voor de deur en een mooi haasje van cocosboomen. Als men de stad in kijkt, wuiven de palmen u overal tegen. Groen is er rond ieder huis, alsof Oranjestad een groote tuin ware met vele paviljoenen voor de inwoners. Achter het huis, alweer een aardig stukje tuin en grasveld. En zoo ver het oog reikt, ziet men tegen de bergen suikerriet of zoete aardappelen.

Nu de grond flink bebouwd wordt, zal er geen armoede meer heerschen op St. Eustatius. De menschen hebben er overvloedig te eten, wat op andere eilanden onzer Koloniën niet altijd gezegd kan worden.

Des avonds om acht uur strompelden we het Baaipad weer af achter een jongen met lanternen gewapend. Aan het strand stonden de mannen klaar om de boot in zee te duwen. Eenparig verstaarden ze, dat het gevaarlijk zou zijn nu met de roeiboet langs den steiger te gaan liggen. Er stond te veel zee en de boot zou stuk slaan. Weinig was daar tegen in te brengen, zoo dat we op het strand in de boot klommen en ons op een teruglopende golf in zee lieten gaan.

De *zeilen* van de zeilen al op en lichte het anker, zoodra we aan boord waren. Met moed begonnen we onzen laatsten nacht aan boord.

Zondagmorgen, 9 Januari, waren we al weer vroeg op het dek om St. Martin zoo goed mogelijk te leeren kennen. We zagen het gehele eiland in volle lengte. Welk een vreemde formatie! Geen hooge rots, zooals Saba, geen berghelling, zooals St. Eustatius, maar een heele groep heuvels en bergen, met bijna gelijk gevormde toppen, zonder dat een ervan de andere overheerscht. Fransch en Hollandsch gedeelte zusterlijk naast elkander.

We hadden weer tegenwind en maakten korte streken langs de kust. Simson baai, Kool baai, Kleine baai, Groote baai. *Great Bay*, dat is de volksnaam van Phillipsburg.

De stad ligt, als Charlotte Amalia op St. Thomas, in de bocht van de baai op een smalle strook grond. Op St. Thomas loopen de bergen onmiddellijk achter de stad; St. Martin daarentegen heeft eerst nog een groot zoutmeer tusschen de stad en de bergen. Van zee uit slet men dat echter niet en schijnen de straten der stad te gaan tot aan den voet der bergen. Een groot verschil echter is er; Charlotte Amalia loopt amphitheatergewijze op, Philipsburg is laag en vlak, en schuilt voor een groot gedeelte weg onder de boomen. Tropisch, echt tropisch is het aspect wél, die huizen tusschen de coco's aan het zandige strand van de zee.

Zand, veel zand verzamelt zich in de Groote Baai. Philipsburg heeft haar ontstaan daaraan te danken, naar men zegt. Toen Columbus het eiland ontdekte, bestond de zandbank, waarop de Hollandsche stad gebouwd werd, nog niet. De geschiedenis verhaalt, dat de groote ontdekker met zijn schepen kon doorvaren tot aan de bergen. Later vormde zich die bank en sloot een gedeelte der baai af, welk gedeelte als een natuurlijk gevormde zoutpan benut werd door de bewoners. De zandbank werd met huizen bebouwd, en de nieuwe stad stond er. De stad is een paar Kilometer lang doch slechts 'n 60 à 70 Meter breed, verdeeld in twee straten: de Voor- en de Achterstraat.

Een nieuwe zandbank is thans bezig zich te vormen op een derde van de diepte der baai. Over een paar eeuwen is Nederland weer een nieuwe stad rijker „ontwoekerd aan de baren” evenals het Moederland.

De *Estelle* heeft 13 voet diepgang en blijft daarom aan de boei vóór de bank liggen. De Havenmeester, de heer W. F. O'CONNOR kwam daar aan boord en presenteerde ons zijn loodsboot om aan wal te gaan. In afzonderlijke roeiboet kwam de Heer T. ARMANIE namens Pastoor HARTENDORFF Monseigneur verwelkomen.

De steiger van St. Martin maakt heel wat beteren indruk dan het steigertje van St. Eustatius, en schijnt ook altijd gebruikt te worden. Toch is de steiger van St. Martin op gewone houten palen gebouwd. Die palen rotten natuurlijk en moeten geregeld vernieuwd worden, maar alles ziet er nog steviger en flinker uit dan het dunne ijzeren onderstel van den Statiaan met z'n losliggende, wippende planken. Vreemd, dat op St. Eustatius geen gewapend beton gebruikt werd, terwijl het tuf toch voor het grijpen ligt. Deugt dat tras niet; ook

St. Martin ligt lang zoo afgezonderd niet; als men wel zou denken. Men behoeft zich heusch niet te gaan verbeelden van de overige beschaafde wereld te zijn afgesneden; men leeft er midden in.

Vooreerst heeft men dagelijks verkeer met het Fransche gedeelte, dat wederom in verbinding staat met St. Barths en Guadeloupe. Dan is er geregeld vaart op St. Kitts en de Hollandsche eilanden. De Europeesche en Amerikaansche mail worden meermalen op St. Martin eerder ontvangen dan op Curaçao.

Dank zij de vriendelijke welwillendheid van den HoogEdelGestr. Heer Gezaghebber A. J. C. BROUWER, kwamen we al heel spoedig volledig op de hoogte van het oorlogsnieuws. Bijna dagelijks ontvingen we inzage van *The St. Kitts-Nevis Daily Bulletin*. We vonden den Engelschen Kabel

heel wat meer mededeelzaam dan zijn Franschen collega op Curaçao, en ook meer zakelijk. Meer feiten en minder beschouwingen.

Maar ter zake.

Het Nederlandsch Gedeelte van St. Martin telt ternauwernood 3300 menschen, de straten zijn daar dus niet zoo druk als te Londen. Toch is er wel eenig vertier. Herhaaldelijk hoort men rijtuigen voorbijrollen van voornamelijk Ingezeten, die op de plantages wonen en een bezoek komen brengen bij familie of vrienden in de stad. Iederen morgen zagen we een tamelijk grooten melkwagen van buiten komen. Die wagen stond vol met kisten, waarin de flesschen melk rondgezonden worden. Ook versche boter is er geregeld te krijgen.

Toch kan men niet zeggen, dat de bevolking van St. Martin een landbouwende bevolking is. De landbouw, zoowel als de zuivelbereiding en veeteelt, blijft te veel in de handen van een enkeling. En dat is heel erg jammer.

Foto links: Gezaghebber A.J.C. Brouwer.

Onder: De zgn 'flats' of platboomde schuiten op 't moment dat ze het zout van de zoutpannen aanvoeren.

Waar niet anders vermeld zijn de foto's bij de Bovenwindse stemmen uit de collectie van de heer F.A. Labega, die ze ons welwillend voor publicatie afstond. De foto's zijn van 1918, toen de heer Labega als 21-jarige jongeman zijn lange ambtenaarsloopbaan (radiotelegrafist) op St. Maarten begon.

Een curieuze noot is dat ook de heer Labega zijn eerste reis naar de Bovenwinden met de Estelle maakte. Hij had evenwel meer geluk dan pater Wahlen: De reis duurde in zijn geval maar vijf dagen.

Wat men den kinderen wel mag leeren? : hoedenvlechten. Hoedenbreien is licht handwerk, dat ze al spelende leeren, en waarmee ze in later leven aardig wat verdienen kunnen.

De hoedenindustrie is op St. Martin nog ver van haar vollen bloei. Hoe dikwijls wij ook de straten van Philipsburg door wandelden, nimmer zagen we vlechtende vrouwen, zooals men dat hier op Curaçao kan zien in de stad, zoowel als buiten. Daar kan en moet veel meer gedaan worden voor de algemeene appreciatie dezer nijverheid.

De jonge meisjes leggen zich liever toe op Spaansch Werk.

Te verklaren en te begrijpen is dat. Het is fijner en voornamer en volgt meer de kunstzinnige neiging eener jonge dame.

Spaansch kantwerk behoort echter tot de luxe-artikelen. Een verkoop in 't groot bestaat daar niet van. Alleen van tijd tot tijd kan men een stukje plaatsen.

Hoe hooger het kantwerken wordt opgevoerd, hoe liever het ons is; hoe meer er mee verdiend wordt des te beter. Maar men behoeft daarom het hoedenvlechten toch niet achterwege te laten.

Het hoedenvlechten moet niet beschouwd worden als een nuttige en aangename tijdspasseering voor jonge dames, zooals het kantwerk meer is, maar als een middel van bestaan voor allen, als een industrie voor iedereen, als een huisnijverheid voor het geheele volk, als een machtige factor om de al te groote emigratie tegen te gaan. Het hoedenvlechten mag niet beperkt blijven tot de schoolkinderen alleen, het moet meer algemeen worden, als een groote bron van inkomsten voor stad- en buitenbevolking.

Het Koloniaal Bestuur heeft een uitstekend werk verricht met vier jonge dames van St. Martin gelegenheid te geven tot volledige opleiding in het hoedenvlechten. Zij hebben allen het hoogste Diploma behaald en geven nu onderricht aan de verschillende scholen.

Dat nu personen van invloed op St. Martin medewerken om algemeen belangstelling te wekken voor deze industrie, zoodat het onderricht ook kan worden uitgestrekt tot de volwassenen.

De natuur op de Bovenwindsche eilanden is rijker dan op de Benedenwindsche. Armoede lijden, bij voldoende regen, zal wel uitgesloten zijn. De menschen hebben er altijd te eten. Maar we zouden zoo gaarne

eenig meerder werk onder de bevolking brengen om te voorkomen, dat ze wegtrekken naar het Buitenland. En daartoe kan de hoedenindustrie medehelpen.

Een zeer groote moeilijkheid bij de verwezenlijking van dit ideaal is de groote afhankelijkheid van Curaçao.

Het vlechtmateriaal moeten ze daar van hier ontvangen, ook zijn zij bij afzet van hun hoeden wederom hoofdzakelijk op Curaçao aangewezen.

De Leider der hoedenvlechterij in de Kolonie, de Heer H. J. COHEN HENRIQUEZ, heeft bij ondervinding gezien, wat een moeite het kost om deze volksnijverheid in goede banen te leiden. We zijn overtuigd, dat op zijne volle medewerking gerekend kan worden, waar het de algemeenmaking betreft, ook op de Bovenwindsche eilanden, eener volksindustrie van zulk een hooge sociale

beteekenis als de hoedenvlechterij.

In den beginne zal daadwerkelijke steun niet mogen uitblijven. Goed stroo en vlugge verkoop van gemaakte hoeden, moet er wat animo in brengen.

Wie weet, of de nauwe relatie met Sto. Domingo voor St. Martin niet zeer veel de ontwikkeling der hoedenindustrie in de hand werkt.

Vroeger gingen de hoeden van Simpsonsbay naar de mijnwerkers van Connetable. Waarom zouden de vlechtsters nu niet hare hoeden kunnen leveren aan de suikerrietsnijders van Sto. Domingo? Daar werkt wel 'n 1000 man van St. Martin, Fransch en Hollandsch gedeelte samen. Wat een prachtige hoedenmarkt onder eigen volk!

Had de heer HENRIQUEZ maar eens tijd om de vereischten van die veldhoeden na te gaan en ze te introduceeren op Sto. Domingo.

wel Dominicaansch stroo te betrekken voor St. Martin. Dan werden ze daar geheel onafhankelijk van ons, voor wat vlechtmateriaal en afzetgebied betreft.

Kwam er toch maar een stoombootje of flinke motor-schoener tusschen onze eilanden, dan kon de algemeene leiding van een centraal punt uit, vlugger de verschillende deelen onzer Kolonie bereiken.

We begrijpen volkomen de groote moeilijkheden thans daaraan verbonden.

Maar we hopen, dat deze toch niet al te zeer zullen afschrikken.

Wat is een bevolking, welke haar jonge krachten steeds maar verliest door het wegtrekken naar den vreemde!

Iedere ontwikkeling, elke vooruitgang wordt er onmogelijk door gemaakt.

Het eigen leven staat stil, het volksbestaan wordt kunstmatig gered door het schaars toevoeren van geringe verdiensten uit het Buitenland, welke spoedig zijn verteerd.

Daar moet gezocht worden naar eigen bronnen van bestaan.

En die zijn er. Als ze maar worden schoongemaakt en uitgediept zullen ze wel overvloediger vloeien. De hoedenindustrie heeft altijd bestaan op St. Martin. De vrouwen van Simpsonsbay kennen die nijverheid.

Nu het hoedenvlechten ook naar de stad is overgebracht en meer systematisch wordt ontwikkeld, heb-

ben we hoop, dat het ook op de Bovenwindsche eilanden een volksnijverheid van beteekenis zal komen.

Nog een andere industrie die huishoudelijk op St. Martin, vanwaar voor verbeteringen uitbreiding; we bedoelen de sigarenmakerij.

Op Great Bay hebben we kennis gemaakt met de Longtoms, een geheel bijzondere soort sigaren. De tabak is Virginia en wordt gewaschen en voggewaschen verwerkt. Dat sigarenmaken gaat echter heel eenvoudig. Om 'n breinaald wordt een blad tabak gerold, de naald er uitgetrokken en het eind vastgebonden met een draadje.

De Longtoms zijn lang, dun, maar ook lekker. Daar is evenwel een te geringe omzet van, ze worden bijna uitsluitend alleen op de Bovenwinden gerookt, zoodat slechts een paar menschen wat verdienen met de sigarenmakerij.

Reclame maken voor de Longtoms, afnemers zoeken onder vrienden en kennissen, ze trachten te importeeren onder de St. Martijnsche arbeiders op Sto. Domingo en de

Sabañesche zeelui, of Bovenwinders te New York, kan een begin van uitbreiding geven aan deze industrie.

Hoofdzak zal echter wezen de verbetering van het artikel zelf.

Boven: Van de geplatboomde schuiten werd het zout door de draagsters gebracht naar de zgn. 'Salt heap'.

Onder: De majestieuselijke zouthoop.

De majestieuselijke zouthoop.

Op de achtergrond: Naked Boy Hill

Het economische leven op St. Martin is van al te geringen omvang. Het eiland brengt te weinig op om zijn eigen bevolking een bestaan te verzekeren. Sinds jaar en dag trekken de veldarbeiders er op uit naar Sto. Domingo, en de nettere jongelui naar New York.

Of het mogelijk zal wezen daarin eenige verbetering te brengen?

Of er ooit zooveel welvaart kan gebracht worden, dat de menschen er kunnen leven en hun Koloniaal Bestuur zelf bekostigen?

De bronnen van bestaan zijn allereerst de zoutpannen. Maar, ook al weer in handen van te weinig menschen. Daarbij is er gebrek aan bedrijfskapitaal, zoodat ze nu geheel en al stil liggen.

Kan het Gouvernement daar iets in verbeteren?

Misschien wel.

Op het Fransche Gedeelte moet de concessionaris jaarlijks een vast bedrag betalen, of hij zout uitvoert, of niet.

Op het Hollandsch Gedeelte behoeft slechts een kleinigheid betaald te worden voor werkelijk uitgevoerd zout.

Is er weinig verkoop van zout, dan zal de concessionaris natuurlijk eerder op het Fransche Gedeelte gaan werken dan op het Hollandsche. Als hij in *Great Bay* stil ligt, kost het hem toch niets, maar op *Marigot* moet hij altijd betalen. Hij zal derhalve zijn best doen het eerst dat jaargeld er uit te halen. Dat jaargeld is hem een prikkel tot werken.

Over een paar jaar moet de concessie hernieuwd worden; een prachtige gelegenheid eens te overwegen, of er niets gedaan kan worden om de groote zoutpannen van St. Martin meer productief te maken. Die uitgestrekte zoutpannen kunnen aan vele handen werk verschaffen, dat dan niet buitenslands behoeft gezocht te worden.

Zoo kinderarbeid bij de exploitatie wordt vermeden, zal er ook meer zegen rusten op het bedrijf. Met veel goeden wil en een weinig overleg is ook aan dat enzel te ontkomen, zonder dat de onkosten welken hoog oploopen. De personen reeds op St. Martin heel wat dichterbij zee dan de meeste pannen van Caracao. Een flinke ossenwagen vervoert in eens, wat honderd kinderen nog niet kunnen dragen.

De kinderen behoeven op school en niet op karwei.

niet als bijmengsel? Het steiger-
tje wordt mettertijd zeker verlengd,

laat men er dan eens over denken,
of men zonder ijzeren palen niet
gemakkelijker en goedkooper klaar
kan komen.

Maar we zijn op St. Martin.

Op den steiger stond de heele Po-
litiemacht en daarachter een stoet
Heeren en jongelieden, die vaandels
en schilden droegen. De Holland-
sche Driekleur werd vooruitgedra-
gen. Zóó gingen we in plechtigen
optocht naar de Kerk, waar Mon-
seigneur volgens het Liturgisch Ce-
remonieel werd ontvangen. Het was
juist een half uur voor de Hoog-
mis. Van dat oogenblikje werd par-
tij getrokken om Monseigneur ook
plechtig in de Pastorie te begroeten.
De Zeereerw. Priorin REGINA met hare
Eerw. Zusters, de voornaamste Ka-
tholieke Dames en Heeren vulden de
zaal der Pastorie, waar Z. D. H.
werd toegesproken bij monde van
Mr. ARMANIE, waarna Monseigneur
hartelijk antwoordde en alle aan-
wezigen de hand drukte.

Toen begon de Hoogmis, waar-
bij de Bisschop op zijn troon ge-
zeten tegenwoordig was.

St. Martin heeft 'n heel lief kerkje,
dat heelemaal af is. Het heeft de
vorm van een kruiskerk, waardoor

het middelschip na de eerste helft
verbreed wordt tot drie beuken elk
met een eigen altaar. De commu-
niebank staat tusschen de twee zij-
altaren en sluit het hooger liggend
Priesterkoor af. De nette beschild-
dering van apsis, gewelf en muren
werd jaren geleden uitgevoerd door
Mgr. VUYLSTEKE, toen Z. D. H.
daar Pastoor was, en is nog in
zeer goeden staat.

Gelijk alle huizen van St. Martin
is ook deze kerk van hout op een
steenen onderbouw. De shingels van
muren en dak zijn wit geschilderd.
Het geheel maakt werkelijk een
mooien indruk. De Pastorie ligt
aan de overzijde der straat, juist
tegenover de kerk. Een breede
trap tusschen twee tuintjes met
prachtige waaierpalmes voert naar
de voorgalerij, waarachter de zaal
en de kamers.

Alles was zoo geheel anders dan
op Curaçao! Veel meer Indisch en
tropisch! Maar, wij waren ergauw
thuis.

De Frontstreet (boven) en de Backstreet(onder) zo
als ze er tegenwoordig uitzien....
Alleen de auto's zijn er bijgekomen. En Spritzer
en Fuhrmann! Foto's: W. Arneman.

De Longtom is te primitief van vorm. Het origineele dunne en lange mag hij gerust behouden, maar die draadjes moeten vervangen worden door tabakstengels of nerven.

De tabak moet worden gesorteerd volgens de kleur, lichtere van zwaardere soorten gescheiden afzonderlijk verkrijgbaar gesteld en netter verpakt verzonden.

Men kan zien, dat alleen maar gewerkt wordt voor de kennissen; het gaat te huishoudelijk en wordt niet behandeld als handelsartikel.

En daar moet het heen, wil het sigarenmaken een industrie worden van beteekenis.

Ons dunkt het toch zoo gemakkelijk voor jongens die op Sto. Domingo werken eens een kijkje te nemen in de sigarenmakerij aldaar, of nog beter in de moderne sigarenfabriek op Porto Rico.

De jongelui van St. Martin zijn ondernemend genoeg, maar ze den ken er te weinig aan hun jonge krachten eens te besteden aan het algemeen welzijn van hun geboorteland. Als of het niet geheel en al onnatuurlijk was, maar zeer natuurlijk en vanzelf sprekend, trekken ze heel gewoon weg tegen dat ze achttien of twintig jaar worden.

Is er nu geen middel te vinden om een flinken jongen een degelijke vakopleiding te laten genieten in een goede sigarenmakerij op Sto. Domingo of Porto Rico?

Kan er geen goeden sigarenmaker worden gezocht om de algemeene leiding op zich te nemen? Een industrie meer of minder is voor St. Martin een levensbelang. Door gebrek aan beschikbare gronden kan er aan landbouw of veeteelt weinig worden gedaan door de bevolking zelve. Dat blijft hoofdzakelijk weggelegd voor de groot-grondbezitters. De bevolking zelve is dus op industrie aangewezen.

Is het nu zoo mal, dat een jongen of een meisje opgeleid wordt in het sigarenmaken, evenals dat geschiedde in het hoedenmaken?

Laat men dit dan ook eens probeeren; dat zal geen schatten kosten.

De bewoners van St. Martin mogen echter één ding niet vergeten. Het Gouvernement kan wel steun verleen, maar de beweging moet van de bevolking zelve uitgaan. De sigarenmakers dienen eerst zelf te beginnen met grooter afzetgebied te

zoeken en overal te informéeren bij vallei om op de hoogte te komen en de geheimen van de kunst te achterhalen. Als zij zelve toonen vooruit te willen, zal het Gouvernement wel een handje helpen.

Op raad van Prof. WENT, geloof ik, is men op St. Martin begonnen met de lemoencultuur. In gezelschap van den Gezaghebber zijn wij naar den lemoentuin *Juliana* geweest. De tocht heen en terug was allerheerlijkst in een bootje over de baai, de wandeling verder naar *Point Blanche* zeer aangenaam, de citroenkwekerij zelve viel echter op het eerste gezicht tegen. Ik had hoogere boomen verwacht en in grooter uitgestrektheid. De heele *Juliana* tuin valt weg als een verloren hoekje tusschen de bergen.

Maar deze eerste indruk was geenszins de juiste. Toen ik wat nader bij kwam en elke boompje afzonderlijk beschouwde, zag ik met verwondering, hoe groot de citroenen waren en hoe volgeladen die boompjes. Hoogst zelden zagen we dergelijke lemoentjes hier op Curaçao; ze zijn tweemaal grooter. Daarbij zijn ze zijn zeer rijk aan sap.

De proef mag als geslaagd beschouwd worden. Gezaghebber BROUWER gaat daar dan ook wat groot op; en met recht. Wil deze cultuur rendabel worden, dan moet ze verbonden worden met de industrie. De vruchten zóó verkopen, brengt te weinig op, maar als men het sap uitperst in flesschen en met mooie etiketten als *Genuine Quash* in den handel brengt, kan dat misschien een goed uitvoerartikel worden.

Eerst behoort te worden onderzocht, op welke wijze dat sap behandeld moet worden, of dat gewoon direct van de vruchten door een zeef heen in de flesch gegoten

kan worden, dan wel dat er eenige kunstbewerking van steriliseeren als anderszins bij te pas komt om het citroensap voor schimmel of bederf te vrijwaren.

De verkoop van echt lemoensap op flesschen bestaat elders reeds, men kan dus te weten komen, wat de vereischten zijn voor dit handelsartikel.

Van aanplant in 't groot zal niet veel komen.

Eenige heeren van Dominica hadden er zin in, maar konden geen grond genoeg krijgen. Het Gouvernement bezit zoo goed als geen

grond op St. Martin, alles is in handen van particulieren.

Landbouw en veeteelt kan daar nimmer algemeen worden, bij gebrek aan de noodige grondjes, maar misschien toch wel wat, en beter beoefend dan thans.

De groote lui moeten hierbij voortgaan.

De berghellingen staan dichtbegroeid, maar meestal met waardeeloos geboomte.

Waarom geen vruchtboomen, of flink houtgewas? Is er op al die bergen, langs al die hellingen, in die vele spleten en kloven en de prachtig ingesloten dalen niet te beginnen met aloë, sisal, suikerriet?

Men ziet al die producten reeds hier en daar. Ze kunnen er verbouwd worden, als er maar meer systeem in kwam en meer orde.

Het suikerriet schijnt zoo langzamerhand zijn oude eereplaats op de Antillen te gaan hernemen. Op St. Martin dacht de Heer J. VAN ROMONDT 100 ton suiker te maken dit jaar. Dat is al een aardig begin.

Ook katoen is verleden jaar heel goed gegaan op St. Martin.

Dit jaar is de cultuur weer opgegeven, terwijl de Heer DU BEAUPERTHUY, Burgemeester van Mari got, er mee door is gegaan en verklaarde zeer goede zaken gemaakt te hebben.

Het heeft wel wat den schijn als of men te vele dingen begint, maar te weinig doorzet. Komt dat van gebrek aan geld, gebrek aan leiding, gebrek aan landbouwkunde?

Een geregeld bezoek van den Landbouwkundige zou op de Bovenwindsche eilanden zeer nuttig zijn. Ja, een geregeld verblijf van eenige maanden achtereen is zelfs noodzakelijk.

Hier op Curaçao is al te veel er bij gekomen in den vorm van proeftuin en demonstratievelden, anders gelooven wij, dat een Landbouwkundige eerder op de Bovenwinden, dan op de Benedenwinden thuis behoort. Als hij daar zijn standplaats had en hier van tijd tot tijd maar eens kwam kijken, zou hij met veel minder moeite grooter succes te boeken hebben en veel meer nut kunnen stichten in het algemeen belang.

Het Departement van den Landbouw op St. Kitts zou hem van grooter dienst zijn, dan dat van Suriname, omdat St. Kitts midden tusschen onse eilanden in ligt, in

klimaat en bodemgesteldheid daarmede overeenkomt en een heerlijk voorbeeld geeft van intensieve cultuur.

Het is werkelijk een lust om

dien mooien berg van St. Kitts zo flink bebouwd te zien. Daar moet wat te leeren vallen voor de landbouwers op de Bovenwindsche eilanden.

Op St. Kitts bestaat een landbouwschool.

Als nu eens iemand van de Bovenwinden daar les ging halen en thuis kwam met een Diploma, zou hij een heele steun zijn voor onze Landbouwkundige. Hij zou bij dezen dienst kunnen doen als ammannensis en bij afwezigheid van den Landbouwkundige als tusschenpersoon. Twee Landbouwkundigen, zooals de Heer VAN KOL vraagt, is misschien wat te duur, maar iemand van de Bovenwinden met wat kennis van Bovenwindsche culturen als hulp toegevoegd aan den Landbouwkundige is toch wel gewenscht.

Niet voor St. Martin alleen, maar voor al de drie Bovenwindsche eilanden.

XII.

De Voorstraat van St. Martin geeft aan Philipsburg bepaald het aanzien van een stad. Men ziet er flinke, mooie woonhuizen en goed voorziene winkels. Al is de handel beperkt, toch gaat er nog heel wat om. Wel wat duurder dan elders kan men er toch van alles krijgen. Die kooplui zouden nog betere zaken maken, als zij hun waar niet zoo hoog prijsden. Nu betrekken de particulieren hun goederen dikwijls van St. Kitts of Curaçao, omdat de winkels op St. Martin te duur zijn. Ook geloof ik, dat er wel wat meer moeite kon gedaan worden om St. Martin het centrale punt der Bovenwindsche eilanden te maken. Op St. Eustatius en Saba heeft men geen winkels als op St. Martin. Als de St. Martijnsche kooplieden eens handelsreizigers uitzonden naar de omliggende eilanden met een goed gesorteerden voorraad van verschil-

lende benodigdheden, zou er veel meer van St. Martin gekocht worden. De kooplui van St. Martin weten voldoende, wat er op die eilanden zooland nodig is. Daar de eilandbewoners over het algemeen niet bijzonder koopkrachtig zijn, moeten de waren goedkoop verkocht worden. Als de handelsagenten eerst maar

detrekkingen hebben aangeknoopt met de eilanden, zal daar worden ingezien, dat het gemakkelijker is iedere week zijn waren te koop, die men zelf ziet en kan uitzoeken, dan eens per maand op bestelling elders.

En zoo ontstaan er weer een paar gelegenheden voor ondernemende jongelui om op St. Martin te blijven en niet naar New-York weg te trekken.

O, wat zou het een groot voordeel wezen voor St. Martin als men algemeen eens ging werken, om die overdreven emigratie tegen te houden. Wat zal dat eiland toenemen in bloei en beteekenis, als de jonge krachten bewaard blijven voor het eigen land en niet naar den vreemde trekken.

- In plaats van te verminderen, zal de bevolking toenemen. Al die menschen moeten leven, en om te kunnen leven zullen ze werk zoeken. Al die menschen moeten zich voeden en kleeden en ergens wonen. Vanzelf zal handel en scheepvaart toenemen, als de bevolking zich maar uitbreidt.

Maar dan moet er gezorgd worden voor meer middelen van bestaan.

Och, dat is zoo-moeilijk niet, als een paar energieke mannen er zich voor willen spannen. Gelukkig, zijn dergelijke mannen met durf en volhardingsvermogen op St. Martin te vinden.

Persoonlijk worden willen we niet. Maar in het verleden ligt het heden.

Bewijzen van flink initiatief zijn er op St. Martin genoeg gegeven.

Als we in dit verband spreken over *St. Rose's Hospital*, zal misschien menigeen de schouders ophalen.

En toch is de economische en sociale beteekenis van deze Stichting zeer groot voor St. Martin.

Vooreerst, toen in 1908 dit Gasthuis werd begonnen op initiatief van

den Zeereerw. Pastoor *B. J. Gijlswijk*, wakte het al aanstonds de algemeene belangstelling en vond het algemeene medewerking bij het houden van collecte en bazaar.

De menschen willen wel helpen, als er maar iets begonnen wordt, als er maar iemand is, die den eersten stoot geeft.

En zie nu eens na vijf jaar!

De oorspronkelijke twee woonhuizen staan er nog, maar het eene werd ingericht voor klaspatiënten, het andere voor woning der Eerw. Zusters. Die twee gebouwen zijn onderling verbonden door een galerij.

In 1909 werd een grootere ziekenzaal gebouwd en in 1915 opnieuw een

flink steenen huis opgericht, in aansluiting met deze zaal, voor operatiekamer en meerdere plaats voor arme zieken.

In vijf jaar tijd moest het Gasthuis dus twee maal worden vergroot.

Een mooi bewijs, dat deze stichting levensvatbaar was en gezonde groeikracht bezat.

In 1909 werden 51 zieken verpleegd. In 1914 186.

Die cijfers spreken voor zich zelf. Vooral, zoo men ze goed leest.

Van die 186 zijn er 94 vreemdelingen, van St. Kitt's, Guadeloupe, Anguilla, Martinique, St. Barth's, St. Eustatius en Saba.

Gevoelt men nu de beteekenis dezer inrichting voor 'n paar honderd zieken in een stad van een paar duizend inwoners? Die zieken worden dikwijls gebracht door familieleden, bezocht door vrienden, terughaald door kennissen. Die zieken hebben van alles noodig tijdens hun verblijf, en verlaten St. Martin niet zonder hier en daar wat gekocht te hebben.

St. Rose's Hospital op St. Martin is ook van sociale beteekenis.

Men kent het sukkelen op de Bovenwindsche eilanden om een goeden dokter te krijgen en te houden.

Welnu, het bestaan van een Gasthuis op St. Martin verzekert aan dat eiland het bezit van een goeden dokter.

Een goede dokter laat zich betalen. Maar het Gouvernement kan niet meer geven dan het gebruikelijk

traktament. Het Gasthuis op St. Martin, waar ook geopereerd kan worden, zal zeker in de toekomst eenige bijverdienste geven aan den Dokter en hem de standplaats Philipsburg meer aantrekkelijk maken.

St. Martin is gelegen midden tusschen de Fransche en Engelsche eilanden, waar nergens een goede gelegenheid is om zieken onder te brengen en te verplegen.

Van groote waarde is derhalve voor den geheelen omtrek, dat daar zulk een goed ingericht Hospitaal bestaat, waaraan een bekwaam geneesheer en kundig operateur verbonden is.

Door dit Gasthuis is St. Martin op het punt van zieken-verpleging een centraal punt geworden, dat reeds bewijzen geeft zijn werksfeer meer en meer te zullen uitbreiden.

We wenschen Pastoor GILSWIJK geluk met zijn stichting en de Eerw. Zuster AGATHA en hare trouwe helpers geduld en volharding.

De Zusters Dominikanessen hebben

het buitengewoon getroffen, dat zij in deze eerste vijf jaren zulke goede geneesheeren hebben gehad als Dr. C. A. SHAW en G. B. HOPKINS.

Reeds vroeger is in de *Amigoe* gezezen op het groote werk door Gezaghebber BROUWER tot stand gebracht met den aanleg van den *Nieuwen Weg* naar Marigot.

Die aanleg is ook een bewijs van energie en durf, en getuigt van een goeden kijk op den toestand.

We hebben den vroegeren weg gezien, een stijl aflopende bergwand, met rijtuigen bijna niet te gebruiken. Het eenige wat er op zat, was: uitstappen en het paard helpen. Zonder ongelukken liep het dan nog zelden af.

En nu? Een mooie weg loopt geleidelijk op, langs den Koolberg, totdat ge een hoogte van ongeveer 80 Meter hebt bereikt, kromt dan om den berg heen en daalt weer geleidelijk af. Gemakkelijker bergtocht is niet denkbaar. Niemand stijgt uit zijn rijtuig. Ook de meest

vreesachtige durft kalm te blijven zitten.

Het verkeer tusschen Marigot en Philipsburg heeft hierdoor zeer veel gewonnen. In een uur kan men den afstand heel goed afleggen.

Om de waarde van dit werk te bepalen moet men zien, hoe die stijle helling rondom onderbroken is. Op zulk een hoogte een berg in te kappen tot een breedte van 4 à 5 Meter is een zware arbeid. Al gemeen wordt de *Nieuwe Weg* geprezen en druk gebruikt ook.

De Zusters Dominikanessen gaan iederen Maandag naar de school van Simonsbaai en keeren tegen het eind der week terug naar Great Bay. De Pastoor komt er Dinsdag avond, meen ik, om Woensdagmorgen de H. Mis te lezen voor het visschersvolk, dat te ver weg woont om des Zondags in de stad hun Godsdienstplichten te komen vervullen. De Dokter moet meermalen per week naar het Fransche Ge-deelte, waar geen Geneesheer is.

Voor al deze verplichte dienstreizen is de *Nieuwe Weg* een heele uitkomst.

Maar zelfs alleen voor plezier gaan ook zeer veel menschen daar langs, omdat het een onvergelykelijk mooie rit is met het prachtigste Panorama over weiden en velden, over bergen en zee. Vroeger zag men heel erg op tegen een tocht naar Simonsbay of Marigot, nu doet men het voor zijn plezier.

Als de brug over de lagoenengte klaar is, zal Gezaghebber BROUWER

met voldoening mogen neerzien op een groot en goed werk, op zijn initiatief tot stand gebracht.

De school en kerk van Simonsbay geven wederom een ander bewijs van aanpakken en doorzetten. De naam van Pater LAURENTIUS SUERMONDT mag hier met eere genoemd worden. Hij is de Stichter van beiden. De Eerw. Zusters en de verschillende Pastoors van St. Martin hebben zijn voetstappen gevolgd en schrikten niet terug voor

den vermoeienden, lastigen, niet ongevaarlijken tocht over den ouden weg.

XIII.

Wat men nergens in de Kolonie aantreft, vindt men op St. Martin; we bedoelen Gouvernementeel Buitenscholen. Waren we een half jaartje vroeger gekomen, dan hadden we uog een ander *unicum* kunnen zien: een Protestantsche Bijzondere School. Maar die Bijzondere School der Methodisten-gemeente te Philipsburg moest in Juni opgeheven worden wegens gebrek aan de vereischte leerkrachten.

Het schoolwezen heeft zich op St. Martin wel buitengewoon ontwikkeld! Op een bevolking van ternauwernood 3000 menschen zijn daar zes scholen, vier Openbare en twee Bijzondere, Roomsche Katholieke.

Ons eerste bezoek geldt natuurlijk de Zusterschool op Great-Bay, die een vervolklas heeft voor **Burgerkinderen met M. U. L. O.**

Deze school is ten deele verbonden aan het St. Jozefs-Convent der Eerw. Zusters Domikanessen, terwijl ook nog 'n paar klassen in een ander gebouw zijn ondergebracht aan de overzijde van den tuin. De burgerschool is boven, de armenschool beneden.

Evenals op de Benedenwindsche eilanden wordt ook op de Bovenwindsche gewerkt volgens hetzelfde Program: Hollandsche methode, Hollandsche leermiddelen. Ook hier dus het tweetalenstelsel.

Van huis uit spreken de kinderen Engelsch, en de voertaal op school is Hollandsch.

Men ziet het, krachten om iets nieuws te beginnen zijn er voldoende. We koesteren derhalve gegronde hoop, dat door verstandige samenwerking de exorbitante emigratie van jonge mannen zal worden tegengegaan door uitbreiding van bestaande industrieën, zooals hedenvlechten en sigarenmaken, of betere verdeling van de zoutwinning, of het uitbreiden van handel en scheepvaart. Misschien dat intensiever landbouw en veeteelt ook mede kunnen helpen het gewenschte doel te bereiken, of dat een nieuw middel van bestaan kan worden gezocht in de visscherij.

De omgeving van de kinderen op St. Martin verschilt zeer veel van die der buitendistricten op de Benedenwindsche eilanden.

Op zes- of zevenjarigen leeftijd brengen de kinderen op St. Martin al eenige beschaving en ontwikkeling mede naar school. Van verschillende zaken hebben ze al eenig begrip, maar geven zich van dit begrip rekenschap

in 't Engelsch. Praktisch onderwijs moet aansluiten aan deze begrippen en trachten de geringe wetenschap der kinderen geleidelijk aan te vermeerderen.

Hoe onoordeelkundigen geheel tegen de allereerste beginselen der opvoedkunde in is het nu deze kinderen te moeten onderwijzen in het Hollandsch waarvan ze geen woord verstaan! Men verwacht groote dingen van het aanschouwelijk onderwijs! Bij het leesonderricht bijvoorbeeld kennen de kinderen reeds 'n paard en wagen, 'n meisje, 'n jongen, 'n hond. Uit het reeds bekende woord moeten ze de nog onbekende letters leeren, die op bordjes onder het plaatje het woord vormen. Maar als aan Engelsch sprekende kinderen gevraagd wordt: Wat is dat? noemen ze natuurlijk de Engelsche benaming. De onderwijzer moet hun dan eerst het Hollandsche woord voorzeggen. Uit eigen aanschouwing leert het plaatje van een Paard hun niet de letter P maar H van Horse, en toch moeten

ze het woord Paard onthouden. Wat een verwarring van letters en woorden! Wat zouden die schapen veel vlugger leeren lezen, als ze begonnen met het Engelsch!

Vergeet ook niet, dat sommige Hollandsche medeklinkers en alle klinkers zeer veel verschillen met de Engelsche uitspraak.

Een marteling voor onderwijzers en leerlingen, om het geduld er bij te verliezen en het schoolgaan alle aantrekkelijkheid te ontnemen, is die Hollandsche methode.

Waarom aan die kinderen niet de eerste jaren gewoon in het Engelsch als voertaal onderricht gegeven en eerst als zij hun eigen taal voldoende kunnen lezen en schrijven, begonnen met een voor hen geheel vreemde taal? Groot gevaar bestaat er nu, dat ze geen van beide talen goed leeren.

Een ander voorbeeld.

We zagen prachtige platen hangen van planten en vruchten. Maar, zooals de Hollandsche leermethode eischt,

allemaal Hollandsche planten en vruchten, die de kinderen *in natura* nimmer te zien krijgen. Geen suikerriet, koffie, cacao, mango of welke tropische vruchtboom ook.

We woonden een leesles bij. 't Ging heel aardig, men verstond wat men las. Maar, dat het lezen wordt aangemoedigd door die Hollandsche boeken, daar gelooven we niks van.

Bij ons op school, waren we altijd een paar lessen voor. We vonden die verhaaltjes zoo mooi en wezen elkander aan, wat je toch zeker lezen moest. Engelsche jongens zullen in die Hollandsche boeken niet snuffelen om te zien wat er volgt.

Ook door de ouders wordt over dat gedwongen Hollandsch leeren geklaagd. Ze hebben er niets op tegen dat in een Hollandsche Kolonie ook de Nederlandsche Taal op het Program staat, maar niet vooraan, niet de voertaal moet het Hollandsch wezen. Leer den kinderen Hollandsch, als ze al eenig begrip hebben van de taal, die ze vanhulsvit spreken,

waarin ze hun begrippen uitdrukken en waarin ze de zaken noemen. Dan zullen ze het ook veel verder brengen niet slechts in de andere vakken, maar ook in het Hollandsch zelf, dat in uitspraak, woordvoeging en taalregels zoo hemelsbreed verschil van het Engelsch.

Het onderwijs moet aanpassen aan de omstandigheden, waarin de kinderen leven en hen voorbereiden op het volgend leven.

Non scolae sed vitae discimus, zeiden de Ouden, we leeren niet voor de school, maar voor het leven. Doch het omgekeerde heeft op de Bovenwindsche eilanden plaats. Daar leeren de kinderen het Hollandsch om de Hollandsche schoolmethode te kunnen volgen en de Hollandsche leermiddelen te kunnen gebruiken. Omgekeerde wereld dus, het middel wordt doel. Dergelijke taaldwang gaat toch wel wat al te ver voor het vrijheidslievende Nederland en riekt sterk naar chauvinisme.

Daarbij, het propageeren van de Nederlandsche taal wordt er toch niet mee bereikt.

Dan verwachten we veel meer van een behandeling van het Hollandsch als vreemde taal op de twee of drie hoogste klassen, bij kinderen die al eenig begrip van taal hebben ontvangen. Het gros zal er niet minder om leeren en de vlugge leerlingen zullen het er dan een heel eind in brengen, en het later bijhouden ook. Nu doet niemand het.

Met opzet hebben we deze delicate quaestie behandeld bij het bezoek aan onze eigene school. Voor de Gouvernementeel scholen is de moeilijkheid nog grooter, daar die scholen niet bediend worden door geboren Hollanders. Niet slechts de leerlingen, ook de meesters zelf zullen moeite hebben met het Hollandsch te gebruiken als voertaal.

Hoeveel gemakkelijker en duidelijker zullen zij zich kunnen uitdrukken in het Engelsch.

De Schoolcommissie brengt alleen verslag uit over de scholen op het hoofdeiland Curaçao. Hoe jammer dat de Heeren de Gouvernementeel Buitenscholen op St. Martin niet eens kunnen bezoeken. We willen geen kwaad van die scholen zeggen, nog minder van de Onderwijzers, maar wijzen alleen op de groote moeilijkheid voor het Gouvernement om overal goede krachten heen te sturen.

De Methodisten konden aan dezen eisch niet voldoen en waren gedwongen hun Bijzondere School op te geven.

De Anglicanen en de Free Gospel Mission moesten op Saba hunne scholen sluiten uit gebrek aan krachten; en toch hadden zij de vrije beschikking over zot zooveel dollars, als ze maar nodig hadden.

De Katholieke Missie heeft niet slechts voor één, maar voor vijfen twintig scholen te zorgen. Als het Gouvernement voor al deze scholen

de vereischte krachten moest leveren, zou het dat doodgewoon niet kunnen.

Voor de drie buitenscholen van St. Martin gaat het nog, omdat men op St. Martin niet zoo geïsoleerd leeft wegens de kleinere afstanden en er gelukkig krachten beschikbaar waren op het eiland zelf. Maar in onze Buitendistricten zouden ze niet in voldoende aantal te vinden zijn, en Hollandsche Heeren of Dames zouden feestelijk bedanken om zoo vreeselijk geïsoleerd buiten te gaan leven in de meest primitieve, armoedige omgeving.

De Katholieke Kloosterzuster doet dat wel, en deed het al sinds jaren, toen de toestand buiten nog veel erger was dan tegenwoordig. We gelooven vast, dat zonder Zusters het Onderwijs in de Buitendistricten onmogelijk zoo algemeen verspreid zou zijn geweest.

Meer dan een halve eeuw lang hebben deze maedige Hollandsche

Vrouwen zich opgeofferd om ook aan de armste kinderen eenig onderwijs en beschaving te geven. Ontegenzeggelijk hebben zij daarmede een zeer grooten dienst bewezen aan Kerk en staat. Wat zouden onze Buitendistricten er geheel anders uitzien zonder de zusterscholen!

Erkenning van verdiensten vragen die nederige religieuzen niet. Maar des te meer blijven zij Eerwaardig, en moeten anderen voor Haar opkomen en eischen, dat een welopgevoed en beschaafd man ten minste met eerbied spreekt over het werk dezer hoogstaande Vrouwen.

Dat schijnt 'n zeker Lid van den Kolonialen Raad maar niet te kunnen beseffen.

(Wordt vervolgd).

Pr. fr. R. J. C. WAHLEN

TWEEDE OPROEP

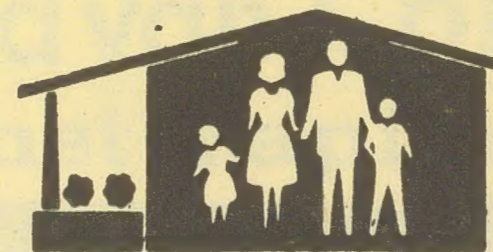
(Denk ook aan het geknars der tanden dat er volgens de bijbel zijn zal wanneer aan bepaalde uitnodigingen geen gehoor wordt gegeven.)

RUKU NODIGT U UIT voor een discussie — al of niet in ons blad — over:
Uitgangspunten voor de status van een nieuwe, zelfstandige Antillen.

- A Een rechtstreeks door het volk gekozen eerste minister, voortaan te noemen: eerste dienaar van het volk; (Promé Sirbido di pueblo.) met een maximale zittingstermijn van 5 jaar met herkiesbaarheid voor een tweede termijn. Maar niet voor meer termijnen. Het is in principe de status van Canada en van de meeste met Engeland verbonden landen in onze (Caribische) omgeving.
- B Bij deze opzet hoort de opbouw van een eigen leger dat niet voor oorlog in de eerste plaats maar voor de promotie van landbouw en veeteelt moet worden aangewend.
- C Een gouverneur en zelfs een president (wat wij in oktober 1969 respectievelijk verbannen en ingesteld zagen) is overbodig.
- D Bij de onafhankelijkheid moet bedongen worden dat de Antillen lid van de Europese gemeenschap blijven (evenals sommige onafhankelijk geworden vroegere Franse kolonien in Afrika.)
- E De vertegenwoordiging in het buitenland voor zover nodig via Nederland laten geschieden.
- F Bij de vertegenwoordiging van Nederland op de Antillen hoort een Nederlandse militaire attache, die bij voortduring de defensie-situatie van de Antillen beoordeelt. Suriname kan volgens ons ook iets dergelijks doen. De banden tussen Suriname en de Nederlandse Antillen, waaraan in het verleden niets wezenlijks is gedaan, zullen sterker worden indien deze landen wederzijdse vertegenwoordigingen bij elkaar instellen. Zowel voor de cultuur als voor de economie van deze twee landen is dit van belang.

PLANEA FAMILIA ADELANTA

HUPI TRASTORNO B'A EVITA

Sukursalnan
Kas di dokter di Barber
habri diavernes
9.30—11.30 a.m
Centro di salubridad — Kas Chikito
habri diarason 2.00 4.00 p.m

Centro Famia Planeá
Bitterstraat 1^a
Scharloo
Tel: 11323

prospero baiz

*Uw
adres
voor*

BOUWMATERIALEN

EN

GEREEDEDSCHAPPEN

prospero baiz

HOEK THEATERSTRAAT/DE RUYTERKADE

SANTA MARIA